

DACIA LITERARĂ



Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu ♦ Anul XX (seria nouă din 1990) nr. 82 (1/2009)



„Crăiasa Zăpezii” Zamfira Birzu

www.dacialiterara.ro

ianuarie 2009

Poeme regăsite (propunere de antologie)

Ioan IANOV

(1834-1903)

O sută lei pe lună

Poezie comică

(fragmente)

*De cu ziuă până-n sară
Stăruind cu sărut mâni,
Am ajuns și eu în țară
Amplouat de azi pe mâni.
Fie ploaie, vreme bună,
De la slujbă nu lipsesc
C-am o sută lei pe lună
Și cu ei în Iași trăiesc.*

*Tiu căsuță cu chirie
Tocma-n fund la Păcurar
Dincolo de berărie
Față-n față c-un droșcar
Unde nemții se adună
Și cu ei mă veselesc,
C-am o sută lei pe lună
Și cu ei în Iași trăiesc.*

*La Copou merg în primblare
Precum și la iarmaroc,
În droșca făr' de rezoare
Cu un singur dobitoc;
Iar la Peșter în grădină
Ca și toți mă fudulesc,
C-am o sută lei pe lună
Și cu ei în Iași trăiesc.*

*Ș-apoi pe la tribunale
Când de lucru nu mai pot,
Stau de pun lumea la cale
C-un alt vrednic patriot.
El îmi spune, asta-i bună,
Eu răspund că n-o primesc,
C-am o sută lei pe lună
Și cu ei în Iași trăiesc.*

1858

Ioan Ianov (a semnat și Ianow) a făcut studii juridice la Viena și la Paris. Junimist (din anul 1865). Cunoscut mai ales pentru „cântecelile comice“, inspirate din viața politică, a fost vicepreședinte al Senatului și a îndeplinit mai multe funcții publice (inclusiv ajutor de primar în vremea lui Nicolae Gane). Înmormântat la cimitirul „Eternitatea“ din Iași. (Adnotarea antologatorului L.V.)



DACIA LITERARĂ

Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu

ANUL XIX (serie nouă din 1990) nr. 82 (1/2009)

Editori: Muzeul Literaturii Române Iași
și Societatea Culturală „Junimea '90“,
în colaborare cu
Uniunea Scriitorilor și Consiliul Județean Iași

Alexandru ZUB (director de onoare),

Lucian VASILIU (vasiliu54@yahoo.com) - inițiator și coordonator al seriei noi

Liviu APETROAIE (liviu.apetroaie@gmail.com)

Florin BUCIULEAC (florinbuciualeac@yahoo.com)

Călin CIOBOTARI (calinciobotari@yahoo.com)

Vasilian DOBOȘ (edituraoperamagna@yahoo.com)

Carmelia LEONTE (carmelialeonte@yahoo.com) - responsabil de număr

COLEGIUL:

Leo BUTNARU (Republica Moldova); Matei VIȘNIEC (Franța);
Florin CÂNTEC; Valentin CIUCĂ, Olga RUSU, Ștefan OPREA (Iași)

Referenți: Anca BÎRLIBA; Roxana DRUGESCU

Fotograf: Corneliu GRIGORIU

Contabilitate-difuzare: Maria CARAS, Nela GOROVEI

Web master: George DRÎMBEI

Distribuție: Maria SECARĂ

O.S.I.M. M2001 00646 / 045814

© „Dacia literară“

Coperta I:

„Crăiasa zăpezii“ de Zamfira Bîrzu

Redacția și administrația:

str. Nicolae Gane, 22A, cod 700110, Iași, România,
tel. 0747-288499, 40/0332/102853, 40/0332/102852, fax 40/0232/213210

E-mail: dacialiterara@yahoo.com

Adresă web: www.dacialiterara.ro

Vă invităm să susțineți apariția revistei DACIA LITERARĂ,
prin abonament, în formula:

1. COMPANIA NAȚIONALĂ „POȘTA ROMÂNĂ“
2. MUZEUL LITERATURII ROMÂNE - Str. V. Pogor nr. 4, Iași, cod 700110 - prin mandat poștal în suma de **22,20 RON**, cu mențiunea pentru **Secară Maria** (tel. 0232.410340, între orele 9-15). Această sumă reprezintă: 15,00 RON cost revistă (6 numere/an) și 7,20 RON cost speze poștale. Sumele pot fi virate către Societatea Culturală „Junimea '90“, la Banca Comercială Iași, România - cod IBAN: RO 03 RNCB 0175033604750001 (în lei), cod IBAN: RO 73 RNCB 01750336 04750002 (în valută).

„Dacia literară“ este membră a Asociației Publicațiilor
Literare și Editurilor din România (A.P.L.E.R.)

și

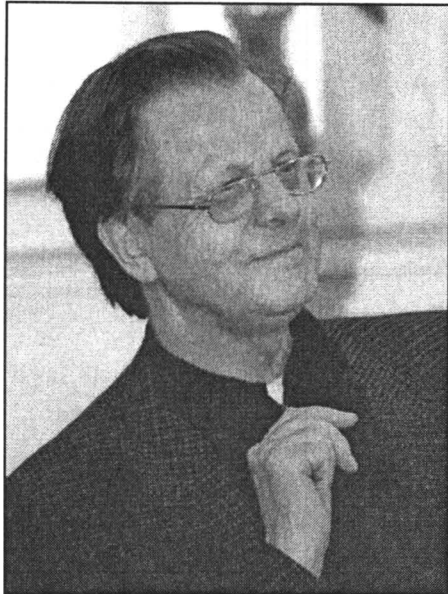
a Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa (A.R.P.E.)

Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține
în exclusivitate autorului

Nu tot ce primim publicăm

Redacția respectă ortografia autorilor

Alexandru ZUB

Unitatea românească: un proces istoric de durată

La nouă decenii de la Marea Unire, ziua națională a României impune reflecții din multiple unghiuri, dat fiind că această zi, contestată de unii *ab initio*, n-a încetat să alimenteze aprehensiuni, de parcă s-ar putea închipui, în istoria națiunii, un moment mai demn de reme-

morare decât acela când și-a văzut împlinit visul unității sale de stat. Dincolo de valoarea simbolică a momentului, rămâne realitatea însăși, în plan istoric și etnocultural, una demnă de interes în orice caz, o realitate multiplă, fecundă, inepuizabilă. De la 1 decembrie 1918 până acum, ea a produs, de aceea, numeroase restituții, fragmentare sau de ansamblu, nu o dată în dezacord, căci în dezacord s-au menținut, după tratatul de la Versailles, unele state semnate.

Accentul, în vasta bibliografie a zonei, a căzut mereu pe secolul XIX și pe istoria mai veche a „țărilor“ ce alcătuiau „romanitatea orientală“, din cadrul căreia s-au desprins, la 1859, ca să formeze un stat modern, Moldova și Țara Românească, stat unitar, ajuns independent la 1877 și capabil de a juca un rol semnificativ în sud-estul european. S-a întâmplat astfel în vremea ultimului război balcanic, când guvernul român, prezidat de Titu Maiorescu, a avut misiunea să arbitreze conflictul.

Epoca modernă a însemnat mai peste tot formarea de națiuni, cu state suverane, paralel cu destructurarea formațiunilor din care ele se detașau. Pentru poporul român, intrat mai târziu pe scena istoriei europene, atunci când vecinii își consolidaseră deja statalitatea, situația era destul de complexă, aparent insolubilă, dat fiind că au fost siliți a combate veleitățile dominatoare ale regatelor din jur, apoi să înfrunte agresiunile turcești, ca să ajungă la o existență cvasi autonomă, secole în șir, sub suzeranitate otomană. Când imperiul succesori lumii bizantine, născut din război și nutrit din jaf, n-a mai fost în stare de expansiune, el a intrat în criză, devenind „omul bolnav“ al Europei. Imperiile concurente, cel habsburgic și cel țarist,

au întreprins mereu campanii militare pentru a-i prelua moștenirea. Aflați pe drumul spre Constantinopol, „în calea răutăților“, principatele române au fost, timp de secole, teatru de luptă și sursă de rapt pentru puternicii lor vecini.

Pe la jumătatea secolului XIX, țările care formau „concertul european“ au ajuns la concluzia că un stat-tampon între imperiile rivale din zona est-centrală a continentului ar fi indispensabil pentru amortizarea conflictelor și dobândirea unui nou echilibru. Asemenea rațiuni explică interesul sporit pentru țările române extracarpătine, lăsate să formeze un singur stat la 1859, sub garanție colectivă și cu misiunea de a asigura liberul schimb la Dunărea de Jos, acolo unde a și funcționat multă vreme, tocmai în acest scop, o comisie internațională¹. Noul statut favoriza o integrare a țării în „concertul european“, ceea ce însemna deopotrivă relații cu lumea și reforme modernizatoare.

Interesul extern pentru romanitatea carpato-danubiană se leagă așadar de un context geopolitic, însă și de resursele ei naturale, de capacitatea localnicului de a subzista în condiții vitrege. Datele istorice puteau fi înțelese acum și în lumina etnopsihologiei, a literaturii comparate, a antropologiei, a folclorului, domenii de un interes tot mai larg la începutul secolului XX, când activau consensual D. Drăghicescu, D. Gusti, C. Rădulescu-Motru ș.a., în timp ce N. Iorga scria o nouă sinteză de istorie națională, întemeind *Frăția Bunilor Români*, gazeta *Neamul românesc* și un partid politic menit să-i sprijine proiectele. În același timp, *Liga Culturală* și rețeaua ateneistă cultivau sentimentul național, pe linia năzuinței de unitate. S-a creat astfel o stare de spirit favorabilă luptei pentru întregirea neamului.

Cu toate astea, când a izbucnit marele război, în 1914, românii se confruntau cu o mare dilemă. Ei aveau un angajament secret cu Puterile Centrale, ceea ce însemna să renunțe la Transilvania și Bucovina de Nord, în timp ce o bună parte a clasei politice susținea, cu adevărat populară, afilierea la Antanta, ceea ce implica sacrificarea Basarabiei. S-a decis momentan neutralitatea, în așteptarea unui moment prielnic, numai că peste doi ani, guvernul român a fost somat de Antantă să i se alăture, pe baza unui acord negociat, așa că în toamna lui 1916 „batalioanele“ române au trecut Carpații, cum se clama într-un cântec ostășesc. Numai că războiul a evoluat în defavoarea lor, statalitatea însăși le-a fost pusă în pericol, capitala ocupată de inamic, autoritățile superioare silită a se retrage la Iași, de unde, cu sprijin francez, au organizat rezistența, ajungând chiar să-i pună în dificultate pe ocupanți în luptele de la Mărăști, Mărășești, Oituz etc.

Defecțiunea de pe frontul rusesc, motivată de revoluțiile din 1917, a creat mari probleme României și aliaților săi. Ieșită brusc din război, „marea vecină“ a dezechilibrat frontul și a complicat enorm situația geopolitică.

„Între Rusia bolșevică și Germania spartakistă“ (expresia lui Lloyd George)², Europa căuta, la finele războiului mondial, un nou echilibru. Ea a avut noroc, momentan, iar România mai mult ca alte țări, căci fusese constrânsă de Puterile Centrale să încheie pace separată, în condiții severe, iar presiunile Rusiei Sovietice erau pe punctul să impună sistemul bolșevic într-o arie destul de largă. Ungaria cedase deja, sub guvernul lui Belá Kun, astfel că România a trebuit să facă față agresiunii sovietice la Nistru și celei maghiare la Tisa. În ambele direcții, ea s-a impus ca un factor de stabilitate, adjuccându-și dreptul de a negocia cu mai multe șanse la Paris³.

Ceea ce s-a numit, cu un eufemism, „defecțiunea rusă“ din toamna lui 1917, a avut urmări importante pentru evoluția războiului. Trupele ruse în debandadă creau peste tot panică, la Chișinău se instala teroarea bolșevică, ceea ce a dus la trimiterea unor trupe de ordine, cu scopul de a reinstala normalitatea în zona de peste Prut⁴. Guvernul Rusiei sovietice a rupt legăturile cu România, arestându-i pe reprezentanții săi diplomatici de la Petrograd, sechestrându-i tezaurul depus în custodie și iscând tulburări la graniță. Ostilitatea guvernului sovietic și veleitățile dominante ale Ucrainei i-au făcut pe românii din Basarabia să adopte mai repede hotărârea de a se uni cu țara-mamă.

S-au publicat de curând acte diplomatice care atestă proiectul sovietic de anihilare a României, ca mijloc de a extinde revoluția bolșevică. Împotriva statului român abia întregit trebuia să se abată în acest scop o triplă lovitură, de către ruși, ucraineni și unguri. Din fericire, românii au reacționat ferm, oprind atacul sovietic de la Nistru și pe cel unghuresc, astfel că nu s-a putut sincroniza agresiunea plănuită. Mai mult, armata română a trecut Tisa, ocupând Budapesta și eliminând din joc guvernul prosovietic, ceea ce a salvat cumva Europa de extinderea molimei revoluționare⁵. Aliații n-au privit cu ochi buni acțiunea românească, somând guvernul de la București să sisteze campania de la Vest, ceea ce românii n-au admis, decât după război. Fermitatea lor a produs destule nemulțumiri, la tratative, ca și în rezolvarea crizei din Ungaria⁶. Chiar și mai târziu, inițiativele românești au continuat să nască aprehensiuni, îndeosebi la vecinii indispuși de consolidarea României întregite. În termeni de *Realpolitik*, se poate înțelege sensibilitatea statelor nemulțumite de „sistemul de la Versailles“, nu și în lumina principiilor wilsoniene, invocate totuși, de cele mai multe ori, ca soluție de ordine și echilibru în lume. Să nu se ignore faptul că înainte de a se opune militar expansiunii sovietice în Ungaria, românii au făcut același lucru la Chișinău, la Cernăuți și într-un anume sens chiar la Viena și la Praga, unde Iuliu

Maniu a reușit să facă din ardelenii săi trupe de ordine, în acele metropole de imperiu în disoluție⁷.

Pentru Transilvania, Maniu a conceput un regim de autonomie, direcție pe care a stimulat-o în limitele proiectului panromânesc de unitate statală. A învins, după cum se știe, linia unirii necondiționate, reprezentată de gruparea lui Vasile Goldiș, vechi militant și publicist, care se afla în strânse legături cu A.D. Xenopol și alți „regățeni“. Mai multă autonomie locală, atunci, ar fi fost poate în avantajul societății românești în ansamblu, însă momentan a prevalat ideea consolidării Unirii, iar Maniu nu a voit să forțeze nota autonomistă⁸.

Se închipuie azi anevoie explozia de entuziasm produsă de răsturnarea situației pe front, în toamna lui 1918, când orice șansă părea pierdută pentru noi, după încheierea păcii separate cu Centralii. A fost o explozie de bucurie a libertății și de recuperare a mândriei naționale, după ani de umilință, deziluzii, privațiuni, într-un orizont ce părea definitiv închis. După o catastrofă națională (așa le apărea multora), lumea românească se redresa parcă peste noapte, miraculos, cu resurse pe care nimeni nu le-ar putea defini convenabil. Un bun analist al perioadei a invocat tocmai de aceea „norocul“ nostru, asociindu-l însă cu „dreptatea dumnezeiască“⁹. După adâncă deprimare din primăvara anului fatidic, a venit toamna „minunilor“, cu schimbări insolite pe harta războiului, cu armistițiul salvator și spectaculoasa redresare a României. Ea se întregise deja la Est, prin opțiunea basarabeană din 27 martie, se completa cu Bucovina la 28 noiembrie, întregindu-se apoi în granițele visate prin decizia transilvănenilor de la 1 decembrie. Un contemporan, care se întâmpla să fie și avizat în psihologia colectivă, a remarcat atunci „delirul de entuziasm“ al capitalei, ieșită să aplaude armata și familia regală. „Cine n-a trăit aceste clipe nu-și poate da seama ce înseamnă un popor fericit. N-am trăit cu siguranță în întreaga mea viață clipe mai înălțătoare“, nota C. Argetoianu¹⁰, care cunoscuse neliniștea anilor de neutralitate și drama războiului pentru a prețui cum se cuvine bucuria finală, greu de imaginat până nu demult, neverosimilă pentru unii și acum.

Spiritul epocii, deschis, generos, era fixat din capul locului de un militant ardelean, Iuliu Maniu, care avea să joace un rol proeminent timp de trei decenii, pentru a rămâne un simbol de împlinire națională și deontologie politică. „Numai într-un regim democratic putem întări țara noastră românească, mai ales când trebuie să ținem seama de cerințele vieții moderne de stat“, astfel conchidea amintitul luptător pentru cauza națională în adunarea de la Alba Iulia, în memorabila zi de 1 decembrie 1918¹¹, adoptată apoi, după abolirea sistemului comunist, ca zi națională a României¹².

Spre deosebire de celelalte provincii, în Basarabia unirea nu s-a făcut dintr-o dată și definitiv, ci a trecut prin

două etape: unirea condiționată la 27 martie și anularea condițiilor la 27 noiembrie 1918, când Sfatul Țării a fost abolit prin decret regal¹³. După acest ultim pas, diplomația și-a asumat sarcina de a dobândi recunoașterea statului nostru internațional, nu fără ezitări și vicisitudini, cu opoziția netă a Statelor Unite, ratificări tardive (Marea Britanie în 1922, Franța în 1924, Italia în 1927, Japonia deloc), campanii revizioniste, întreținute cu multă fervoare.

Motive diverse au contribuit ca entuziasmul produs de marea întregire a statului să fie diminuat cu timpul, făcând loc unor decepții afine cu disperarea. Comentând primul deceniu postbelic, Mircea Eliade avea să-l echivaleze cu „pierderea beatitudinii, a iluziilor și a optimismului care dominaseră“ înainte¹⁴. Era *Întoarcerea din Rai*¹⁵, căderea din ideal, trezirea la o realitate ce nu mai corespundea așteptărilor. Clasa politică s-a dovedit a fi sub nivelul acestora¹⁶, iar noile realități geopolitice prea dure pentru ca lumea românească să nu le simtă presiunea.

Contrastul dintre ceea ce trăiseră românii până de curând și entuziasmul declanșat de realizarea unității de stat, la 1 decembrie 1918, era așa de mare, încât exista impresia că se întâmplase o minune. „În chip aproape miraculos, se întregise țara și spre răsărit și spre apus“, constată un istoric dintre cei mai reticenți în asemenea analize¹⁷. Nu e o remarcă nouă. Scriind chiar o istorie a războiului de întregire, pentru marea sinteză enciclopedică editată de Dimitrie Gusti, un elev al acestuia, Mircea Vulcănescu, o termina cu succinta reflecție despre „norocul românesc“, așa de vădit în timpul marelui război. „Norocul acesta nu trebuie însă înțeles ca un capriciu al întâmplării, sublinia autorul, ci ca un resort ascuns, care împinge toate așezările lumești spre matca firii lor adevărate“¹⁸. El înseamnă totodată și justiție divină, dacă luăm în seamă „un alt chip, mai adânc“, al poporului nostru¹⁹.

Între această perspectivă și restituția critică a istoriografiei de mai târziu nu trebuie să se vadă un dezacord. Revoluția bolșevică e un fapt ce a permis românilor din Basarabia să se desprindă de imperiul rus și să voteze unirea cu țara-mamă, la 27 martie 1918, după cum destrămarea imperiului austro-ungar avea să-i îndrepte în aceeași direcție pe românii din Bucovina (28 noiembrie) și Transilvania (1 decembrie), încheind simbolic un proces multisecular, marea serie a unității naționale pe care o identificase A. D. Xenopol, spre a rămâne lesne recunoscutibilă pentru orice istoric atent la idei și fapte deopotrivă.

„Minunea“ nu a durat prea mult, fiindcă la 26 iunie 1940, în înțelegere cu germanii (Pactul Ribbentrop-Molotov), sovieticii au somat statul român să abandoneze Basarabia și Bucovina de Nord, zonă pe care au și ocupat-o numaidecât, în condiții nespuse de dramatice pentru

autohtoni²⁰. Se poate explica de ce recuperarea acelei zone, peste un an, a fost pentru români și o chestiune de onoare. Satisfacția revanșei a fost scurtă, iar destinul României, după ultima conflagrație mondială, cel impus de sovietici, cu tancurile, unei bune părți a continentului²¹.

Însă marea împlinire națională din 1918 n-a putut fi uitată, căci însemna, cum s-a spus, „afirmarea unui drept și întărirea unui ideal“²², elemente decisive în construcția statului modern.

1. Asupra acestei teme, încă actuală, a se vedea analiza făcută de Andrei Oțetea, *Contribution à la question d'Orient. Esquisse historique, suivie de la correspondance inédite des envoyés du roi des Deux-Siciles à Constantinople, 1741-1821*, București, 1930, cu o versiune română, din care cităm, în vol. *Scrieri istorice alese*, Cluj-Napoca, 1980, p. 69-184.
2. Cf. I. Agrigoroaiei, „Principiul naționalităților a învins furtuna socială“, în *Revista română*, XIV, 3(53), 2008, p. 13-14.
3. Cf. G.I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919*, București, 1939 (2001).
4. Cf. Rodica Porțeanu, Alexandru Porțeanu, *Începutul înfăptuirii Marii Uniri din 1918. 90 de ani de la Unirea Basarabiei*, în vol. *Românii din afara granițelor țării – 90 de ani de la întregirea Regatului României*, Iași, 2008, p. 60-67.
5. Cf. Florin Constantiniu, *După 1 Decembrie 1918: Consolidarea Marii Uniri*, comunicare la Academia Română, 28 nov. 2008.
6. Cf. G.I. Brătianu, *op. cit.*
7. Cf. Ilarion Țiu, *Soldații români, apărătorii Vienei*, în *Jurnalul național*, 28 nov. 2008, p. 14.
8. Idem, *A vrut Iuliu Maniu autonomia Ardealului?*, în *Jurnalul național*, 28 nov. 2008, p. 14.
9. Mircea Vulcănescu, *Războiul de întregire a neamului*, București, 1999, p. 138-139.
10. Apud George Damian, *Miracolul întregirii*, în *Ziua*, 1 dec. 2008, p. 8.
11. *Ibidem*.
12. Cf. Dan Berindei, *Zi de fericită amintire, firesc aleasă ca zi națională*, în *Ziua*, 1 dec. 2008, p. 3.
13. Ion Țurcanu, *Învățămintele ale Marii Uniri din 1918 cu o privire specială asupra Basarabiei*, în vol. *Românii din afara granițelor țării – 90 de ani de la întregirea Regatului României*, 2008, Iași, p. 110-111.
14. *Ibidem*, p. 114.
15. M. Eliade, *Memorii, 1907-1960*, București, 1997, p. 256.
16. I. Țurcanu, *op. cit.*, p. 115.
17. N. Djuvara, *O scurtă istorie a romanilor povestită celor tineri*, ed. V, București, 2007.
18. Mircea Vulcănescu, *op. cit.*, p. 138.
19. *Ibidem*, p. 139.
20. N. Djuvara, *op. cit.*, p. 245-248.
21. *Ibidem*, p. 250-259.
22. G.I. Brătianu, *op. cit.*, p. 139.

Victor DURNEA

„Universul literar“ (II)

1919-1945

Principiul „concentrării” e urmărit și în ce privește creația originală. Cu poezie, colaborează relativ frecvent Ion Pillat, Aron Cotruș (în 1927), Artur Enășescu, Mihail Celarianu, N. Milcu, Radu Gyr, N.I. Herescu, George Nichita, Dragoș Protopopescu, Marcel Romanescu, T. Păunescu-Ulmu, A. Pop-Marțian, Constantin-Stelian, G. Talaz, Radu Boureanu, Eugeniu Speranția, Sergiu Dan, G. Călinescu ș.a. Bacovia e prezent o singură dată (nr. 4/1926). Debutanții sînt relativ numeroși: C.I. Șiclovanu (nr. 5/1926), Matei C. Alexandrescu (nr. 10/1926), Mihail I. Băișoiu (nr. 13/1926), Ovidiu Papadima (nr. 16/1926), Mihai Beniuc (o traducere, nr. 30/1926), George Buznea (nr. 3/1927), C.[icerone] M. Theodorescu (nr. 20/1927). Același statut îl au, poate, și Eugen Victor, Virginia Gheorghiu și Florica Mumuianu, care devin colaboratori asidui (primul, de la nr. 7/1926, a doua, de la nr. 11/1926, iar a treia, de la nr. 18/1926). În același interval, dau fragmente de roman, nuvele, povestiri și schițe Hortensia Papadat-Bengescu (nr. 10, 27-28, 36, 41-43/1926), Liviu Rebreanu (nr. 51/1926), Gib Mihăescu (nr. 3, 48/1926), Cezar Petrescu (nr. 5 și 22/1926), Carol Ardeleanu (nr. 4/1926), N. Davidescu (nr. 6, 16 și 52/1926), Victor Papilian (de la nr. 38/1926; la început, cu pseudonimul Sylvius Rolando), Sanda Movilă (de la nr. 15/1926), Sandu Teleajen (nr. 39, 48/1926), Mihail Celarianu (de la nr. 2/1926), Sărmanul Klopstock (de la nr. 7/1926), Anton Holban (însemnări de călătorie, în nr. 27/1926), Mircea Eliade (nr. 27, 51/1926, 14, 21, 37, 41/1927, fragmente din *Romanul adolescentului miop*, în numerele 27-36/1927), George Dorul Dumitrescu (de la nr. 3/1927), Sarina Cassvan-Pas (nr. 34/1926, nr. 7, 40/1927), Ion Călugăru (de la nr. 10/1927) etc. Nu e neglijat nici teatrul. N. Milcu și Radu Gyr semnează piesa în versuri *Floarea lui Sînzien* (de la nr. 32/1926), Horia Furtună - un fragment din *Păcală* (nr. 47/1927), Camil Petrescu - scene din *Danton* și din *Mioara* (nr. 17 și 25/1926), Liviu Rebreanu - din *Apostolii* (nr. 11/1926), G. M. Zamfirescu - din *Domnișoara Nastasia* și *Primăvara ce s-a dus* (nr. 20, 29-30/1926) ș.a. Comparativ cu faza precedentă, compartimentul traducerilor e mai sărac, lucru compensat însă de calitatea operelor alese.

Odată cu retragerea lui Perpessicius, la 16 octombrie 1927, „Universul literar” își suspendă apariția, pe care și-o reia la 25 decembrie 1927, sub direcția lui Camil Petrescu. La sfîrșitul anului următor, un mănunchi de desene înfățișa „redacția” (desigur, în sens larg, cuprinzînd și pe colaboratorii apropiați): Camil Petrescu, F. Aderca, B. Cecropide, Mihail Sebastian, George Scioșteanu, Andrei Tudor, C.I. Șiclovanu, Mircea Damian, Const. Pîcle, Ioan Georgescu, Emil Gulian, I. Sava și Sell. (Celor doi graficieni din urmă li se datora, de altfel, grupajul.) Liniile directe ale noii conduceri sînt formulate în

articolul *Sufletul românesc*, al cărui titlu trimite la opiniile exprimate anterior de Camil Petrescu în această privință. Concretizat/construit de „principalele personalități ale culturii”, „sufletul românesc” va fi „înfățișat sub toate aspectele lui” printr-o „galerie” (devenită, de la numărul 21/1928, a „Cititorilor”), inaugurată deja în primul număr cu *Delegatul* - Nicolae Titulescu - (fotografie pe coperta I și un articol monografic sau mai multe abordări sectoriale). De-a lungul anului, pentru a preveni căderea în monotonie, se alternează domeniile și epocile în care s-au manifestat respectivele personalități, apelîndu-se totodată, pentru a le înfățișa, la cei mai buni cunoscători ai lor, adeseori din afara redacției. În esență, deci, „Universul literar” trebuia să reprezinte „un vehicul între cultura românească și masele de cititori”, fiind o „absurditate” să se conceapă „o revistă de mare tiraj pentru debutanți”.

Noua conducere n-a izbutit totuși să găsească titulari de valoare rubricilor principale, faptul fiind evident în cazul cronicii literare. Cronica teatrală e susținută mai departe de B. Cecropide, din cînd în cînd fiind alimentată de Camil Petrescu ori de actorul Mișu Fotino. De artele plastice se ocupă, alternativ, pictorii Tache Soroceanu, Aurel Broșteanu, Ion Sava, C. Vlad, iar de muzică, ocazional, Petru Comarnescu (nr. 1 și 4/1928) și Alfred Alessandrescu (nr. 1/1928). Se introduc rubrici noi, precum *Gazetăria literară* (inițial iscăind aici un Ariel), *Așa și așa* (N. Crevedia), *Cărți redade în extrase* (unde sînt propuse îndeosebi memorii, biografii ale unor celebrități etc.). Destul de sărac este compartimentul studiilor și articolelor pe teme de estetică ori de istoria literaturii. Mai frecvent sînt prezenți Mihail Sebastian (ocupîndu-se de Jacques Rivière, nr. 13, de „cronicarul” Marcel Proust, nr. 14 și 46, de Jean Law, nr. 32, de editurile franceze, nr. 24, de *Evoluția poeziei lirice* a lui E. Lovinescu, nr. 50, de o paralelă între Caragiale și Gh. Brăescu, nr. 51), Emil Gulian (cu articole despre Radiguet, nr. 18, sau despre F. Curel, nr. 19), C. Nestor (despre Paul Morand, nr. 11, Anatole France, nr. 20, marchizul de Sade, nr. 51). Cu totul sporadic colaborează F. Aderca (*Descompunerea unui gen literar*, nr. 40, *Destinul romanului*, nr. 45), G. Călinescu (nr. 5 și 10, *Din carnetul unui critic*, nr. 28), Al. Dima (nr. 9, despre André Gide), Ion Biberi (*Poezia intelectualizată*, nr. 21). Mai multe recenzii iscălește C. Pîcle (de la nr. 29). Notabile, în alt plan, sînt intervenția fulminantă a lui Camil Petrescu în chestiunea „generației de azi” (nr. 25 și nr. 26) și riposte la replicile primite, două (*Un frazeolog frenetic și mistic*, nr. 27, și *Un document fotografic*, nr. 28) date lui Mircea Eliade, cea de-a treia (*Noi exerciții de logică*, nr. 29) adresată lui Petru Comarnescu.

Și partea literară e, în 1928, mai puțin variată decît anterior. Versuri dau „redactorii” C.I. Șiclovanu, Ioan C. Georgescu (frecvent), Mihail Sebastian, Andrei Tudor și Emil

Gulian (mai rar), iar din afara redacției - Ștefania Zottoviceanu, George Gregorian, Radu Boureanu, Artur Enășescu, Matei C. Alexandrescu, C. M. Theodorescu, Petre Strihan, N. Furcă ș.a. La capitolul proză, săptămînalul găzduiește în întregime *Viața minunată a lui Anton Pann*, de Sergiu Dan și Romulus Dianu, precum și nuvele, povestiri, însemnări de călătorie iscălite de Sărmanul Klopștock, Lucreția Petrescu, Mircea Damian, F. Aderca, Anton Holban, Tudor Mușatescu, Aureliu Cornea, George Scioșteanu. Mai apar fragmente din piesele *Omul cu mîrtoaga* de G. Ciprian (nr. 1), *Sminteala cuconului* de Mihail Sorbul (nr. 7), *Mitică Popescu* de Camil Petrescu (nr. 16), *Acord* de Vintilă Russu-Șirianu (nr. 25), *Greva încornorațiilor* de Mircea Ștefănescu (nr. 38), *Papagalii* de Const. Rîuleț (nr. 51), o scenetă de Valeriu Mardare (nr. 47).

După ce, la începutul lunii februarie 1929, Camil Petrescu și apropiații săi părăsesc „Universul literar”, conducerea lui o va prelua, cum se dezvăluie abia peste un an, publicistul Șt. Brăiloiu, care îi păstrează în mare aceeași structură pînă la 13 iulie 1930, cînd săptămînalul își încetează, pentru un timp mai îndelungat, apariția. Se remarcă o atenție mai mare acordată „ctitorilor” literaturii, cele mai multe articole fiind scrise de Paul I. Papadopol, revenit în redacție (s-a spus chiar că el deținea direcția), și de I. Foti. Cei doi mai dau și alte articole de istorie literară, precum și recenzii și, probabil, tot lor li se datorează și selectarea „paginilor uitate”. De teatru se ocupă același B. Cecropide și, din cînd în cînd, Ion Floroiu și George Scioșteanu. Cronica plastică e susținută mai regulat abia în 1930, de Lucia Dracopol-Negulescu, Mihail Gh. Constantinescu și D. Caselli. Fără dinamismul de altădată sînt și vechile rubrici *Gazetăria literară*, *O samă de cuvinte*, *Bazar*, *Așa și așa*. Un efort în direcția conectării la actualitate se vedește însă în 1930, cînd se realizează o anchetă – *Săptămîna poeziei* (nr. 16) – și un ciclu de interviuri, luate de N. Crevedia unor scriitori precum I. Al. Brătescu-Voinești, E. Lovinescu, Mihail Sorbul, Mihail Dragomirescu, Cincinat Pavelescu, V. Voiculescu, D. Nanu, G. Ibrăileanu, Victor Eftimiu, Ionel Teodoreanu ș.a. Menționabile sînt și „cărțile redacte în extrase”, datorate lui Numa Cartianu și unui enigmatic Dimitry, care trimite și cîteva corespondențe din Paris.

În materie de creații originale, sînt reuniți, din nou, vechi colaboratori, cu o audiență, chiar medie, dar stabilizată, și cîteva noi, constituind reale promisiuni. Cu poezii vin, în ordinea frecven-

ței, Artur Enășescu, G. Talaz, Mircea Dem. Rădulescu, I. U. Soricu, Victor Eftimiu, George Gregorian, Al. T. Stamatiad, Radu Gyr, Numa Cartianu, Traian Ionescu, Gabriel Drăgan, Pavel Nedelcu, iar cu proză, ținînd seamă de același criteriu – M. Lungianu, Lucreția Petrescu, Ion Agârbiceanu, Al. Văitoianu, I. C. Vissarion, Sărmanul Klopștock, Al. Cazaban, Ion Munteanu, Gala Galaction, Const. Cehan-Racoviță, N. Crevedia, D. Iov, Eugen Liteanu, V. Damaschin, Cezar Pruteanu ș.a. Un număr nu foarte mare de tălmăciri completează sumarele. În marginile prescrise de statutul său, de supliment literar al unui ziar de mare tiraj, de-a lungul intervalului 1919-1930, U.I. cunoaște inevitabile creșteri și descreșteri, legate de optica particulară și îndeosebi de autoritatea celor care îl conduc, rămînînd totuși un factor important al vieții literare românești.

După o pauză destul de lungă, săptămînalul reapare la 19 februarie 1938, de astă dată avînd formatul mare, specific cotidianelor, și opt pagini. (Mai tîrziu, în plin război, numărul paginilor se va reduce, iar periodicitatea va fi de trei ori pe lună.) Pe frontispiciu se găsește, ca și mai înainte, numele lui Stelian Popescu, dar acum și al redactorului responsabil - Mihai Niculescu. Rolul principal în conducerea săptămînalului l-au avut însă, cu siguranță, fiul directorului, Victor Popescu, și Constantin Fîntîneru. Cel dintîi semnează editorialul primului număr, *Reapare „Universul literar”*, conținînd precizările programatice de rigoare. Liniile de forță sînt, în genere, cele trasate la mijlocul deceniului al treilea. Date fiind „năzuințele adevăratului gînd românesc de a se oglindi în artă”, săptămînalul se va pune „în slujba lor”, prezentînd „pilda bunei literaturi și prin cuprinsul pe care-l vor aduce paginile sale, și prin recomandarea operelor valoroase”, „călăuzindu-se” în această întreprindere „pe vadul de echilibru clasic al gîndirii și simțirii românești”. Creatorilor li se



Zamfira Birzu - „Măști de Anul Nou“

reamintește „îndatorirea sfântă să descopere în slovă, cîtec și culoare frumusețile nepieritoare și să ridice într-o lumină nouă, pe un plan de recunoaștere universală, adevărurile de viață și de cultură originală ale sufletului național”, redacția manifestîndu-și dorința „de a face solidare toate talentele” și de a „sprijini orice dovadă de muncă sinceră și serioasă”. Acest program este completat de articolul nesemnat *Punct de plecare*, în care se precizează că „primul lucru care se uită este împrejurarea că scrisul literar constituie totdeauna o activitate de diferențiere, de intimitate și de vocație”. Trăgînd consecințele, revista „va revendica înfiștarea și libertatea oricărei activități creatoare”. Sensul și, eventual, marginile libertății respective par a fi sugerate prin republicarea conferinței lui Ion Pillat *Tradiția și evoluția literaturii*. Alte lămuriri cuprinde articolul *Program și polemică* (nr. 6, din 29 martie) al lui Constantin Fîntîneru. Respingînd obiecțiile cu care fusese întîmpinat „Universul literar”, anume „lipsa de preocupare ofensivă”, evitarea „caracterului militant al unei echipe” și, la urma urmei, a polemicii, criticul afirmă că redacția „[a] pornit la drum știind ce însemnează la o revistă și atitudinea programatică, și cea polemică”, dar că, pentru ea, „programul este o problemă de creație”. Ceea ce se dorește a se aduce ar fi



Zamfiră Birzu - „Pomul cunoașterii“

„exemplul literaturii de matură chibzuință, a unei măsuri a omului, în primul rînd, a personalității care iese la lumină prin capacitatea sa de confesie și expresie, dincolo de formule și probleme abstracte”, fiind constatat că „zbaterea îndelungă” a problemelor „duce la sterilitate”. Intenția este, neîndoind, de a reliefa deschiderea față de operele „diferențiate”, nu de a justifica mărginirea la ele, cu abandonarea, excluderea textelor neliterare. Afirmăția abia lasă să se întrevadă atitudinea programatică principală, anume aceea în disputa „generaționistă”. Revista se vrea a fi a tinerilor (în acest sens, dovezile abundă în restul paginilor), dar a acelor care se definesc prin operă „diferențiată”, nu prin preocuparea exclusivă de a-i nega pe vîrstnici ori pe unii dintre congeneri. Implicit, se afirmă și ideea unei deschideri către pozițiile proxime celei proprii, care, în fond, e un echivalent, în spațiul cultural, al celei promovate în spațiul social-politic de trustul „Universul”, de centru-dreapta, altfel spus, a unui naționalism moderat. Această deschidere a existat cu siguranță, dimensiunile ei variînd însă în funcție de circumstanțele politice: relativ mare pînă la instaurarea dictaturii militar-legionare, nulă pe durata acesteia (septembrie 1940 – ianuarie 1941) și mult redusă în perioada următoare, pînă la evenimentele din august 1944. Faptul a rezultat, mai întîi, din componența redacției. În afară de „director”, Victor Popescu, ce mai iscălește cîteva eseuri în marginea literaturii (serialul *Romanul românesc*), a teatrului și a picturii clasice, precum și o suită de nuvele, adunate apoi în volumele *Biserica neagră* și *S-a sfîrșit primăvara*, și de Constantin Fîntîneru, ce dă număr de număr, pînă în decembrie 1941, cînd e doborît de o maladie nervoasă, cronici literare, studii întinse (*Cercetare asupra poeziei noi și Clasicism și creștinism*, dar și circumstanțialul *Analiza cuvîntului «lumină» în cărțile Căpitanului*, nr. 39/1940), din echipă mai fac parte Mihai Niculescu, redactorul responsabil, titular al rubricii *Cartea franceză*, iar din 1942, al cronicii literare (mai dă la iveală în primul an și cîteva poezii), C. Postelnicu, secretar de redacție, cu articole și „note românești”, Radu A. Sterescu, cu „note de istoria literaturii române”, cronici teatrale, interviuri, reportaje, apoi, cronicarul muzical Romeo Alexandrescu, cronicarii artelor plastice Paul Miracovici, ulterior Paul Lahovari (ce iscălește și Menip o suită de controverse cu Mihai Niculescu, ce-și ia, *ad-hoc*, pseudonimul Menalc), graficianul George Voinescu și polivalentii Traian Lalescu și Ștefan Baciu. Pe lîngă versuri, proză și o piesă de teatru (*Mușchetarii s-au întors*, nr. 30/1941), cel dintîi va da destul de multe articole și eseuri iscălite Ion Ștefan, reportaje, cronici ale filmului. Cel de-al doilea vine, de asemenea, cu poezii, cîteva „cronici germane”, dări de seamă, reportaje și, din 1941, își asumă dialogul cu începătorii (*Corespondența noastră și Cîntece noi*). Echipei i se alătură la sfîrșitul anului 1940 Traian Chelariu, care contribuie cu „note italiene și germane”, apoi cu „note românești”, semnate V. Jeleru. După plecarea lui Mihai Niculescu la Paris, în aprilie 1943, el devine cronicar literar și redactor responsabil pînă în august 1944. Ceva mai înainte venise și Mircea Streinul, care furnizează recenzii la cărți germane, diverse note, versuri, reportaje, nuvele și fragmente de romane (între ultimele, două oportuniste -

Legionarii urcau spre cer, nr. 41/1940, *Ion Bălașa avea semn verde*, nr. 52/1940). Colaborator chiar din primul an, I. Frunzetti devine redactor, în 1940, contribuind cu numeroase articole de estetică, istorie a artei, cronici și eseuri, „note italiene”, sub care figurează pseudonimul Soractes, precum și, mai rar, versuri. Vreme mai lungă sau mai scurtă au mai făcut cronica teatrală I. Constantinescu, Cicerone Theodorescu, I. Mincu-Lehliu, Adriana Nicoară și Al. Drăghici (acesta în anii 1942-1944), cronica plastică – Ion Zurăscu, Lucia Dem. Bălăceanu, Olga Greceanu ș.a. „Cronica ideilor” e susținută în intervalul 1938-1941 de Mircea Mateescu. Cronica filmului o iesește de la începutul anului 1944 Liviu Bratoloveanu, care mai inserează note și comentarii pe marginea actualității culturale, precum și nuvele (una iscălită Adina Stolnicu), fragmente din romanul *Oameni la pîndă* și dintr-o piesă de teatru.

Mai relevantă pentru deschiderea manifestată de „Universul literar” este contribuția colaboratorilor. Între aceștia, locul prim revine „gîndiriștilor”, precum N. Crainic (care dă, pînă în 1939, cîteva eseuri precum *Închinare lui Eminescu*, nr. 3/1938, *Grigorescu, interpret ideal al frumosului românesc*, nr. 22/1938, *Fr. Jammes și poezia catolică*, nr. 40/1938, *Genialitate și sfințenie*, nr. 19/1939, *Arta în artist*, nr. 30-31, 4-42/1939), Ovidiu Papadima (*Poezia sentimentelor mari*, 1/1938, *Folclor și clasicism*, 3/1938, *Între povestire și roman*, 8/1938, *O ordine creștină a noastră: rînduiala*, 13/1938, *Între critică și foileton*, 22/1938 și alte cîteva în anii următori), N. Roșu (eseuri relativ frecvent în 1938-1939), Toma Vlădescu (articole, comentarii în primii trei ani), Radu Gyr (*Adevăruri simple despre poezie*, nr. 3/1938, *D'Annunzio artistul*, nr. 9/1938, *Fericirile stalactitare*, nr. 18/1938, o suită de medaliaoane memorialistice, *Privighetoarea oarbă*, 5/1944; prezență susținută, și cu poeme, întreruptă cîta vreme se află în închisoare și pe front, ca urmare a rebeliunii legionare), Ernest Bernea ș.a. Urmează, apoi, „trăiriștii” Mircea Vulcănescu (*Despre „experiență”*, nr. 4-5/1938), Mircea Eliade (în intervalul iulie 1939 – iulie 1940, cu numeroase studii de mitologie, interviuri, cîteva proze și un fragment din drama *Iphigenia*), C. Noica (o suită de eseuri în 1940), Vasile Băncilă (*Pentru cunoașterea provinciilor*, nr. 1/1939), *Orașe dunărene*, 12/1939), *Pentru cunoașterea națiunii*, nr. 39/1939), Eugen Ionescu (*Jurnal*, nr. 32/1939, despre Papini, nr. 36/1938, *Note despre om și poezie*, nr. 9/1939), Vintilă Horia, Haig Acterian (*Note despre tragicii greci*, nr. 1,3/1938), Mihail Polihroniade etc. Dar alături de aceștia stau și „clasiști” ca N. Davidescu, N.I. Herescu (*Elogiul prieteniei*, nr. 1/1938, *Arta și arta nouă*, nr. 6/1938, *Eterna culoare a vieții*, nr.2/1939, *Pro Murnu*, nr. 16/1939, *Destinul imperial al poetului*, nr. 20/1939, *Amurgul poeziei*, nr. 21/1939, *Milliarium*, nr. 43/1941, *Poetul Ion Pillat*, nr. 15/1943), Dan Botta (*Teatru pentru 10.000*, nr. 46/1938, *Templele graiului*, nr. 2/1939, *Horia și geniul suferinței*, nr. 3/1941), G. Murnu, și „raționaliști” ca Șerban Cioculescu (*Caragiale în ediție completă*, nr. 17/1938, *Caragiale și ardelenii*, nr. 34-38/1938, *Între actualitate și permanență*, nr. 40/1938, *Critica de direcție*, nr. 8/1941), Vladimir Streinu (*Poetic și oniric*, nr. 26/1938, *Romane în două volume*, nr. 28/1938, *Începuturile*

criticii literare, nr. 35/1938, serialul *Tipologii literare*, 1939), Tudor Vianu (*Ce s-a schimbat în literatura română în ultimii 25 de ani*, nr. 10/1938, prefața ediției Macedonski, nr. 42/1938, *Ștefan Dimitrescu*, nr. 18/1939), Al. Rosetti (serialul *Diverse*, în 1941), D. Caracostea (*Mai presus de generații*, nr. 9-10/1938), Emil Gulian.

Lor li se adaugă alții, care, cantonați în specialitatea lor, nu vădesc vreo coloratură „ideologică” veritabilă (dincolo de superficialele concesi oportuniste), între care G.C. Nicolescu (prezență asiduă, pînă în 1943), Al. Dima (*Artă primitivă și artă populară*, nr. 7/1939, *Inactualitatea lui Maiorescu?*, nr. 21/1940 și *Frumusețea omului în creațiunile imaginației populare*, nr. 22/1942), Al. Ciorănescu (din 1942, studii asupra unor scriitori francezi și români), Al. Busuioceanu, Dan Smântănescu, Vasile Netea (cu articole privitoare în special la scriitori ardeleni, între 1941 și 1943), D. Imbrescu (în anii 1943 și 1944), Al. Husar (de la nr. 25/1941, și cu versuri), eseistul Vladimir Dogaru (care dă la iveală, între 1941 și 1944, și nuvele), Rainer Biemel (cu „note franceze”, în anii 1942-1944) și Walter Biemel (despre Heidegger, în 1942). În această categorie intră și cîțiva tineri cărora li se publică doar primele ori printre primele texte: Al. Paleologu (cronici plastice, nr. 2-3/1938, cîteva „opinii separate” nr. 24-25, 28, 33/1942), Ștefan Cuciureanu (nr. 31/1940), Ovidiu Drimba (nr. 12/1941), Al. Bojin (nr. 20/1941), Al. Balaci (nr. 29/1941), Eugeniu Todoran (nr. 21/1942), Augustin Z.N. Pop (nr. 36/1942) etc.

Ocazional dau texte eseistice și unii dintre scriitorii de seamă: Gala Galaction (la aniversarea Elenei Farago, nr. 6/1938), Camil Petrescu (despre teatru, nr. 36/1938) Liviu Rebreanu (*Literatură și iubire*, nr. 14/1939), Ionel Teodoreanu (*Noul Adam*, nr. 37/1938, sau anticălinescianul *Jim Fecundatorul și „Noul Junimism”*, nr. 11/1939), Victor Papilian (*Despre revistele ardeleni*, nr. 10-12/1938), Simion Stolnicu (numeroase note, însemnări, eseuri, acoperind intervalul 1938-1944) ș.a. Doar ultimii trei semnează și creații originale. Lor li se alătură însă alții ce-și câștigaseră deja un loc important în epocă, precum poeții Ion Pillat, Vasile Voiculescu, Radu Gyr (în timpul dictaturii legionare, dă la iveală aici, nu artefacte propagandistice, ci veritabile poezii, inspirate de cele trăite în închisoare, precum și o seamă de balade, ce-i fuseseră anterior cenzurate), Emil Botta (cu mai multe dintre ciclurile reunite în volumul *Pe-o gură de rai*), Dan Botta (fragmente din *Comedia fantasmelor*, nr. 2/1938, și din *Alkestis*, nr. 12/1939), G. Murnu, George Gregorian, și prozatorii Hortensia Papadat-Bengescu (fragment din romanul *Rădăcini*, nr. 34/1938), Ion Agârbiceanu (*Dintr-un carnet*, de la nr. 3/1938), Victor Papilian (1938-1940), Ionel Teodoreanu (frecvent în 1938-1939), Sărmanul Klopstock, G. Banea, Dan Petrașincu, Th. Râșcanu, N. Pora, Georgeta Mircea Cancicov. Cu versuri, mai colaborează asiduu Ștefan Stănescu, Teodor Al. Munteanu, Virgil Carianopol, Simion Stolnicu, Teodor Scarlat, Al. Raicu, Iulian Vesper, Vlaicu Bărnă, Const. Salcia, George Drumur, Ovid Caledoniu, Dan Bălțeanu, N. D. Mirea (iscălea inițial Niculai Streiu), Const. Ene, Nichita Tomescu, Ion Al. Bucur, Const. Cojan, Ion

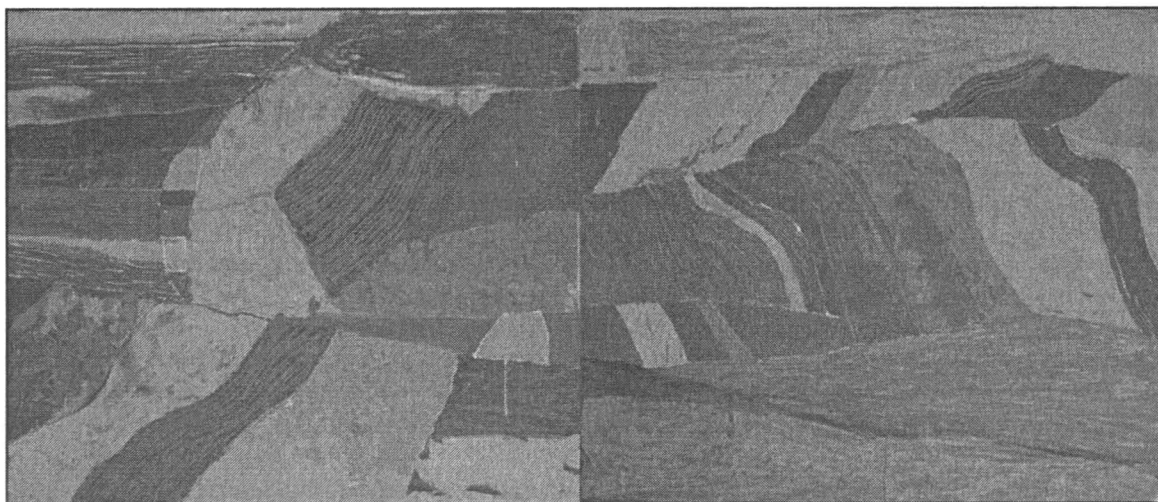
Bălan, I. Calboreanu, Ion Țolescu-Valeni ș.a., iar cu proză – Neagu Rădulescu, Gabriel Bălănescu, Gabriel Drăgan, Laurențiu Fulga, Mihail Șerban, Mihail Drumeș, K.H. Zambaccian, Carol Anton Apostolescu, Octav Șuluțiu, Ion Biberi, Paul Constant, Eusebiu Camilar, Pericle Martinescu, V. Copilu-Cheatră, Dan Bălțeanu, Const. Ene, George Acsinteanu, N. Ladmiss-Andreescu, Gabriel Țepelea, Liviu Bratoloveanu, Serafim Cadan ș.a.

Consemnabile sînt și cîteva debuturi: Dinu Pillat (cu un articol despre romanele lui Ionel Teodoreanu, nr. 20/1938), Ion Oană (nr. 3/1940), Teodor Cazaban (nr. 8/1940), G. Uscătescu-Șoimu (nr. 18/1940), Marin Sîrbulescu (nr. 32/1940), Teohar Mihadaș (nr. 36/1940), Alex. S. Jebeleanu (nr. 44/1941), Remus Luca (nr. 48/1941), Ioanichie Olteanu (nr. 7/1942), Ben Corlaci (nr. 8/1942), Dinu Ianculescu (nr. 14/1942), Vlad Mușatescu (proză, nr. 38, 1942) ș.a. În cadrul rubricilor „Corespondența noastră” și „Cîntece noi” sînt găzduiți zeci de tineri, printre care unii își făcuseră deja ucenicia la revistele școlare sau la alte periodice, precum, de pildă, Robert Cahuleanu (viitorul Andrei Ciurunga), Octav Sargețiu, Vasile I. Posteuță, Dimitrie Stelaru, Stelian Diaconescu (de la nr. 5/1940, ulterior luîndu-și numele Ion Caraion), M.I. Cosma, Ștefan Augustin Doinaș (de la nr. 19/1940), Radu Stanca, Vsevolod Topor, Ion Potopin, Ursula Biji, D. Corbea, Lucian Valea (inițial Iliodor Valea), Dragoș Vicol, Ion Apostol Popescu, Ion Sofia Manolescu, Petru Homoceanul, Florin Lucescu, Florin Dumitrana ș.a. Cîțiva dintre aceștia sînt încurajați, publicîndu-li-se în continuare creațiile în spațiul rezervat colaboratorilor propriu-ziși.

În primii ani, la prestigiul săptămînalului a contribuit mult un șir de zezători („ale scriitorilor tineri”) organizate în capitală și în multe localități din țară, în special din Transilvania, precum și „Colecția «Universului literar»”, în care au fost editate numeroase cărți avînd pe copertă numele redactorilor ori al colaboratorilor apropiați (Victor Popescu, Radu Gyr, Dan Botta, Nicolae Roșu, Mîrcea Mateescu, Paul Lahovari, Ștefan Baciu, Ion Frunzetti, Virgil Carianopol, Mihail Drumeș, Al. Raicu, Victor Papilian, Ana Luca ș.a.).

După evenimentele din august 1944, „Universul literar” continuă să apară, sub direcția lui Al. Ciorănescu, cu texte ale redactorilor și colaboratorilor „necompromiși” în timpul războiului - Traian

Lalescu, Al. Drăghici, Dorothea Cristescu, Liviu Bratoloveanu, Melania Livadă (inițial, Melania Hayek), Theodor Al. Munteanu, Ileana Busuioceanu, Dorin Iliescu -, precum și ale unora noi – I. A. Terebești (Nae Antonescu), Valeriu Popovici (scrisori din America), Marian Zbaski (despre literatura poloneză), Mihnea Gheorghiu ș.a. O reorganizare din temelii are loc la începutul anului 1945. Cronica literară e preluată de Perpessicius, cea dramatică – de Ruxandra Oteteleşanu, cea muzicală – de Em. Ciomac, cea plastică - de Petru Comarnescu. Liviu Bratoloveanu semnează în continuare cronica filmului, Camil Baltazar - „carnetul literar”, articole (despre G. Ibrăileanu, nr. 1, Mateiu I. Caragiale, nr. 2, E. Lovinescu, nr. 3, St.O. Iosif, nr. 6, G.M. Zamfirescu, nr. 9, M. Blecher, nr. 10), precum și o serie de interviuri (cu Tudor Vianu, Perpessicius, Mihail Sadoveanu). Colaborează, de asemenea, Camil Petrescu (*Momente dintr-un directorat*, nr. 1 ș.u.), Al. Rosetti (note despre Paul Zarifopol, V. Hugo, Lev Tolstoi etc.), Șerban Cioculescu (*În amintirea lui E. Lovinescu*, nr. 7, *Un neومانist: Tudor Vianu*, nr. 9, *Un mare critic impresionist: G. Călinescu*, nr. 10, fragmente din teza de doctorat privitoare la poezia lui D. Anghel), N. Steinhardt și Adrian Marino. Alte articole, cronici și comentarii sînt semnate de Al. Ciorănescu, I. Frunzetti, G.C. Nicolescu, Bazil Munteanu, Dorothea Cristescu, Melania Livadă, N. Condeescu, Al. Piru, Tatiana Slama, Gr.T. Popa, Ovidiu Constantinescu ș.a. Cu versuri, multe traduse, sînt prezenți Al. Ciorănescu, Al. T. Stamatiad, Ben Corlaci, Margareta Sterian, Const. Tonegaru, Miha Dragomir, Ion Th. Ilea, Emil Manu, Teohar Mihadaș, iar cu proză - Mihail Șerban, Sărmanul Klopstock, Ion Vinea, Ben Corlaci, Ovidiu Constantinescu, Pavel Chihăia, N. Papatanasu, Petru Dumitriu. Dincolo de crisparea și reținerea impusă de vremuri, în noua sa formulă „Universul literar” este, pînă la dispariția sa – din motive nedezvăluite - la 3 iunie 1945, una dintre cele mai bune reviste de cultură ale momentului imediat postbelic.



Zamfira Birzu - diptic „Deal“

Modernitatea capodoperei cantemirene: „Istoria ieroglifică“

Dimitrie Cantemir (26 octombrie 1673 – 21 august 1723) este o figură harismatică a istoriei noastre naționale, cu o viață dramatică și operă savantă, care poartă emblema cumpenei de secole în care a viețuit.

A contribuit totodată, în plan universal, la realizarea echilibrului între Orient și Occident.

Istoria ieroglifică, lucrare literară satirico-politică de dimensiunile și compoziția unui roman, cu personaje din lumea animală, este o alegorie cu caracter istoric și autobiografic scrisă în cursul a doi-trei ani, între 1703-1705. Cei care s-au ocupat de datarea lucrării (N. Iorga, I. Minea, P. P. Panaitescu, C. Măciucă, Manuela Tănăsescu, Nicolae Stoicescu, Dragoș Moldovanu ș.a.), dar și de exegeza ei, o mai numesc eseu filosofic, manual politic și social. Cu ea „se pun bazele tuturor genurilor literare“ (G. Nițu).

Titlul ei original, după manuscrisul olograf, este pilduitor: *Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură de scară a numerelor dezvăluitoare, iară la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare*, iar punctul de plecare poate să fie *Etiopicele* lui Heliodor (sec. III, î. e. n.), fie *Anecdota* sau *Istoria secretă* a lui Procopios din Cesarea (sec. III, î. e. n.), fie *Le roman de Renart* (sec. XII – XIII e. n.). De menționat că, în fondul Bibliotecii Academiei Române, se păstrează nouă manuscrise ale cărții lui Heliodor fără numele traducătorilor, datând din secolul al XVIII –lea, altele patru din secolul al XIX–lea, iar unica tipărire datează din anul 1970.

Prin scrierea *Istoriei ieroglifice*, Dimitrie Cantemir a urmărit, credem noi, patru scopuri: dezvăluirea faptelor caselor domnești și boierești ale timpului, deprinderea stilului retoric, îmbogățirea limbii și a fondului gnomic românesc cu „sentenții“.

Opera sa a rămas în manuscris, străbătând două etape până la a fi editată: 1) . N. N. Bantăș-Kamenski, o rudă maternă a lui Dimitrie Cantemir, donează manuscrisul Arhivelor Imperiale Rusești din Moscova, în anul 1783, semnalat ulterior de N. Tindal, întâiul său biograf; 2) . un anume domn Kunik informează Academia Română, în 1877, prin Legația Imperială Rusă, de existența manuscrisului în biblioteca Ministerului de Externe al Rusiei,

Gr. Tocilescu fiind delegat să-l copieze în același an (41 coli a câte 16 pagini, respectiv 633 în total).

Astfel, *Istoria ieroglifică* a fost incorporată în ediția realizată sub auspiciile Academiei Române titrată generic *Operele Principelui Demetriu Cantemir* (București, 1872-1901, vol. I–VIII); Tom. VI. *Istoria ieroglifică (Operă originală inedită, scrisă în limba românească la 1704). Compendiolum universae logices institutionis Enconium in I. B. Van-Helmont et virtutem physices universales doctrinae eius. Cu mai multe facsimile și stampe lucrate de Cantemir, unele separate și altele intercalate în text. București (Tip. Laboratorii Români), 1883. (24 x 17). l. f. + 2p. + lf. + p. 3-492 + 6f. pl.*

Întâia ediție științifică, datorată lui P. P. Panaitescu și I. Verdeș, apărută în colecția „Scriitori români“, la Editura pentru Literatură din București, în două volume (1965), a fost reluată în trei rânduri (1978, 1983, cu glossar și studiu introductiv al îngrijitorilor, și, în 1997, cu studiu introductiv de Adriana Babeți). O altă ediție, prefațată de Virgil Cândea, cu studiu introductiv și aparat critic de Nicolae Stoicescu, iar textul stabilit de Stela Toma, a apărut în 1973. Între acestea, s-au aplecat asupra textului în ediții fără aură științifică Em. Grigoraș (1926) și I. Vartician (1957).

În ultimă instanță, edițiile *Istoriei ieroglifice* menționate, oricât de științifice ar fi, „păcătuiesc“ de lipsă de aderență la public. În acest sens, cu caracter experimental/ special, îl constituie ediția apărută la Editura Alma-Tip (a lui Tudor Stoica, cu prefața lui Mircea Coloșenco), în 2001, subintitulată: „Traducere și adaptare în româna modernă de Horia Stoicanu“ (filolog, poet, traducător, cantautor de folk, realizator de albume discografice). Încercarea editării *Istoriei ieroglifice* prin modernizarea expresiei lingvistice constituie un pionierat românesc în acest fel al unui text clasificat ca fiind al literaturii naționale vechi și cu circulație numai printre specialiști.

În fond, subiectul „istoriei“ cantemirene este de o savoare aparte. Cuprinsul ei a fost povestit și răspovestit (în rezumat) și, ulterior apariției ediției lui P. P. Panaitescu și I. Verdeș (1965), interpretat de : Nicolae Manolescu (1965), Manuela Tănăsescu (1970), Al. Protopopescu (1972), Doina Curticăpeanu (1975), Eugen

SEMNAL

Negrici (1977), Elvira Sorohan (1978), Ecaterina Țărălungă (1989), Dragoș Moldovanu (1997). (O cu totul altă situație are în acest lanț bibliografic lucrarea lui Vasile Harea. *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh*. Studii. Ediție îngrijită și note de Sorina Bălănescu. Cuvânt înainte și fișa bio-bibliografică de Mihail Harea. Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1999).

Cât privește simbolistica cantemiriană, decodificarea ei ne ajută în plus față de acele supoziții spuse deja de cercetătorii operei în cauză și confirmate ca atare, la o lărgire a imaginii spiritualității orientale în lumea noastră creștină europeană.

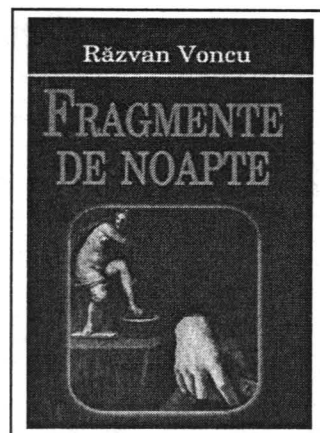
Astfel, cele două componente ale românității, după viziunea lui D. C., pe de o parte, **valahii**/ pasirele, și, pe de alta, **moldovenii**/ jiganiile (animalele), reprezintă entități deosebite comportamental, în fruntea lor fiind **Vulturul** și, respectiv **Leul**, unitare în esență.

Păsările erau considerate mesageri ai zeilor, iar aripelile lor – manifestări ale puterii spiritului. Zborul extatic, al ascensiunii în spirit l-au primit Pitagora sau Mahomed în somn. Dar ușurința păsării în a se deplasa are adesea aspect negativ, simbolizând haosul. Jiganiile/ animalele, în schimb, sunt arhetipul straturilor profunde ale instinctului și al incoștientului, simboluri ale energiilor cosmice, ca semne zodiacale, fiind în legătură cu cele trei niveluri ale universului: infern, pământ și cer. Jigania este fiara care zace în noi.

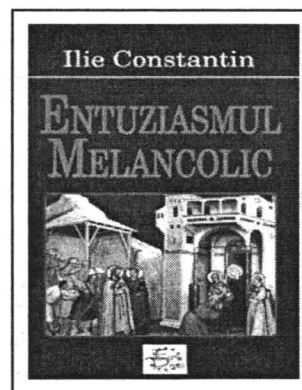
Bestiarul lui D. C. este compus și din animale fantastice (**inorogul**/ unicornul), simboluri consacrate prin mitologii, dar și din animale inventate de autor (**coracopardalis**, **struțocămila** ș. a.), corespondente lumii contemporane lui plină de intrigi și finalități de cruzimi excesive și nu o dată gratuite.

Însă, în vreme ce Miron și Velicico Costin și-au pierdut viața prin decapitare, din porunca domnească a lui Constantin Vodă, tatăl lui D. C. , la fel ca Vodă Brâncoveanu și fiii lui, din porunca sultanului, Dimitrie Cantemir va fi decapitat după trecerea în neființă, iar craniul dus în Scoția, după cum este ritualul rozacrucienilor, din rândul cărora a făcut parte ca membru al Academiei din Berlin, trupul înhumat în Rusia și reînhumat, în anul 1935, la biserica Trei Ierarhi din Iași.

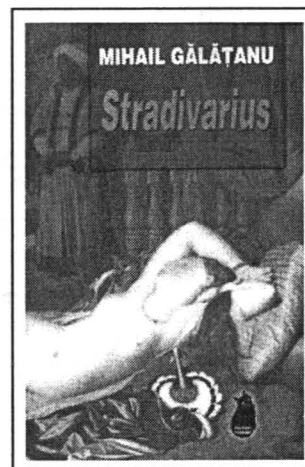
Marele artist și savant, care în viață s-a bucurat de suferințe nebănuite de alți români și de coborâșuri nu o dată periculoase, ca prinț autocrat, cunoaște prin operă onoruri postume binemeritate.



Răzvan Voncu, *Fragmente de noapte*.
București, EuroPress Group, 2008

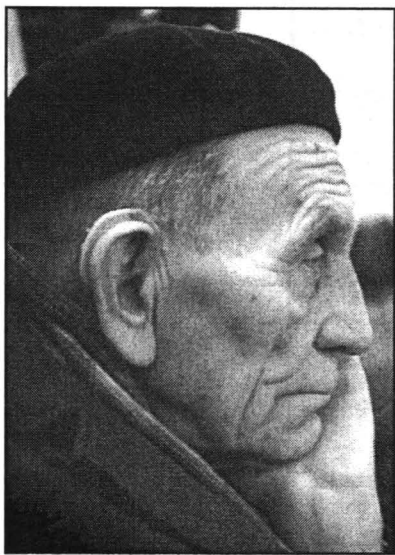


Ilie Constantin, *Entuziasmul melancolic*.
București, EuroPress Group, 2008



Mihail Gălățanu, *Stradivarius*.
București, EuroPress Group, 2008

Scrisori de la Magdalena Vulpe



La solicitarea fostului meu student, bucovineanul Vasile Diacon, de a contribui cu un text pentru un volum omagial închinat profesorului Ilie Dan, am găsit că este potrivit să public scrisorile pe care le-am primit de la doamna Magdalena Vulpe, cu ocazia organizării simpozionului Sextil Pușcariu din mai 1968 și pregătirea pentru tipar a două dintre lucrările de bază ale cunoscutului

lingvist, la care lucra Ilie Dan.

Pentru început doresc să precizez că Ilie Dan mi-a fost student între anii 1956-1961. Și-a trecut examenul de stat în iulie 1961, cu media 9,75 (șef de promoție). La 8 iulie 1976 și-a susținut teza de doctorat: *Toponimia Văii Soloneșului*.

Numit asistent la catedra de limba română a Universității „Al. I. Cuza” din Iași pe data de 15 septembrie 1961, a funcționat pe acest post până la 15 februarie 1969. Între 1 octombrie 1970-1 martie 1990 a funcționat pe post de lector, iar între 1 octombrie 1990-1 ianuarie a fost conferențiar. Pe data de 1 februarie a fost numit profesor. La 31 martie 2001 a fost pensionat.

Specialitatea lui de bază a fost *istoria limbii române* (gramatica istorică a limbii române), dar a predat și cursuri de *istoria limbii literare*, de *filologia romanică*, de *onomastică românească* și de *lingvistică generală*.

Între anii 1975-1978 a îndeplinit funcția de lector de limbă, literatură și civilizația românească la Universitatea Aix-en-Provence (Franța).

Încă din vremea studenției s-a distins printr-o susținută activitate științifică nu numai din domeniul lingvisticii și filologiei, ci și din cel al istoriei și criticii literare, așa cum au procedat și alți membri ai catedrei de limba română, ca Grigore Scorpan, Al. Andriescu și Dumitru Irimia.

A editat o serie de autori, printre care pomenim pe I. I. Mironescu, Mihai Codreanu, Nicolae Gane, Calistrat Hogaș, Al. O. Teodoreanu, Al. Cazaban, Ion Creangă, Barbu Delavrancea, G. Topîrceanu, D. Caracostea. A editat două cărți importante ale lui Sextil Pușcariu: *Cercetări și studii* (1974) și *Limba română* (1976). Mai înainte (1968), a întocmit o bibliografie a lucrărilor lui Pușcariu, care a fost publicată în *Analele Universității din Iași*, într-un volum în care au fost însumate

toate comunicările prezentate la simpozionul dedicat lui Pușcariu, în luna mai 1968, cu ocazia împlinirii a două decenii de la moartea marelui lingvist clujean. Simpozionul nostru a fost prima manifestare de reconsiderare a activității lui Pușcariu, contestat mai înainte și trecut pe lista autorilor interziși.

Cele două cărți, pomenite mai sus, au fost, amândouă, prefațate de mine. Ele constituie continuarea acțiunii de reabilitare a lui Pușcariu și, din cauza aceasta ne vom opri și la cele zece scrisori primite de la Magdalena Vulpe, nepoata lingvistului de la Cluj.

Dar înainte de aceasta, vom mai arăta că bibliografia lui Ilie Dan cuprinde mai multe volume de versuri care, pe lângă alte activități, l-au ajutat să devină membru al Societății Scriitorilor Români. Iată acum lista volumelor de versuri: *Cumpăna gândului* (1981), *Semnul zăpezii* (1985), *Furtuna unui anotimp* (1989), *Orga inimii* (2000), *Draperia de ceață* (2003), *Cascada* (2005), *Insula mirărilor* (2005), *Clopotul din iarbă* (2005), *Amurg învins* (2006), *Curcubeu de suflet* (2006).

Foarte numeroase sunt articolele mărunte răspândite în presa de pretutindeni ca și recenziile unor cărți de lingvistică ori de literatură.

Activitatea științifică și publicistică a lui Ilie Dan a fost neîntreruptă din vremea studenției până azi, când urmează să apară o nouă ediție a celor două volume ale lui Al. O. Teodoreanu intitulate *Tămâie și otravă*. Am de la el peste douăzeci de cărți și extrase cu autograf.

Cele mai multe scrisori primite de la Magdalena Vulpe se referă la pregătirea simpozionului de la Iași din mai 1968 ori la publicarea celor două volume ale lui Pușcariu.

Magdalena Vulpe a fost nora lui Radu Vulpe, profesor de arheologie la Universitatea din Iași. La aflarea intențiilor noastre, a ieșenilor, de a comemora pe Pușcariu și de a încerca să-l reabilităm, m-a întrebat: „În ce raporturi te-ai aflat dumneata cu Pușcariu de-ai luat o inițiativă pe care, de fapt, trebuia s-o ia Academia?” Eu nu i-am fost student lui Pușcariu. Am făcut universitatea la Iași, nu la Cluj, dar pe undeva, m-am simțit și studentul lui Pușcariu, cum s-au simțit și alți colegi din generația mea. N-am stat de vorbă cu el decât o singură dată, dar m-a cucerit prin activitatea lui neobișnuită, prin faptul că a creat la Cluj Muzeul Limbii Române, cel mai important institut de lingvistică din țară, după cum *Dacoromania*, organul de publicitate al acestuia, a fost la rândul ei, cea mai importantă revistă de lingvistică și filologie dintre câte am avut. Pușcariu a fost prea mare și toată viața lui a stat în slujba limbii naționale; n-am mai putut suporta marginalizarea lui și punerea sub interdicție a lucrărilor proprii ori a celor inițiate de el, cum sunt *Dicționarul Academiei* și *Atlasul Lingvistic Român*, opere de importanță capitală pentru noi ca popor.

Scrisori de la Magdalena Vulpe

I.

București, 7-04-1968

Stimate domnule profesor,

Scrisoarea dumneavoastră, care îmi confirmă cele aflate de la dl. Dan Ilie, m-a bucurat foarte mult. Vă mulțumesc pentru cinstea pe care mi-o faceți, invitându-mă să iau parte la proiectata sesiune științifică închinată lui Sextil Pușcariu. Dacă socotiți potrivit să iau și eu cuvântul cu această ocazie, n-o pot face decât cu o scurtă evocare a omului Pușcariu – aveam doar 12 ani când a murit, așa că mi-l aduc aminte foarte bine, fără să mai vorbim de câte mi-a povestit mama despre el. O comunicare despre unul din aspectele activității lui științifice nu am când să fac, căci sunt prinsă până peste cap cu „bucătăria” congresului.

În ceea ce privește expoziția vă pun cu plăcere la dispoziție tot ce am. Vă rog să vă gândiți cam ce v-ar trebui – fotografii, extrase, eventual ceva scrisori – și să-mi spuneți, când veniți pentru congres. Mă bucur că am să văd tot atunci și prefața dumneavoastră la „Limba română”¹.

Așteptând, și de acum înainte, numai vești bune de la dumneavoastră, vă rog, domnule profesor, să primiți asigurarea deosebitei mele stime.

Magdalena Vulpe

II.

București, 7-05-1968

Stimate domnule profesor,

Dl. profesor Rosetti m-a însărcinat să fac, pentru „Revue”², o dare de seamă asupra simpozionului de la Iași. Pentru ca această dare de seamă să cuprindă mai mult de o pagină dactilografiată, aș avea nevoie de textele comunicărilor, din care aș putea să și citez câteva pasaje mai semnificative. Credeți că ați putea să-mi trimiteți, măcar cu titlu de împrumut, câte o copie a contribuțiilor prezentate? Mă gândesc că și așa trebuie dactilografiate pentru „Anale”³, așa că nu ar fi prea greu. Și apoi o prezentare cât mai documentată a manifestării de la Iași într-o revistă de circulație internațională prinde bine.

Am ales câteva lucruri interesante dintre scrisorile lui Sadoveanu. De îndată ce fac textul introductiv, am să le trimit „Cronicii”⁴.

Mulțumindu-vă de pe acum pentru amabilitate, vă rog să primiți, domnule profesor, asigurarea deosebitei mele stime.

Magdalena Vulpe

III.

București, 27-05-1968

Stimate domnule profesor,

Vă scriu în mare grabă, căci plec mâine în zori pe teren.

Întâi vă mulțumesc pentru materialele trimise. Mi-am scos câteva note și vi le restituți punctual. Apoi îmi exprim regretul că nici de data aceasta n-am izbutit să gădesc toate extrasele de pe listă. Le voi căuta în continuare, căci mai am încă o ladă neexplorată. Cei 30 de lei, cât fac cele pe care vi le-am găsit, nu merită să mi-i trimiteți cu poșta; o să găsiți vreodată o ocazie căci nu e nici un zor.

Îmi pare rău că nu am alt exemplar, în locul celui defect. Am să mai caut.

Vă rog să-mi iertați stilul telegrafic, dar e trecut de miezul nopții și bagajul meu nu e făcut.

Cu deosebită stimă,
Magdalena Vulpe

IV.

București, 27-06-1968

Stimate domnule profesor,

Mă grăbesc să vă răspund la scrisoarea d-tră din 21.06 a.c.

Modestei mele contribuții dați-i drumul așa cum se află. Dacă este posibil, v-aș ruga ca, în momentul apariției lor, să-mi puneți deoparte 2 numere din Anale⁵, ca nu cumva unchiul meu și cu mine să rămânem fără ele.

În ceea ce privește extrasele, mărturisesc că încă nu am reușit să le duc acasă, din pivnița unde le am depozitate. Trebuie neapărat s-o fac înainte de 15 iulie. Mă gândesc că pentru selecționarea studiilor, ar fi bine ca d. Dan să-și rezerve o zi sau două pentru a consulta „operele complete”, ca să zic așa, adică extrasele legate în volume pe care le am eu aici. Era vorba că va veni în cursul verii și pentru a verifica bibliografia despre Pușcariu pe care o am eu aici.

Vă trimit singura fotografie bună pe care o mai am. E cea publicată și în „Études...”⁶. Am tot împrumutat în dreapta și în stânga și înapoi nu am mai primit! Vă rog foarte mult să mi-o restituiți pe aceasta, căci am să ajung în curând să cer eu altora fotografii ale bunicului meu!

Mai aveți nevoie de scrisorile de la I. Bogdan?

Vă rog să transmiteți multe salutări d-lui Dan.

În așteptarea Analelor, vă doresc o vacanță plăcută.

Cu deosebită stimă,
Magdalena Vulpe

V.

București, 13-12-1968

Stimate domnule profesor,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din data de 1 dec. Și, mulțumindu-vă pentru veștile bune, mă grăbesc să vă răspund la întrebări.

Volumul de memorii a apărut acum câteva zile. Din păcate prezentarea grafică lasă mult de dorit. În ceea ce

privește „Limba română“, se pare că, în afară de optimism, nu ne mai rămâne nimic.

Îmi pare rău, dar alte extrase nu mai am. Am clasat atunci tot ce posed și cu lista d-tră în mână am ales tot ce s-a putut.

Am întrebat la institut⁷ de soarta articolelor dumneavoastră, și d-na Nicolaescu, secretara redacției, mi-a spus că v-a trimis, prin dl. Profesor Ursu⁸, explicațiile cerute. De apărut văd că n-au apărut.

Adresa de pe plic e cu numele vechi al străzii. Eram foarte grăbită când v-am scris și n-aveam plic la îndemână, așa că am rugat pe altcineva să o pună la cutie.

Închei, urându-vă sărbători fericite și un an nou plin de succese și bucurii.

Magdalena Vulpe

VI.

București, 21-01-1969

Stimate domnule profesor,

Vă mulțumesc pentru extrasele trimise și pentru numărul festiv din Anale. Îmi pare numai rău că în cele 3 pagini de text, cât are intervenția mea, s-au strecurat patru greșeli grosolane de tipar, care schimbă sensul frazei.

Vă rugasem să îmi procurați, dacă e posibil, două exemplare din Anale, ca să pot trimite unul și la Brașov. Nu știu dacă am să mi-l pot procura de aici.

Îmi pare foarte rău că, de data aceasta, trebuie să vă decepționez în ceea ce privește scrisorile. Academicianul Iordan fiind în viață, nu vă pot pune la dispoziție corespondența decât cu aprobarea autorului. A propoz, ați văzut comentariile domniei sale din „România literară“ de acum vreo 2 săptămâni, la adresa manifestării festive din mai trecut?

Îmi pare rău că nu m-a găsit d. Dan, aș fi fost curioasă să aflu vești de la editură.

Cu cele mai respectuoase salutări,

Magdalena Vulpe

VII.

Bran, 31-12-1976

Stimate domnule profesor,

Scrisoarea dumneavoastră mi-a sosit în timp ce-mi făceam bagajele pentru Bran, unde am venit să așteptăm anul cel nou. Am copiat în grabă scurtul pasaj din volumul de memorii „În România Mare“, unde Pușcariu vorbește de moartea lui Ioan Bogdan. Textul din „Călare pe două veacuri“ nu cuprinde modificări față de original. Vă copiez, mai jos, fragmentele mai semnificative din prezentarea corespondenței lui I. Bogdan:

„Correspondența cu el începe de când a luat, în 1899, direcția „Convorbirilor literare“ și mi-a trimis la Paris o invitație să colaborez la această revistă. Lucrarea mea despre „Sufixele abstractelor și colectivelor românești“

pe care i-am trimis-o era însă prea mare și prea specială. În schimb mi se publicară niște traduceri din rusește și o serie de „Studii și notițe filologice“. Raporturile dintre noi, cu toată diferența de vârstă, au fost de la început prietenoase. În el am găsit totdeauna un bun sfătuitor. Era săritor și pentru amicii mei. Astfel el i-a găsit în Steinberg⁹ un editor poetului Iosif. Pentru obținerea Dicționarului Academiei și pentru alegerea mea de membru activ, el mi-a fost un sprijinitor cu influență, iar când trebuia împiedicată intrarea unui nechemat în universitatea din Cernăuți la catedra de Istoria românilor, el a scris o recenzie nimicitoare despre cartea acestuia.

[...] Când voiam și eu să mă angajez în valurile, deosebit de puternice în Bucovina, ale politicii, el mă desfătui, recomandându-mi să rămân la activitatea mea științifică, singura care poate satisface pe om. Ca președinte al Comisiei istorice mă îndemnă să fac o ediție a unui text vechi. N-am apucat însă, din cauza războiului care izbucni în 1914, să public, împreună cu Al. Procopovici, decât volumul prim al mării Evanghelii cu învățătură de Coresi. Despre această carte și despre alte chestiuni filologice e vorba în cele din urmă scrisori ale sale.

Într-una din ele se plânge de sănătatea sa slabă. Era prevestirea boalei ce avea să-l doboare în curând. Cu toată epuizarea ce-o simțea, el făcea singur și corectura la cărțile editate de Comisia Istorică și se interesa de tinerii filologi (Ciuglea, Gălușcă). După război n-avu parte să se bucure mult de România Mare. Barba lui blondă îi albise cu totul, iar boala crudă îl făcuse și la față alb ca păretele... “

Cărțile și extrasele de care aveți nevoie am să le caut la întoarcere.

Vă rog să-mi iertați stilul telegrafic, dar în jurul meu se fac intense pregătiri de revelion și e o harababură de nedescris. Mă bucur să vă văd în curând la Cluj. Până atunci, vă spun „La mulți ani!“ și vă doresc toate cele bune, împreună cu întreaga familie.

Magdalena Vulpe

VIII.

București, 28-06-1979

... S-a prăpădit bietul [Ion Bogdan]. Cu câteva zile încă înainte de moarte el se interesa atât de viu de Universitate și mai ales de Academie, unde ar fi dorit să-l alegem membru pe Tiktin, ca recunoaștere oficială a muncii ce a depus la terminarea marelui său dicționar. Ce inimă de aur, ce muncitor cinstit! Niciunul din învățații noștri n-a muncit cu atâta abnegație și atât de conștiincios și n-a dat atât ajutor tinerilor de valoare care se ridicau, netezindu-le drumul. Mulțumindu-i în fața mormântului deschis (cuvântarea s-a publicat în „Glasul Bucovinei“), am ținut să-mi exprim pentru cea din urmă oară marea recunoștință ce i-o păstrez.

Magdalena Vulpe

IX.

București, 07-02-1977

Stimate domnule profesor,

Abia acum am ajuns să caut în lada cu extrase, unde, din păcate, am găsit numai câteva din cele indicate de dumneavoastră. Pentru consolare, am adăugat ce am mai avut și am socotit că vă poate interesa. Vă rog să le considerați o modestă expresie a stimei și a recunoștinței mele față de unul din cei dintâi oameni de cultură care s-au zbatut să facă dreptate memoriei bunicului meu.

În legătură cu aceasta, vreau să vă întreb – deocamdată numai în principiu – dacă ați fi dispus să participați la o sesiune comemorativă la Bran. Este vorba să se organizeze așa ceva fie la sfârșitul lui aprilie, fie mai în vară. E vorba și de o placă comemorativă pusă pe casa de acolo – dar deocamdată se așteaptă aprobările.

Sărbătorirea de la Brașov (în 21 ianuarie) a fost frumoasă, caldă, dar n-a egalat-o pe cea din Cluj. Societatea romanistică a organizat și ea, la filialele din București și din Craiova, câte o ședință comemorativă. Toată luna ianuarie am fost pe drumuri – dar nu m-am plâns!

Vă rog să transmiteți doamnei Istrate cele mai bune gânduri din partea mea.

Cu salutări respectuoase,

Magdalena Vulpe

P.S. Dacă unele extrase le-ați cerut pentru bibliotecă, vă rog să păstrați pentru d-tră Dicționarul Academiei, cu dedicația autorului.

X.

Baia Mare, 28-02-1977

Stimate domnule profesor,

Iar m-a prins scrisoarea dumneavoastră făcând bagaje. (Scrisoarea a făcut 10 zile pe drum!) Vă răspund deci din Baia Mare, unde mă aflu în trecere spre inima Maramureșului.

Nu știu să fi apărut în „Orbis”¹⁰ ceva despre Pușcariu și, până săptămâna viitoare nu am cum să verific. Pop a scris urât despre el în prefața culegerii sale de articole, iar soția lui, foarte urât, în culegerea publicată postum. Am găsit, de curând, o trimitere la un articol al lui Petrovici din 1937, apărut în „Făclia” (cred că am reținut exact) din Timișoara. Articolul lipsește din bibliografia lui I. Dan.

Bibliografia de după 1968 n-o am sistematizat. Cel mai bun lucru ar fi, cred eu, să vă adresați d-lui Negulescu, directorul bibliotecii universitare din Cluj. Cu ocazia expoziției cred că ei au pus-o la punct. Și eu vreau să-l rog să mă informeze în acest sens.

Despre „Cahiers S. Pușcariu” a scris amănunțit

Mircea Borcilă, în „Cahiers roumains d'études littéraires”, nr. 2/1975. Același articol a apărut în românește, cam în același timp, în „Steaua”.

Mă bucur să vă revăd la Bran. I-am spus dlui Prahoveanu, director al muzeului din Bran și organizator al manifestării, să ia direct legătura cu d-tră.

Cu cele mai calde salutări, dumneavoastră și doamnei,

Magdalena Vulpe

XI.

București, 06-10-1978

Stimate domnule profesor,

După cum v-am promis, vă trimit citatul din Texte dialectale. Muntenia. I pentru vangă¹.

Din păcate, alte vești bune nu vă pot trimite, căci și eu le aștept cu sufletul la gură.

Cu cele mai respectuoase salutări, dumneavoastră și doamnei Istrate,

Magdalena Vulpe

1 Sextil Pușcariu, *Limba română*, ediție îngrijită de Ilie Dan, prefațată de G. Istrate.

2 Titlul complet este „Revue de linguistique roumaine”.

3 „Analele Universității Al. I. Cuza”, Iași.

4 Revista „Cronica” din Iași.

5 Volumul cu toate comunicările ținute la simpozionul Pușcariu din mai 1968.

6 *Études de linguistique roumaine*, Cluj, 1937.

7 Institutul de Lingvistică din București.

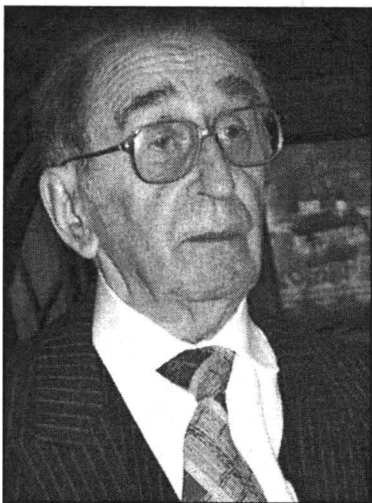
8 N. A. Ursu, cunoscutul cercetător științific din cadrul Institutului de Filologie al Filialei Iași a Academiei.

9 Este vorba despre Editura Librăriei H. Steinberg, din București, în care a apărut, în 1901, cartea de traduceri din Heine și *Cântece* a lui Șt. O. Iosif.

10 Revistă de dialectologie, inițiată și condusă de Sever Pop la Louvain, în Belgia. În unul dintre numerele revistei, Pop a scris un articol frumos despre Pușcariu, corectând, în felul acesta, critica dură pe care i-o făcea în anul 1938, când Pușcariu l-a preferat pe Al. Procovici la catedra rămasă vacantă la Universitatea din Cluj, după plecarea lui Th. Capidan la București. Atributele lui Pop, folosite la adresa lui Pușcariu, nu le pot aduce aici, după cum n-am fost de acord nici cu acuzațiile aduse de Pop lui Pușcariu, cum i-am spus atunci. (G. Istrate).

11 Este termen transcris greșit. Este vorba despre cuvântul necunoscut sub aspect etimologic *vangor*, cu înțelesul de „val de apă, nehlap, armăsar (de apă)”, folosit foarte rar de Sadoveanu, atât în proză, cât și într-un poem din vol. *Daim*.

George POPA

*Eminescu și Kant**Munte jumătate-n lume – jumătate-n infinit.***Memento mori**

Se cunosc conso-
nanțele liricii emines-
ciene cu viziuni majore
din gândirea univer-
sală, precum filozofia
indiană și Spinoza
prin concepția pan-
teistă, sau teoria lui
Platon privind ideile
transcendente, modele
arhetipale ale vieții de
pe pământ, concepție
sintetizată într-o
image care amintește
tablourile *Venus
adormită* al lui

Giorgione, *Venus de Urbino* al lui Tițian (Rime alegorice)

*Femeia goală cufundată-n perne
Frumsețea ei privirilor așterne ;
Nu crede, tu, că moare vreo dată,
Căci e ca umbra unei vieți eterne.*

În ce privește apropierea de Schopenhauer, aceasta a
avut loc prin luciditatea pesimistă privind valoarea existen-
tenței umane, ideea răului care domină lumea și concep-
ția despre geniu ca fiind o entitate străină lumii empirice.

Cît despre filozoful din Königsberg, Eminescu afirma:
„Kant este biblia filozofilor (ms. 4028)...Este cel mai
profund dintre muritori“ (ms.2267). Precum se știe, poe-
tul începuse traducerea *Criticii rațiunii pure*.

Următorul text este revelator pentru înrudirea deschi-
derii filozofice eminesciene cu viziunea kantiană : „Cînd
cineva a pătruns odată pe Kant, când e pus pe același
punct de vedere atît de înstrăinat acestei lumi și voințelor
ei efemere, mintea nu mai e decît o fereastră prin care
pătrunde soarele unei lumi nouă – și pătrunde în inimă. Și
cînd ridici ochii, te afli în adevăr în una. Timpul a dispă-
rut și eternitatea cu fața ei cea serioasă te privește din
fiece lucru. Se pare că te-ai trezit într-o lume încremeni-
tă cu toate frumsețile ei și cum că trecere și naștere, cum
că ivirea și pieirea ta înșile sunt numai o părere... Inima
se cutremură asemenea unei arfe eoliene, ea este singura
ce se mișcă în această lume eternă..., ea este orologiul
ei.” (ms.2287). Este vorba de acea inimă a intelectului
din concepția lui Eckhart.

În lumina acestui înțeles dat de Eminescu filozofiei
kantiene, să urmărim modul cum rezolvă Eminescu trepte-
le cunoașterii din viziunea *Criticii rațiunii pure*, pre-
cum și, implicit, problema axiologică din *Critica rațiunii
practice*.

În esență, regăsim înstrăinarea de lume din gândirea
kantiană, deschiderea unei ferestre a inimii intelective
cătore viziunea unei alte lumi, dincolo de timp, stare care
este vibrația unei harfe eoliene, - este transfigurarea poe-
tică pură.

*

Kant distinge trei nivele ale capacității cognitive
umane: intuiția sensibilității, intelectul și rațiunea.

Aparatul *sensibilității* noastre intuitive, prima care ia
contact cu lumea din afară, dispune de două receptacole
apriorice subiective, care primesc și organizează materia-
lul amorf venit din exterior, de la *numen*, de la lucrul în
sine (*das Ding an sich*) - și anume, spațiul și timpul. A
doua treaptă cognitivă este intelectul care ordonează și
sintetizează cu ajutorul categoriilor – de asemenea aprio-
rice - datele oferite de intuiția sensibilității. În sfîrșit, a
treia treaptă, rațiunea, este cea care încearcă să dea răs-
puns unor întrebări esențiale ale minții omenești, precum:
unitatea cosmosului, Dumnezeu, sufletul, libertatea meta-
fizică.

În ce privește *spațiul*, primul receptacol al sensibilită-
ții, Eminescu dezvoltă o fenomenologie originală. Cu
ajutorul unor mișcări impulsionate din exterior, el con-
vertește realitatea din afară în spații lăuntrice, lucru lesne
de efectuat pentru că spațiul sufletesc este mișcare pură.
Cele trei ordine de mișcări folosite sunt fie mișcări ale
unor elemente ale naturii sau mișcări muzicale, ambele
dinamici intervenind, de pildă, în *Peste vîrfuri* : luneca-
rea lunii pe cerul nocturn - „codru-și bate frunza lin” -
alături de sunetul cornului, care se prelungește indefinit -
„Mai departe, mai departe,/ Mai încet , tot mai încet...” ;
un al treilea ordin de mișcări sunt constituite de vibrații
ale luminii, model în acest sens - poezia *Și dacă...* :

...Și dacă stele bat în lac
Adîncu-i luminîndu-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninîndu-mi gîndul.

*Și dacă norii deși se duc
De iese-n luciul luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine-ntotdeauna.*

În felul acesta, Eminescu își asumă emoțional existența în general, natura, viața. Am dezvoltat această procesualitate spațială în *Spațiul poetic eminescian* (1983).

Adresându-se celui de al doilea receptor aprioric al sensibilității, *timpul*, Eminescu preschimbă secvențe ale „vremuirii” – căci „timpul e moarte” (ms. 2254, f. 168) - în prezent peren, în „feerie înmărmurită”, scop al oricărei arte, formulat încă de presocratici. Model în această privință, ultima strofă din *Pe lângă plopii fără soț*:

*Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt
Și noaptea candela s-aprinzi
Iubirii pe pământ.*

sau din *Dorița* :

*Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rînduri-rînduri.*

Ne-am ocupat de această fenomenologie a temporalității, cu diversele sale aspecte, în lucrarea *Prezentul etern eminescian* (1989).

Dacă filozoful din Königsberg consideră că spațiul și timpul nu sunt reale, adică aflate dincolo de noi, ci constituie două tipare ce ne sunt structurale, caracterizează interioritatea noastră, Eminescu află o soluție ideală pentru a le transforma dintr-o lăuntricitate *impusă* aprioric, în orizonturi ale sufletului, *create* de geniul poetic al omului.

La nivelul *intelectului*, așa cum am discutat în cartea *Spiritul hyperionic sau sublimul eminescian* (2003), dincolo de cele 12 categorii stabilite de Kant în ordonarea apriorică de către intelect a materialului informativ confuz oferit de simțuri, Eminescu imaginează două noi categorii, care sunt criterii de valorizare poetică; și anume, *sacralizarea* și ridicarea la *sublim*, criterii pe care le-am reunit sub termenul de *spirit hyperionic*. Eminescu investește cu sublimitate atât cugetarea cât și, lucru foarte important, etica. Așa cum am mai relevat și altă dată, alături de Hölderlin, Eminescu este poetul care, în lirica universală, folosește cel mai frecvent atributul *sfânt*, aplicându-l pe o arie cvasi exhaustivă a componentelor naturii și ale vieții. Prin această investire axiologică, Eminescu – geniul, străinul - își plătește datoria de a fi fost chemat oaspete al ființării de model omenesc. Căci, așa cum afirmă Kant, dacă frumosul ni se impune printr-o

misterioasă consonanță între obiectul din afară și afinitatea noastră subiectivă pentru perfecțiune și armonie, sublimul nu se află în afară, ci constituie un sentiment al nostru pe care îl dăruim naturii, lucrurilor.

Dar totodată, caracterul etic al intenționalității intelectului din viziunea lui Eminescu satisface culminativ și dezideratul imperativului moral categoric, care formează tema și teleologia *Criticii rațiunii practice*. Spiritul hyperionic consună cu preceptul etic fundamental kantian : „Lucrează în așa fel ca maxima voinței tale să poată oricând sluji în același timp și de principiu al unei legiuri universale.”

La treapta *rațiunii*, în ce privește *sufletul*, pentru Eminescu acesta nu este atît o entitate preexistentă în om, cît se autocreează prin emoțiile inimii și ale minții și se dăruie afectiv naturii, vieții.

Relativ la problema *divinității*, poetul afirma într-o scrisoare către Veronica Micle : „*Dumnezeu nu-i în cer, nu-i pe pământ, Dumnezeu e în inima noastră*”. Astfel, viziunea sa privind dumnezeirea era, precum am amintit mai sus, panteismul pe care îl aflase mai întâi în filozofia indiană și apoi în *Ethica* lui Spinoza, a cărei ecuație fundamentală este *Deus sive natura* - Dumnezeu este tot una cu natura, cu omul. „*Sufletul e sfărmatură de Dumnezeu care se caută pe sine însuși*”. Iar „*Istoria omenirii este desfășurarea cugetării lui Dumnezeu*”, afirmă Eminescu. Nu este vorba de un anumit Dumnezeu, nici Demiurgul-creator, față de care Eminescu a avut într-o vreme atitudine apofatică, reproșându-i nereușita existenței, (*Mortua est!*, *Rugăciunea unui dac*, *Confesiuni*, *Andrieu Mureșanu*, *Demonism*), - ci de Unul „*în care toate-s una*”.

Așa cum am discutat în lucrarea *Deschideri metafizice în lirica eminesciană* (2007), autorul Luceafărului nu a practicat vreo religie, cu norme inflexibile dogmatice și obligații ritualice. Concepția față de religie și-a definit-o astfel: „*Eu sunt budist și creștin la puterea a 10-a*”. Eminescu a îmbinat iubirea, „mila” creștină - pe care o dăruiește lumii din afară - cu plecarea infinită lăuntrică spre indeterminarea pură nirvanică eliberatoare de suferința umană - prin acea „fulgurație intelectuală” care ne deschide „conștiința de sine” spre ambele hipostaze (ms. 2275B).

În ce privește problema *libertății spirituale*, aceasta a constituit preocupare centrală pentru Eminescu.

Pe de o parte, el consideră geniul o mare excepție („*Ici-colo câte-un geniu și peste tot gunoi*”... „*Pinguinii adevărului, fără aripi și lipiți de pământ, nu pot să urmeze pe vulturul geniului care zboară către soare și par chiar a nu vrea să-l urmeze*”), căci el este o entitate aflată în afara lumii. Geniul este un exilat într-o lume străină,

conștiință extramundană care judecă axiologic lumea umană, o neizbutire supusă suferinței și morții, idee pe care o regăsim mai ales în postuma *Povestea magului călător în stele*.

Există deci o diada antinomică : lume-geniu. Iar această lume este, la rândul ei, o alcătuire paradoxală – viață-moarte, ființă-neființă. Prin urmare, datorită *simțului absolutului* - „Dumnezeul lăuntric”, de care vorbea Marc-Aureliu (Cugetări, II, 17), *Geistgefühl*, simț al spiritului la care se referă Kant (Critica puterii de judecare, Analitica sublimului), „simț unic” în concepția lui Goethe (poezia „Höherer und Höchstes” din West-Östlicher Divan) - acea „intuiție metafizică” aparținând geniului, cum o numește Eminescu (ms.2255,1), imaginează libertatea spirituală radicală: transcenderea într-un Dincolo ce depășește atât ființa cât și neființa – „O, de-am fi pe când ființa nu era nici neființă” - precum și orice stare care se constituie ca lume, o „nelume”, așa cum imaginează în *Archaeus*.

Prin urmare, este vorba de un zbor al minții depășind orice determinare, o fugă dincolo de increat, spre absolutul care nu are și nu poate avea nici o întrupare, *eliberarea fiind doar acest zbor neîncetat*, idee similară viziunii lui Giordano Bruno, despre care Eminescu vorbește într-o notă de ms. (discutată de noi și în altă parte) : „Legenda luceafărului modificată și mult înălțat sfârșitul a la Giordano Bruno ” (ms.2257, f.4291). Am dezvoltat această problemă în *Libertatea metafizică eminesciană* (2005).

Din cele de mai sus, se observă că Eminescu aplică un model propriu, o viziune personală traseului ascendent al procesului cunoașterii conceput de Kant, cele trei nivele fiind transformate în momente axiologice originale :

- la nivelul sensibilității, asumarea lirică a spațiului și a timpului prin preschimbarea lumii în transorizonturi ale sufletului, cu instituirea de prezenturi

îneșnicite ;

- la nivelul intelectului, lumea captată de simțuri este transvaluată prin categorii supreme – sacralizarea și ridicarea la sublim ;

- pe ultima treaptă a spiritului, după ce restituie lumea străină ei însăși transfigurată poetic, în final, prin presiunea acelei „necesități sacre” a libertății absolute, Eminescu se desparte de existență și non existență printr-un zbor fără oprire, dincolo de posibil și imposibil – în *transposibil*.

Este semnificativă solidarizarea pe care Eminescu o face între elanul cugetării sale spre ultime creste și înălțimile montane - scriind în *Memento mori* :

*Dar nu-s culori destule în lume să-nvesmînte
A munților Carpați sublime idealuri.*

Viziunea filozofică a autorului *Odeii* a reunit orizontul lumii în care geniul „a fost coborât” - și pe care l-a străluminat și binecuvîntat poetic (căci „geniul este a doua creațiune a lumii prin artă”) - cu transorizontul avîntului spre infinit al eliberării metafizice : „*Munte jumătate-n lume – jumătate-n infinit.*” Așa cum țara nu poate fi concepută fără crestele munților Carpați, la fel, nu ne putem lipsi de altitudinea gândirii lui Eminescu. Ele sunt solide.

Sunt consonante.



Lansare de cărți: George Popa - *Deschideri metafizice eminesciene în lirica lui Eminescu, Meditații asupra liricii universale, Poezii*. Biblioteca „Gheorghe Asachi”, 7 noiembrie 2008, Iași.

Autorul împreună cu: Traian Diaconescu, Catinca Agache, Leonida Maniu, Gavril Istrate

Receptarea critică a lui Eminescu

- până la 1930 -

Odată încheiată ediția de **Opere** (complete) a lui Mihai Eminescu, într-un marș cu multe suișuri și coborâșuri, pe durata unei jumătăți de veac, sarcina realizării bibliografiei critice a acestuia se impunea cu acuitate. De altfel, o primă încercare în demararea unei atari întreprinderi, de anvergură, avem în 1976 când un colectiv de entuziaști cercetători semnează, la Editura Academiei Române, un prim volum, nu prea bine inspirat însă în planul de abordare a cercetării, ceea ce a făcut ca acțiunea să rămână blocată la acel nivel. Dar, pornind de aici, după cum ne încredința la vremea potrivită Gabriel Ștrempel, au fost demarate lucrările unei alte, noi bibliografii care, după aceeași voce autorizată, la data încheierii seriei de *Opere* (în 1989), avea tomul prim deja terminat, în forma lui *primară*, rămânând a se face doar “revizui, rectificări și unele completări”, evident necesare. Numai că ele au durat zece ani și abia într-un astfel de final s-a făcut să avem volumul de deschidere al Bibliografiei, inclus, firește, în continuarea corpusului de *Opere*, ca al XVII-lea volum, acoperind perioada cuprinsă între 1866–1938 și însumând 15.802 poziții referențiale, critice dar și dintr-o *cronică* a manifestărilor dedicate lui Eminescu în țară și în străinătate, precum și un bogat inventar iconografic. Luând în considerare acest ritm de lucru, e cu îndreptățire să ne imaginăm că până la încheierea celorlalte două sau trei volume – 19, respectiv 20 – estimate ca posibile, să mai treacă cine știe câte zeci de ani. Așa se face că numeroși cercetători, din varii generații, n-au mai avut răbdare și au demarat diverse acțiuni, pe cont propriu, abordând chestiunea bibliografiei critice eminesciene, segmential: tematic, în comentarii critice pe epoci, pe domenii de creație, pe genuri literare etc. N-am să citez acum pe nimeni – nu cred că e nici locul, nici cazul –, vreau doar să punctez faptul că volumul pe care îl am acum în față, *Receptarea critică a lui Eminescu – până la 1930*, al doamnei Ioana Vasiloiu (Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2008) este un asemenea demers ambițios, de apreciable dimensiuni, deosebit de interesant prin perspectiva sintetică a comentariului (având la bază o teză de doctorat, susținută la Universitatea din București, sub îndrumarea profesorului George Gană). Avem de-a face cu o propunere de anvergură, căci *Receptarea critică a lui Eminescu până la 1930* însumează un impresionant corpus de intervenții exegetice, de diferite tipuri, regăsit în *Bibliografia* menționată mai înainte în peste 14.500 de titluri, foarte multe dintre ele aproape de neevitat într-o asemenea cuprindere critică de sinteză, de evaluare în ansamblu a unei epoci, de fapt, ce s-a caracterizat, în primul rând, prin descoperirea și redescoperirea continuă, în noi și noi fațete, a personalității creatoare a marelui nostru scriitor.

Doamna Ioana Vasiloiu ne propune o anume sistema-

tizare a materialului, într-un soi de istorie a eminescologiei, o “istorie a receptării” critice a scriitorului, fiind încredințată că pentru cititorul de azi propunerea domniei sale se va constitui într-o “provocare în abordarea din perspective moderne a operei eminesciene” care, oricum, “trebuie să aibă parte de o nouă interpretare” (Am citat din cuvântul de introducere în lucrare al autoarei).

Avem, așadar, o cercetare efectuată pe patru paliere de observație analitică, în funcție nu doar de cronologia evoluției discuțiilor critice aplicate operei eminesciene ci și în funcție de câteva obiective avute în vedere pentru elucidarea diverselor probleme cu care s-a confruntat eminescologia încă din primele clipe ale constituirii sale.

Un prim capitol se ocupă de *Receptarea lui Eminescu în timpul vieții* acestuia, efectuându-se aici o radiogramă schematică și tocmai de aceea esențială a modului în care contemporanii l-au primit și înțeles pe Mihai Eminescu. O atenție aparte îi este acordată lui Iosif Vulcan, în calitate nu doar de gazdă a debutului literar al tânărului de 16 ani, în paginile *Familiei* budapestane, ci și, sau mai ales, în calitate de critic și exeget al creației poetului, postură ce a stat foarte puțin în atenția istoriei literare, în general. “Comentariul lui Iosif Vulcan – spune doamna Ioana Vasiloiu, referindu-se la articolul *Epilog la primele poezii ale lui Eminescu* – este realmente modern”, criticul intuind “însemnătatea poeziilor de debut pentru creația de maturitate”, observând că la originea lirismului acestuia stă melancolia și nu pesimismul, teză dezvoltată, într-o demonstrație recentă, de George Gană, în *Melancolia lui Eminescu* (2002). Desigur, intervențiile lui T. Maiorescu sunt cele hotărâtoare într-o primă receptare a operei eminesciene, în epocă și nu numai, iar exegeta are în atenție, în întregul său demers, poziția fondatorului criticii literare estetice la noi, apreciind-o ca pe un real reper axial în tot ceea ce a urmat, mai ales după întocmirea și publicarea de către acesta a primului volum de *Poesii*. I se acordă atenție criticii polemice din paginile *Revistei contimporane*, intrând și domnia sa într-o dispută legată de identificarea persoanei lui Grigore Gellianu, pasionantă în timp, până azi, dacă e să luăm în seamă ultima *argumentație* susținută de Ion Filipciuc și care atribuie articolul cu pricina lui Gr. H. Grandea (Dar autoarea sintezei nu se mai *încurcă* și cu această nouă ipoteză, menită a inflama spiritele în rândul istoricilor literari pasionați de dezlegarea enigmelor). Sunt luate în considerare apoi, comentariile unor Petre Grădișteanu, Duiliu Zamfirescu, ale canonicului blăjan Alexandru Grama, firește scandalul provocat de atitudinea, mai mult decât de epigrama, lui Al. Macedonski în tocmai momentul declanșării primei crize și a internării gazetarului de la *Timpul*, în 1883, într-un ospiciu de boli mintale. Interesantă și bine nuanțată mi se

pare a fi tratată *competiția*, cum pare la o primă vedere în epocă, dintre Eminescu și Alecsandri, precum și studiul lui C. Dobrogeanu-Gherea, pe care, dincolo de îngustimea unui comentariu sociologizant, a stilului “greoi” și “rudimentar”, îl află “de-a dreptul modern” prin “afirmațiile referitoare la influențele suferite de poezia eminesciană”, precumpănitor din literatura germană.

Mult mai mult decât alți cercetători, doamna Ioana Vasiloiu stăruie asupra formulelor de apreciere a personalității scriitorului și gazetarului, din necroloagele publicate la decesul acestuia, în 1889. E un bun prilej de a reține “imaginea publică eminesciană” și lansarea primelor sugestii privind “genialitatea”, mai mult, *mitul* Eminescu, ce se va instala în conștiința critică interbelică mai ales datorită lui Ibrăileanu.

Un al doilea capitol, *Bazele textuale ale receptării critice*, se structează, în principal, pe urmărirea *istoriei* editărilor din opera lui Eminescu – edițiile repetate ale lui Maiorescu, alături de cele datorate lui V.G. Morțun, Xenopol, Botez, Scurtu ș.a., în spațiul literar interbelic. Sunt analizate, pe rând, edițiile din poezia, proza, dramaturgia și publicistica eminesciană, cu adaosurile unor inedite dar, în primul rând, cu unghiul nou (sau mai puțin nou) pe care îl propune fiecare editor, în dorința de a prezenta o imagine cât mai complexă a scriitorului. Cele mai recente, două, asemenea sinteze analitice, pe domeniul poeziei, realizate de Pericle Martinescu și, cu o remarcă specială pentru N. Georgescu, prezintă în detalii avatarurile fiecărei asemenea realizări în domeniu, comparându-le între ele și trăgând concluzii, uneori surprinzătoare. Doamna Ioana Vasiloiu nu stăruie în această direcție și nici nu acordă o prea mare atenție întreprinderilor acestora. Pe domnia sa nu o preocupă editarea în sine ci modul în care fiecare nouă ediție propune sub unghiul interpretării critice, o nouă fațetă în receptarea publică a lui Eminescu. Bunăoară, ediția lui V.G. Morțun își are importanța în tocmai încercarea de “recuperare” a lui Eminescu din manuscrise, însumând pagini din “domenii diverse”, deci lărgind orizontul de cuprindere a creației acestuia, ce se arată a fi mult mai bogată decât se știa până atunci. Ediția lui Xenopol, cel dintâi editor ce crede a fi realizat o ediție completă a operelor lui Eminescu, scoțând la lumină încă și mai multe din paginile de manuscris, *institui*e, în același timp, “principiul cronologic” al editării. Ediția, de publicistică, a lui Gr. Păucescu, din 1891, este cea dintâi care înfățișează publicului dimensiunea gazetarului de la *Timpul* pe care îl consideră ca pe un militant de seamă al conservatorismului la noi: “Niciodată - zice editorul în prefața sa – aceste idei n-au fost susținute cu mai mult talent, cu mai multă căldură, cu mai multă convingere”. Ediția lui N.A. Bogdan, din 1894, valorifică, după cum observă autoarea acestei cărți, activitatea de publicist și prozator din perioada ieșeană a lui Eminescu, de la *Curierul de Iași*. Și așa mai departe, doamna Ioana Vasiloiu fiind mereu atentă la elementul de noutate adus de aceste ediții, însoțite de studii (prefețe, postfețe) explicative, căutând a reține cum, de-a lungul

vremii, exprimându-se direct sau indirect, a fost considerat (descoperit) acel nou Eminescu de care aveau atâta nevoie fiecare nouă generație de cititori și de critici literari deopotrivă, de altfel ajungându-se până azi, când cheștiunea unui alt tip de receptare se pune cu și mai multă acuitate. Este, de fapt, ideea neexprimată tranșant de către doamna Ioana Vasiloiu, dar urmărită cu asiduitate: ideea noutății pe care Eminescu o oferă neconținut tuturor acelor care caută a-i pătrunde esența creației, pentru a se sluji de ea, ca de nici o alta la noi, în fundamentarea aproape a tuturor orientărilor literare, culturale, politice și mai știu eu care, în dialectica evoluției societății românești, la urma urmelor.

Din această perspectivă sunt utile și relevante crochiurile portretistice pe care le face unor eminescologi ce au marcat semnificativ procesul de receptare, înțelegere și popularizare, nu mai puțin de explicitare a operei eminesciene – fie pozitivă, fie negativă -, marcându-se astfel, cu fiecare dintre aceștia, un nou nivel al procesului hermeneutic, urmat fără întrerupere, cu varii mijloace critice, până în anii '30 când, odată cu sintezele călinesciene, monumentale, privind viața și opera lui Eminescu, cercetarea eminescologică va dobândi o nouă dimensionalitate. Doamna Ioana Vasiloiu se oprește asupra lui Al. Grama, Aron Densusianu, Mihail Dragomirescu, Raicu Ionescu-Rion, Nicolae Iorga, Ilarie Chendi, Ion Scurtu (în paranteză fie zis, acesta ar merita, în sfârșit, o abordare critică majoră, poate într-o teză de doctorat a cuiva, căci scrierile lui, de o însemnătate aparte pentru eminescologie, încă n-au fost adunate într-o ediție cuprinzătoare, definitivă), apoi G. Ibrăileanu, Eugen Lovinescu și Tudor Vianu.

Lucrarea *Receptarea critică a lui Eminescu - până la 1930* a doamnei Ioana Vasiloiu, structurată pe câteva nivele, “momente” distincte în “dialectica existenței operei eminesciene” – momentul primei receptări, al cărui pivot îl consideră a fi Iosif Vulcan, apoi cel al receptării critice provocat de ediția princeps a *Poesiilor*, realizată de T. Maiorescu și, în fine, momentul interbelic ca factor al “consolidării mitului eminescian” – este în primul rând un cu totul meritoriu demers de sistematizare a drumului parcurs de critica și istoriografia noastră literară, într-un continuu proces de cristalizare a ideilor, de aprofundare a cunoașterii marelui scriitor, atât de necesar azi, când o reinterpretare a tuturor scrierilor literare și a exegezelor asupra acestora, din toate timpurile, se impune cu necesitate, nu doar pentru că acum e posibilă o exprimare dincolo de orice canon ideologic ci pentru că ne aflăm în fața unui alt orizont de manifestare umană ce-și pretinde reexaminarea critică a trecutului, în special a trecutului spiritual.

Este un studiu temeinic, realizat cu o bună metodă critică de cercetare, cu probitate științifică și nu mai puțin cu o disciplină didactică bine susținută în analiză, ceea ce înlesnește o lectură atractivă, ușoară și chiar pasionantă. Domnia sa beneficiază de un limbaj exegetic format și de un compas larg de cuprindere, orientare și selectare în vastul material bibliografic existent, mizând întotdeauna pe ideile-forță ce-i slujesc demonstrației.

Perpessicius - corespondență

Între anii 1958-1960 am apelat la acad. Perpessicius pentru publicarea unor articole și studii despre Mihai Eminescu, cât și pentru lămurirea unor chestiuni privindu-l pe poetul nostru național.

D-sa mi-a răspuns prin șase scrisori, care, pe lângă lămurirea chestiunilor ce mă interesau, dezvăluie și alte fapte, atestând și arta lui de mare epistolier.

Scrisorile au fost descifrate de mine cu concursul lui Dumitru D. Panaitescu, fiul lui Perpessicius. Acesta din urmă îmi scria la un moment dat că „descifrarea scrisului perpessician... este dificilă.”

Într-o scrisoare din Câmpulung Moldovenesc, din 16.V.1960 către Leca Morariu l-am rugat să-mi precizeze: „De asemenea vă rog mult să-mi spuneți care din «frățânii» lui Eminescu este cel din fotografia alăturată în șpalt.” (?) (**Scrisori către Leca Morariu**, Vol. I, Suceava, 2006, p. 300). Profesorul L. Morariu mi-a răspuns că șpaltul îl reprezintă pe Matei Eminescu. Am și publicat acest lucru în **Zori noi**, Suceava, XIII, 1959, nr. 3584, 14 iunie, p. 2 + foto și **Luceafărul**, București, IV, 1961, nr. 3 (62), (1 febr.), p. 9 + foto, cu unele greșeli.

Fotografia însă nu-l reprezenta pe Matei, ci pe Gheorghe (George, Iorgu), corectat de A. Z. N. Pop.

Scrisorile originale (cărți poștale) de la Leca Morariu le-am dat d. Marcel Mureșeanu, redactorul revistei **Pagini bucovinene**, Suceava, (revista apărea în sânul revistei **Convorbiri literare**, Iași) prin 1988/89 (vreo patru), ca să le publice. În urma evenimentelor din decembrie '89 revista nu a mai apărut, d. M. Mureșeanu s-a mutat la Cluj-Napoca, iar eu nu mai știu nimic de ele.

Perpessicius – corespondență inedită

București, 18 Martie 1958

Dragă Doamnă Jucan,

Am primit plicul d-tale dimpreună cu manuscrisul bibliografiei eminesciene și anuarul liceului, pe care ai avut amabilitatea să mi-l trimiți și-n care am citit cu plăcere nota d-tale, de specialitate. Socotesc bibliografia periodicelor, ce ai întocmit, extrem de utilă și mi-ar plăcea să o văd tipărită. Măine o trimit printr-un colaborator al colectivului vol. VI din ediția Eminescu, lui Savin Bratu, redactor al *Caietelor Critice*. Îmi place să cred că-l va interesa și că o va reține pentru publicația amintită. Îi trimit, dimpreună cu câteva rânduri, și adresa d-tale. În cazul că vor surveni alte hotărâri – voiu căuta să te înștiințez.

În privința culegerii de folclor eminescian, sunt întru totul de acord. Eu însumi lucrez în momentul de față la elaborarea

volumului VI, care e rezervat literaturii populare (Volumul V se pare că a intrat în mașină, după o serioasă criză a hârtiei) și-mi dau seama cât de necesare sunt astfel de lucrări, mai mult sau mai puțin ingrate. De aceea vă doresc deplin succes.

Primește, dragă doamnă Jucan, salutările mele cordiale.

Perpessicius

P. S.

O mică rectificare: director general al Bibliotecii Academiei nu mai sunt din Mai, anul trecut. Cred că n-am fost nici două luni și din motive de sănătate am demisionat.

P

București, 13 aprilie 1958

Scumpe Doamnă Jucan,

Am primit scrisoarea d-tale, dimpreună cu articolul „Un vers eminescian”. Îți mulțumesc că am luat cunoștință de el, cu atât mai mult cu cât dreptatea e de partea ceastălaltă. Volumul V care în momentul de față se trage și se broșează răspunde decisiv și anulează toate fanteziile lexicale ale regretatului D. Popovici, altminteri un admirabil exeget și pe care l-am stimat întotdeauna, minus excesele gratuite, precum și cazul de față: există în **Memento I**, versiunea primă din 2257 (a doua din 2259 < din care am dat în facsimil pag. 1 la **Postume**) o variantă cheie: *basmel voioase cresc > b. copile cresc*. Fără să mai vorbim de sens. Volumul V aduce și o erată minimală. Cu cele mai bune salutări.

Perpessicius

(din **Pagini bucovinene**, VII, 1988, nr. 4 (76), (aprilie), p. 3.

București, 20 Martie 1959

Dragă doamnă profesor,

Am primit scrisoarea dvs. și vă mulțumesc pentru portretul căpitanului Matei Eminescu, despre care nu aveam idee. Cel din **Junimea Literară**, pe care l-am văzut adineauri e cu totul altceva. Mi s-a mai arătat la Academie, la manuscrise, pe un panou folosit la una din expozițiile Bibliotecii, un Matei Eminescu, tot militar, fără barbetele din portretul trimis de d-ta, cu o frunte mai îngustă și parcă-parcă altă fizionomie. Ar fi interesant de știut proveniența portretului d-tale și temeuriile – nu mă îndoiesc că ele sunt – autenticității lui.

În **Convorbiri Literare**, an XI, 1877-1878, nu se află nici o recenzie despre Hințescu. E numai aceea despre Pomăritul lui Comșa, reprodusă în *Scurtu*. Am cerut anul următor, din păcate înainte de a putea consulta colecția, a trebuit să plec. Rămâne pe săptămâna viitoare, fiindcă mâine am Institutul de literatură. Dacă voiu găsi ceva, voiu comunica impresiile.

Chestiunea Minar e așa cum o bănuiți: incertă. De altminteri

teri, rămâne de văzut despre ce text e vorba. Cât despre studiul dvs. despre Eminescu, de la bun înțeles că aveți totuși libertatea, cu micul caracter al unei amânări, mai înspre vară și al unui mic răgaz de lectură.

Am uitat să spun că portretul ce mi-ați trimis l-am donat, ca din partea dvs., Muzeului Literaturii Române, instituție incipientă și modestă, sub toate raporturile, unde sunt director. Cu atât mai mult v-aș mulțumi pentru precizarea temeiurilor de care vorbeam.

Cu mulțumiri și salutări colegiale

al dvs. Perpessicius

(Din **Pugini bucovinene**, VII, 1988, nr. 12 (84), (dec.), p. 3.)

București, 28 dec. 1959

Scumpe domnule profesor,

Vă cer scuze că exact după o lună mă învrednicesc să vă dau de știre că două manuscrise ale dvs. : „Știri eminesciene“ și „Conceptia lui Eminescu despre patrimoniul popular“ au ajuns cu bine prin poștă și se află în păstrarea mea.

Sechestrat câteva săptămâni în casă din pricina unui reumatism rebel, prins după aceea în pregătirea unei expoziții la Muzeul Literaturii și, în cele din urmă, în lucrările sesiunii academice, mi-a fost imposibil să iau contact cu vreo redacție, **Flacăra** sau **Luceafărul**, în vederea unei eventuale publicări. Ce este sigur, însă, este că programul festivităților republicane va fi anulat orice intervenție. Voiu căuta să iau contact imediat după anul nou și vă voiu ține la curent. N-aș voi să predau materialul (în special „Știri eminesciene“) să zacă, luni de zile, cum se obișnuiește uneori sau să vi se subtilizeze prețioasele știri și ilustrații. Ar fi păcat. Pentru articolul de folclor, pe care nu l-am citit încă mă gândesc să începe la „Revista de folclor“, pe care desigur o apreciez ca pe o foarte serioasă publicație.

De fapt țineam numai să liniștesc temerile dtale de pe urma unei atât de lungi tăceri.

Dorindu-ți un bun și generos Nou an, cu sănătate și spor la lucru, te rog să primești cordialele mele salutări.

al dtale

Perpessicius

București, 14 martie 1960

Scumpe domnule profesor,

Am primit studiul d-tale despre Eminescu și patrimoniul popular, în noua lui formă și mi-a părut bine că n-apucasem să-l dau în textul lui dintâi, cum convenisem cu Corneliu Bărbulescu, editorul lui Nicolae Milescu, pentru **Revista de Folclor**.

În momentul de față, studiul d-tale e în mâinile lui și-mi place să cred că redacția revistei, căreia urmează să-l predea îl va agreea, ca pe un lucru bine gândit și frumos expus. Dacă îți să iei contact cu el, o poți face scriindu-i pe adresa: Corneliu Bărbulescu, cercetător științific la Institutul de folclor, str.

Nicos Beloianis, nr. 25, raion Stalin, București. El te va ține în curent cu soarta manuscrisului.

Pe celălalt text al d-tale, „Știri eminesciene“, mărturisesc că n-am avut, din prudență, curajul să-l încredințez nimănui. El s-ar cuveni publicat în întregime, cu ilustrația toată și cu toată bogăția lui de informare și mi-a fost teamă să nu cazi victima vreunui act de piraterie, ce, din nefericire, se practică și pe uscat. De aceea îl țin la dispoziția d-tale. Când hotărâți să îi-l re-expediez, mă voiu executa.

În legătură cu recenzia Hințescu, am citit și textul din Convorbiri și referința G. Dem. Teodorescu și dacă nu se poate cu certitudine spune că este a [I] lui Eminescu, confirmarea documentară lipsind, prezumția, sunt îndeajuns și poate că ai dreptate.

Despre volumul VI nu se poate încă augura un termen. Accidentele survenite de-a-proape doi ani n-au fost până azi limpezi și-ți închipui ce înseamnă o sincopă de doi ani. În anumite cazuri, se și moare. Două promisiunile de 1 Aprilie nu vor fi o simplă farsă – și voi putea relua lucrul, n-ar fi exclus să vă pot da o veste și o dată, mai precisă.

Cu cele mai bune salutări, al d-tale, cordial,

Perpessicius

București, 17 noiembrie 1960

Scumpe domnule Jucan,

Poate că întârzierea cu care răspund scrisorii d-tale din 20/IX 1960 să nu fi fost cu totul rău venită. În felul acesta, am avut norocul să-l întâlnesc, deunăzi, prin curtea bibliotecii Academiei și pe Corneliu Bărbulescu. El susține că v-ar fi răspuns cu o c.p., pe care se pare că n-ați primit-o. Ce vă comunica nu am idee – dar din ceea ce mi-a spus – ar fi vorba de anume rezerve ale colegiului redacțional al „Revistei de folclor“ – s-ar putea bănui.

Mi-ar părea bine să izbutiți la editura didactică și mai bine dacă ați da drumul „știrilor eminesciene“ dimpreună cu ilustrația inclusă într-o publicație regională, unde moravurile vor fi fiind altele decât în Capitală. Când nu e vorba de o mică societate pe acțiuni, cu profiturile garantate, atunci mai e cenzura de diferite grade sau vămi. Mie mi-au trebuit nu mai puțin de 5 articole respinse, la „Luceafărul“, ca să înțeleg că trebuie să plec. Se înțelege că vina e numai a mea: am înțeles prea târziu că sunt indezirabil. Dar de curând pății una și mai bună. După ce fac corectura în pagină la „Călăuza bibliotecarului“, unui articol pentru Sadoveanu, aflu, mai de-a dreptul, mai pe ocolite, că totuși articolul nu se va tipări fără rezecții radicale. Ceea ce, evident, am refuzat. În fond, nimeni nu scrie ca să facă plăcere unui agramat oarecare, cu mai multe sau mai puține pretenții. Mai scriem și pentru plăcerea noastră. De aceea, și pentru că „Știrile eminesciene“ – pe care le voiu expedia zilele acestea – vor apărea, poate că ar fi bine să retușați în două locuri: la pag. 2, unde vorbiți de Victor Eminescu, pe care l-am întâlnit odată foarte de mult în Brăila, pe vremea liceului din copilărie și mai târziu, cu puțin înainte de moarte, la București, încălțat cu niște șoșoni

enormi într-un anotimp nepotrivit. A lăsat o soție și două fete, parcă, despre cari v-ar putea informa Uniunea Scriitorilor sau Fondul Literar, la a cărui asistență mi se pare că au apelat. A doua retușă e ceva mai delicată. La pag. 10 versurile

I-auzi departe strigă slabii

Și asupriții cătră noi

pe cari Mihail Sadoveanu povestește să le fi cetit în copilărie, într-un ceaslov de la Vatra Moldoviței scrise și subscribe de mâna lui Eminescu, sunt cum bine știi, din „La Arme“ (E glasul blândeii Basarabii – Ajunsă-n ziua de apoi) cealaltă față a „Doinei“ – amândouă scrise în 1877-1878 după războiul independenței și cele ce urmară. Nimeni nu se opune ca ele să fi fost încrustate, cu artă de ebenist, ca și celelalte sti-

huri din amintita evocare. Iar dacă totuși le-a scris, lucrul s-a întâmplat după 1877. Ei dar jocul ipotezelor e plin de riscuri. De-aceea spuneam că retușa a doua e cu mult mai delicată.

La Ipotești am cunoscut un tânăr, care se pare să vă fi fost elev și căruia i-am împărtășit salutările mele, ca și regretul că nu v-am putut întâlni.

Mi-ar face plăcere să-mi confirmați primirea manuscrisului dvs., dimpreună cu buna știre despre sănătatea dvs. Cu cele mai bune salutări

Perpessicius

(Pagini bucovinene, III, 1984, nr. 9 (33),
(septembrie), p. 1 și 2)

Bogdan BĂDULESCU

Iancu, Mitică și amicii

Citind *În Țara Miticilor*, eseul Ioanei Pârvulescu, te simți provocat să meditezi asupra originii, existenței și condiției – literare și umane – a individului/ personajului Mitică, din schița cu același nume, publicată de Caragiale în ziarul *Universul*, pe 14 ianuarie 1900. Este oare Mitică, eroul lansat atunci de scriitor și devenit celebru cu trecerea timpului, făcut din plămada *miticilor*, așa cum pare să creadă autoarea eseului?

Departa de a fi un individ comun, un mitică de rând, tipic pentru felul de a gândi, a vorbi și a se comporta al bucureșteanului din epocă, el iese net în evidență din masa miticilor în mijlocul cărora trăiește. Așa cum îl prezintă și Autorul său, Mitică este un om de spirit, capabil a produce, spontan și cu formidabilă prodigialitate, aforisme, calambururi, vorbe de duh, gustate cu mare încântare de cei ce au norocul să se afle în preajma sa. Este un individ de excepție, care îi domină pe concetățenii săi (bucureșteni sau nu) prin sclipirile spiritului și variile sale invenții și găselnițe umoristice. Prin el, Caragiale s-a ridicat pe sine la rang de personaj literar; asta și era nenea Iancu în viața de toate zilele: un personaj pregnant, prin excelență umoristic și sociabil, care acapara total atenția și interesul celorlalți...

Caragiale juca de minune rolul omului-orchestră; era spiritual, spontan, antrenant; Cella Delavrancea și Ecaterina Logadi, fiica sa, îl descriu ca pe un uluitor improvizator și imitator. „Cel mai mare actor n-ar fi putut să facă să trăiască atâtea personaje diverse, cu tonuri diferite și cu asemenea expresie în accente.“ Nicolae Petrașcu evocă întâlnirile lui Caragiale cu amicii săi, „de o veselie inimaginabilă“, din casa profesorului Anghel Demetrescu; acolo, Iancu se încumeta, uneori, chiar și să cânte arii de operă dificile, în duet cu Anghel, om cu o formație muzicală solidă...

Iată-l acum și pe Mitică:

„Mitică este omul care pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un cuvânt de spirit la moment, și pentru asta simpatia parizian al Orientului este foarte căutat și plăcut în societate.“ (Mitică).

Individ extravertit, spiritual și histrionic, Caragiale s-a proiectat pe sine într-o figură literară a ubicuității; spectaculosul Mitică, binecunoscut multor bucureșteni. Autorul afirmă despre eroul său că îl întâlnim „în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrinus – în fine, pretutindeni.“ Din schița care-i poartă numele, mai aflăm că „Mitică este bucureșteanul *par excellence*. Și, fiindcă Bucureștii sunt un mic Paris, și Mitică, se-nțelege, este un mic parizian.“

Dar Caragiale ar fi avut toate motivele să se considere un bucureștean tipic; și să se admire în postura de „mic parizian“ (un fel de parizian *second hand*), din moment ce era un francofil și, mai ales, un francofon *hors série*; care, printre altele, obișnuia să presare vocabule și expresii franceze nu doar în vorbire, ci și în prozele sale, uneori netam-nesam, – ca orice bucureștean care vrea să facă impresie bună; să exemplificăm cu acel barbar „cavaler de industrie“, folosit de el (și) în pamphletul 1907, echivalare literară a unui galicism: *chevalier d'industrie* (escroc, individ fără scrupule)! La care am putea adăuga varianta: „filoromân de industrie“ (Introducere la „Notițe critice“). Găsim, în schimb, în *Five O'Clock*, și franțuzisme perfect integrate stilistic în contextul tematic al scenei: „Am mare slăbiciune de ceea ce francezul numește *la causerie*, și de aceea frecventez bucuroș cercurile *mondains*.“

De altfel, cu ani de zile înainte de a-și lansa personajul pe scena literară, Caragiale exersase rolul Mitică, cu mare succes de public, în viața de fiecare zi – precum și în scrisorile adre-

sate amicilor săi; îl descoperim adesea în postura de Mitică, amator de aforisme, calambururi și poante verbale de efect, și în noianul de epistole elaborate la Berlin – unele meticolos construite, cu evidente intenții artistice, altele în fugă, la botul calului.

Câteva mostre, culese din cele trimise lui Alceu Urechia.

„La Viena era un ger de 22 minus și barometrul la 789, așa că mulți austrieci s-au *zolidifiziert*.”

„Va rugăm să ne trimiteți de urgență câteva chilograme de căldură daco-romană, că pe aici degerăm” (Ca în anecdota cu Mitică: „– Iaurt ai? – Este... – Dă-mi vreo câțiva centimetri.”)

„Fă pe dracu-n patru, în opt, în 16, în orice format, numai nu mă lăsa, că crăp!...” (Cerere de bani, expediată din Tușnad)

„*Hohenzollernplatz* nu-l scrie întreg, căci o vorbă de 15 litere + 1 se socotește ca două vorbe. Se-nțelege că europenii trebuiau să ia această măsură, aminteri Nemții erau capabili să scrie o depeșă de 20 de cuvinte într-unul singur: *Allgemeineberlinerelectrischedrochkenactiengesellschaftsollhabenzbilanz*, adică: Bilanțul de credit și debit al Societății generale pe acțiuni de trăsuri electrice din Berlin.”

Umorul cotidian practicat de Caragiale, în cercul său de amici, seamănă ca două picături de apă cu umorul lui Mitică.

Prietenii lui Iancu se obișnuiseră și cu felul lui neobișnuit de a dialoga, în dodii și anapoda, absolut inimitabil. Nicolae Petrașcu povestește că, întâlnindu-l când ieșea de la frizer, l-a admirat ce fercheș arată, proaspăt ras și tuns; iar Iancu i-a replicat, lăsându-l perplex: „– Abonament!” Cam la fel vorbea uneori și imprezibilul Mitică.

„Intri la Gambirinus; te apropii de Mitică și-l saluți; el îți răspunde, amabil: – Adio!”

„Îi zici: – Mitică, faci cinste? – Nu pot, monșer, că mă strânge un ciorap!”

Un similar mecanism al declanșării umorului, cu evidentă încărcătură de absurd, îi apropie pe Iancu și Mitică. Iată și câteva pasaje din epistolele adresate lui Paul Zarifopol:

„Am ajunsă ră cu bine, am supătără, și pe urmă am pă-pat-ără. Noapte bună și bună dimineața!”

„Am găsit, în fine, de ce e marea sărată – fiindcă e plină de heringi.”

„D. Dr. Gusti parcă a intrat în pământ de când planează prin sferele înalte.”

„Pe aici, vremea e oribil de frumoasă. Senin! Uscat!! Praff!!! Soare!!!! Dacă mai ține așa încă o săptămână, arde toată iarba din parcuri și nu mai avem ce fuma. Se-nchid fabricile de țigarete turcești.”

„Am găsit tutun la Berlinerbfh.¹ – atât e de adevărat că vițiul mai degrabă decât virtutea găsește prilej în oarbele împrejurări. Mă-ntreb dar: Ce poate face slaba făptură omească? Și tot eu răspunz: Dacă găsește tutun, îl bea!” Foarte asemănător sună mica anecdotă despre Mitică: „Ceri într-o

băcănie: – Băiete, o țuică! – nu-i da, domnule, c-o bea! Zice Mitică.”

În scrisoarea trimisă lui Zarifopol în 25 februarie 1908,

berlinezul schițează o panoramă a Berlinului asediat de cețuri iernatice, într-o cheie umoristică, à la Mitică: „...tramvaiele, droșcile, căruțele, automobilele, toate rotatele merg la pas. Oamenii merg cu mâinile întinse și vorbesc tare de teamă să nu se lovească piept în piept. (...) Pân piață se vede bine norul cum umblă de colo până colo și pe urmă se ridică-n sus încet.” Și, după un crescendo spectaculos, încheie: „Nu e vreme de plimbare: mi-e frică să nu calc un tramvai, să dau de belea cu neamțul.”

Prietenului Alceu Urechia, medic de profesie, îi scrie, când află că e bolnav: „Trimite degrab la doctorul meu, dr. Ureche, eminentul nostru practician, să-ți dea ce mi-a dat mie; ia, până să vie excelentul nostru Alceu, o curățenie, și urmează apoi povețele lui. Când va veni la tine, spune-i din parte-mi că-i sunt peste poate recunoscător: am rămas surd – dar cel puțin nu mă mai doare nimic.”

Iancu și Mitică se înrudesesc, până la identificare, prin oralitatea neconvențională și ludică, precum și prin gratuitatea demersului umoristic; încât nu mai știi dacă Iancu îl imită pe Mitică, ori Mitică îl imită pe Iancu Caragiale.

Monocord în comparație cu modelul său (dar să nu uităm că a fost predestinat să-și joace rolul în scurte anecdote, croite după tipicul foiletonului de revistă umoristică), Mitică e un compendiu, o sosie la scară redusă a lui Iancu; mai precis, a oralității caragialiene. Comedia gestuală, spectacolul vizual în ansamblu, rămân subînțelese, iar imaginația lectorului completează detaliile scenelor, după dorință.

Așadar, este Mitică un apendice literar al aceluia care îi uimea pe contemporani cu scânteietoarele sale replici sau cu micile scenete, improvizate ad hoc?

Caragiale a aglutinat în jurul personajului nou creat o sumă de mici dialoguri și anecdote care circulau în mediul urban, le-a adăugat produsele fanteziei sale și le-a pecetluit cu marca inconfundabilă a spiritului său. Obișnuiții cenaclului Junimea admiraseră fantezia extraordinară de care făcea risipă Iancu atunci când se pornea să aplice malițioase critici textelor citite de amanții muzelor, piruetele verbale și amețitoarele robinsonade sofisticate prin care îi deruta sau îi umplea de ridicol pe cei care încercau să-i țină piept în disputele literare. Mitică, și el, regizează cu voluptate spectacolul limbajului, pune în valoare resursele lui inepuizabile. „Mitică are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, cari fac deliciile celor care au fericirea să-l cunoască.” (Mitică)

Ni se pare evident că Autorul, – care, altfel, pune mereu distanță (ironie) între el și felurii *amici* – își însușește fără rezerve personajul, își confirmă, prin simpatia ce i-o arată, afi-



nitatea cu el, dar îl consideră o derivată minoră a spiritului său. Mitică e varianta orală (primară și perfectibilă) a operei scrise. Este un Caragiale de buzunar, la purtător, de uz cotidian. Autorul își oferă chiar, în momentele de bună-dispoziție, plăcerea de a-l imita... pe Mitică, de a intra ostentativ în pielea lui; plăcerea rafinată a unui autor care-și imită personajul ce-l reprezintă... Dar, deși nu pregetă să și-l asume, ca pe un prâslea, Autorul nu vrea să fie confundat cu Mitică.

În două schițe din anul 1909, *Repausul dominical și Țal!...*, Autorul joacă în dublu rol: este și nenea Iancu, dar și Mitică.

În *Repausul dominical*, Mitică se numește Costică Parigoridi; și umorul pe care-l produce, în duet cu Iancu, e special caragialesc.

„– Îmi vine să urlu de urât... Ai treabă?

– Deloc.

– Unde mănânci astă-seară?

– Indiferent.

– Vrei să mâncăm împreună?

– Mai ales.

– Unde, zici?

– Unde poțestei.“

„Dacă adineauri nu-ntâlneam pe nenea Iancu, mergeam, cum eram de plictisit, drept la gară, să mă arunc sub roatele primului tren la-ndemână. Vă mulțumesc... Sunteți salvatorii vieții părintelui copiilor soției mele, care era să citească mâine, la Câmpulung, în *Universul*, încă o nouă tragică sinucidere la stația B. M!... “

„Din când în când, constatând că lăsăm «să se răcească» paharele noastre pline, ne strigă, ridicând pe al său:

„– Jos repausul dominical!... Să lucrăm!... lucrați, domnilor!“

„Costică mă sărută și zice:

– Eș' du'ce, 'ne Iancule!

– Sunt tu'ta, Co'tică!

– Tu'tă du'ce, 'ne Incule!“

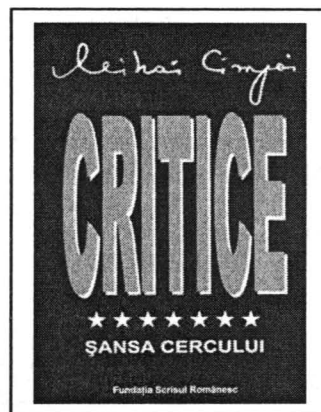
În *Țal!...*, personajul pe numele său chiar Mitică suferă de nostalgie eminamente caragialești: „Păcat că nu m-au dat să studiez filozofia! eu ieșeam filozof, să nu crezi că spun mof-turi! asta era nacafaua² mea!“; și are apucăturile intelectuale bine-cunoscute: „Totdeauna când ne vedem, (Mitică) trebuie să-mi toarne un aforism remarcabil.“ În *Țal!...*, înrudirea dintre Mitică și nenea Iancu capătă formele evidente palpabile.

Mitică nu este o figură exponențială a lumii *miticilor*, acea colectivitate care strânge între hotarele ei o multitudine de moftangii dâmbovițeni. E suficient să facem, de exemplu, o paralelă între Mitică și un alt personaj pe care Autorul nostru îl prezintă, la fel, drept o figură binecunoscută a societății bucureștene: Amicul X. Diferența șocantă dintre cei doi ne dă de gândit; ce pot avea ei în comun? Verdictul se impune de la sine: Mitică e o chintesență a spiritului ludic caragialian, în timp ce Amicul X este chintesența amicului-moftangiu, pe care-l întâlnești pe toate cărările: impostor, intrigant, profitor, ridicol, suficient... Mitică e din altă familie de spirite decât Amicul X și ceilalți *amici*.

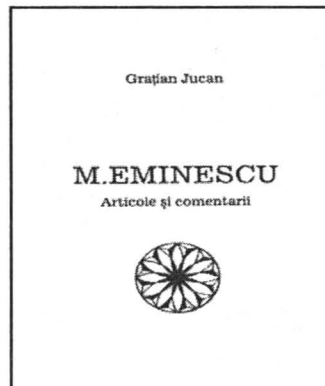
1 Berlinerbahnhof, gara din Leipzig

2 nacafâ (turc.): preocupare, pasiune

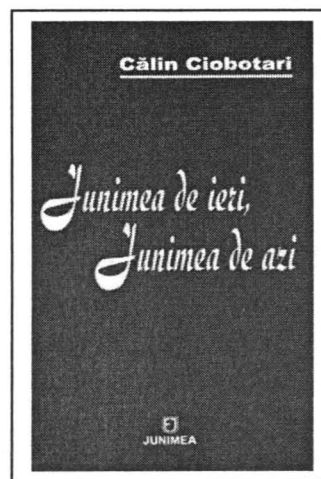
SEMNAL



Mihai Cimpoi, *Critice. Șansa cercului*. Craiova, Fundația Scrisul Românesc, 2008

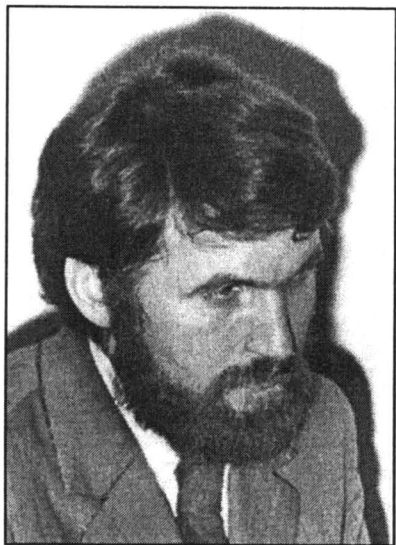


Grațian Jucan, *M. Eminescu. Articole și comentarii*. Satu Mare, Citadela, 2008



Călin Ciobotari, *Junimea de ieri, Junimea de azi*. Cuvânt înainte de Lucian Vasiliu. Iași, Junimea, 2008

Nicolae TURTUREANU

*Starea vremii*

La Iași s-a lăsat prima ceață,
orașul se lăfăie-n ea
lasciv, și pe dos și pe față -
nu-i glumă să n-aibă perdea.

Ce mari energii se consumă
în Piața Unirii ! Ce sîrg !
Au teii dantelă de brumă,
copiii sug țîțe de gumă
ca mierea, în Dulcele Tîrg.

Se ceartă-un ardei cu cartoful
că iar se înfoaie la preț,
„Mai bine-ai citi horoscopul,
decît să îți verși pe noi oful -
îi spune un măr, cu dispreț -
nu vezi că-i o zi făr-de soare
și azi, să te vinzi, n-ai noroc ?!”

Castane căzînd la-ntîmplare
ca dame pe tocuri, fac poc...

Pustiu e la Starea Civilă,
adorm polițiștii, că-i post...
Deja o rromană virilă
recită-un colind pe de rost

În unii mocnește-o revoltă,
iar alții se iau la arșag,
pe cînd, printre toți,dezinvoltă,

ca steaua purtată de-un mag
cărare-și deschide o femeie
pornită pe Calea Lactee -
o doamnă cu burta la gură...

Să vezi mai apoi tevatură...

Romanț

Toamna prin aer sînt întîmplări
ce-s deslușite doar de copii,
dinspre o zare spre alte zări
toamna prin aer trec herghelii

Ronțăie vîntul proaspăt și ud,
coamele li-s împletite în trei,
n-au stele-n frunte, nici clopoței,
dar luminează și se aud.

Toamna prin aer trec herghelii
ce-au rupt frîie moi, de mătase,
și au potcoave portocalii
prinse cu funii împletite-n șase

Toamna prin aer, fără de țintă,
aleargă caii-nveliți în rouă,
se așin hoții ca să îi prindă-n
funii de iarbă-mpletite-n nouă

dar și copiii le ies înainte
vrînd să le pună-o roșie fundă,
ademenindu-i cu dulci cuvinte
precum cu zahăr, ca să-i ascundă

în vreo căciulă sau într-o bască,
într-o flanelă, într-un ghiozdan,
ca toată iarna ei să-i privească
cum pasc zăpada de peste an.

Toamna prin aer, toamna prin aer
e o tăcere și e un vaier
și-i o durere fără de sens
ce săgetează aerul dens.

Toamna prin aer trec herghelii,
dealurile toate-s tăvi cu jeratic
purtate-n ciocuri de ciocîrlii -
doar eu, în hamuri, cal singuratic,

trag o căruță fără de roate
și aștept strigătul:”Dau un regat !”

Bună-i și-o frunză, dacă se poate,
pusă-ntre două zăpezi, la iernat.

Andrei ZANCA

se prăbușește un fag

oare sunetul prăbușirii aparține arborelui
ori urechii mele auzitoare?
ce e real, dacă totul
depinde de cel
ce percepe?
într-adevăr, pot urca treptele turnului
însă el nu este rezultatul
nici al lor, nici al urcării mele
împărăția nu e o *răsplată*, oare
câți din stirpea lui Cain vor
pricepe vreodată
acest lucru, când
mereu, doar am implorat:
ce să fac, unde
să mă duc, cum
să ies din acest impas?
ne-am întrebat însă, ce te-ar bucura
ce am putea noi face?
într-adevăr, departe suntem încă de Ziua a Șapte
și pesemne, răspunsul nu ar fi decât:
îngăduiți... lăsați-vă iubiți...

pesemne, atât.
numai
atât.

Valeriu VALEGI

Vremea vremii

XX

Nu-i de glumă cu umbletul
prin prisaca uscată de crivăț nici
alerta asta eliberată în reprize nu-i
de lăudat cât încă vremea-i departe
(pe față urmele sunt de puf în
spate privirea crește himeric)
altor ornice să le fi descifrat
semnele încețoșate la limanul hoinar?
altor păsări (cu trupurile vămuite
de răsărituri) să le fi dus
dorul (ah dorul)
năvălurile din humă cântătoare?

XXIII

Pe la amiază ți se-ntâmplă imersiunea
în bulboana târziului din lucruri
mândri cocori se-adună în cumetrii șchioape
vulpile sătule dau o raită prin
burgul ținut în viață de insomnii nesfârșite
nu resimți această inerție din lucruri?
la ceasul îmbrățișării cu morgana tatei
doar visări ce dau în clocot
(era pe când nici nu ți s-ar fi năzărit
să se nască amintirea, se-adulmecă în înălțimi
limpeziri devreme îți furnică ochii.

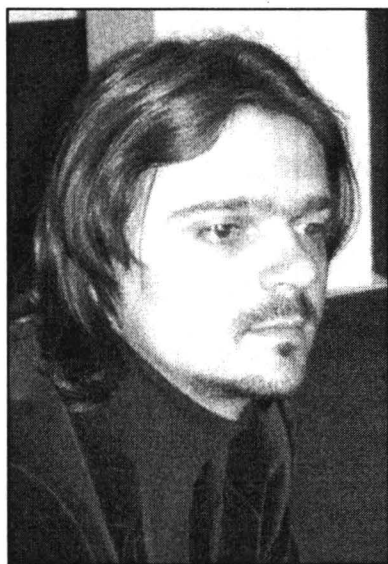
Leonard CIUREANU

Corabia din apele cerului

Într-o părere de rău
își umflă pânzele
corabia din firmamentul plin de apă
sărată
cu stele rumenite
și glezne aurite de lună plină
Dar cine-i marinarul Doamne care conduce
această ambarcațiune
prin agresiva întindere de
albastru?

Și de ce țipă pasagerii din corabie?
Să bată-n pieptul cerului amintiri
încrâncenate
Între a muri și a nu muri
când am ales albastru infinit
din călimara cu cerneală?
Am fost și eu în corabia asta tăiat
în miliarde de vise
de cuțitele ploii ascuțite, sărate
cu bucățele din sufletul meu
s-au hrănit alte umbre
și lumini
împărțindu-mă
altor drumuri bezmetice
drumuindu-mă
prăznuindu-mă.

Cătălin Mihai ȘTEFAN



Ca de la copil la copil

Vezi că iarna asta soarele e alb și se prăfuiște peste noi?

Vezi că rămâne pe pământ și când se întoarce cu spatele?

Are dreptate mama când spune că soarele la început a fost om și s-a ridicat la ceruri pentru că era foarte credincios.

De aceea cred că nici nu doarme, ci se dăruiește neîncetat

și-l doare când aruncăm lopeți de pământ peste el (atunci colidele noastre i se par cântece de îngropăciune)

și mașinile îl calcă în picioare de parcă de la ele vine totul dintotdeauna.

Și totuși an de an se încăpățânează a ne spune o poveste cu cristale diferite, câte unul pentru toți cei care au fost, sunt și vor fi, o poveste care urăște betonul pentru că s-a îndepărtat de pământ și nu mai zâmbește cerului.

Vezi că tata nu are dreptate când spune că pământul nu e în centrul galaxiei?

În fiecare zi îmi moare câte puțin inocența partea bună este că m-am născut cu foarte multă: foarte a murit și a rămas multă.

În acele momente îmi trece prin fața ochilor toată prima parte a vieții și mă văd încercând să parcurg pe ambele benzi zâmbetul lung al mamei, să-i înțeleg trupul care atunci mi se părea mare cu brațe care mă-nfășurau ca-ntr-un scutec și sâni calzi și tot părelnic mari în dosul cărora mă ascundeam de vocea groasă a tatălui.

Timp în care scriu poeme despre copilărie pentru a le citi când mi se termină inocența și a o lua de la-nceput deoarece m-am născut cu foarte multă imaginație și încă nu simt că s-ar atinge vreo zi de ea. Până atunci încerc să suport scrâșnitura unui picior al lui „M”.

Nu vreau să știu care.

Tablou

Copiii pe care-i voi avea îi voi hrăni cu jucării.

Le vor depune ca pe straturi în saci, iar eu îi voi ademini când și când în ei.

Nu le voi spune ce fac-ii voi fotografia cum târăsc în dezordine sacii prin casă și le voi face instantanee

până când nu va mai rămâne vreo jucărie înăuntrul lor, la capătul acestui drum ei fiind mari, și trecuți de vârsta revoltelor,

și îmbujorați de nostalgie sau nu, și cu plamele-alungite de rugăminți sau nu le voi arăta pozele-nevăzute de ei vreodată-doar când îi voi vedea că nu se mai mulțumesc să se mângâie de pereții casei în care au crescut și scrijelează tapetele de var pâna la copilăria lor, respirând în crăpături.

Copiii mei vor avea toată viața toracele mărite și în ochi acea lumină care la mine-a obosit.

Ștefan MITROI

*Vulpea**(fragment de roman)*

Murea de frică atunci când se urca în avion. Cu toate acestea, zburase peste tot în lume, dintr-un capăt în altul al pământului. Se simțea ușor stânjenit când se gândea că locul cel mai îndepărtat în care ajunsese vreodată tatăl său era Oravița, și asta pentru că făcuse armata acolo, altminteri n-ar fi trecut de București, așa cum nu trecuse maică-sa care, în toată viața ei, călătorise o singură dată cu trenul, de la Alexandria la Roșiori de Vede, unde mersese la un doctor, poate n-ar fi văzut nicicând un tren aproape dacă nu era bolnavă, pentru că satul lor se afla departe de calea ferată. De munte se afla și mai departe, așa că Oița habar n-avea cum arăta acesta. Vasile avuse-se noroc cu armata. El văzuse și Dunărea și munții. Dar se uitase cam fără tragere de inimă la ei, deoarece pe vremea aceea sârbii îi urau sincer pe români și, îndemnați de Tito, le-o și dovedeau pândindu-i prin cătarea puștii din munții de pe malul lor de Dunăre. În memoria lui Vasile munții erau totuna cu amenințarea perfidă a morții. De aceea, nu prea le ducea dorul. Cum nu-i văzuse niciodată, neștiind cum arată, Oița nu se gândea nici cu bucurie, nici cu tristețe la munți.

Aflat la mii de metri deasupra pământului și la mii de kilometri de părinții săi, Fănuță ședea ghemuit în scaun și măsura cu privirea câmpul de nori de sub burta avionului. Putea jura că este chiar câmpul de acasă peste care se așternuse un pic mai devreme ninsoarea. El n-ar fi fost foarte mirat dacă ar fi zărit în mijlocul aceluia câmp alb apărând un plug tras de un cal, iar cu mâinile pe coarnele plugului un om de la el din sat, poate Pietrocu, poate Pilică, poate Mitică a lui Nae sau Corcilă. Mai potrivită ar fi fost însă nevasta lui Petre Botă, pentru că numai ea ieșise cu plugul la arat pe zăpadă, ca să-l găsească pe bărbatu-său, care pornise cu bicicleta pe câmp și după două zile încă nu se întorsese acasă, se iscase viscolul din senin și el n-a mai știut încotro este satul, a rătăcit drumul, căzând până la urmă înghețat sub troiene.

Au găsit mai întâi bicicleta, însemna că era și omul pe aproape, dar cum să dea de el?, căci ninsese din belșug între timp. Lui Ion Milea i-a venit ideea cu plugul. El a îndemnat-o pe femeie și, după o jumătate de zi de tras brazde prin zăpadă, au dibuit trupul lui Petre lipsit de viață.

Omul pe care și-l închipuia Fănuță pe întinderea câmpului de nori nu putea să iasă decât la semănat. Dar ce să pună el în ogorul de acolo? Poate sămburi de ploaie. Poate semințe de fulgere. Poate sufletele celor ce își încheiau viața pe pământ și porneau în căutarea unei vieți mai bune spre cer. Dar nu se vedea nici o urmă de viață în depărtare. Poate că sufletele azvârlite sub brazdă urmau

să răsară doar în Ziua Judecării de Apoi.

Chiar cu o săptămână înainte de plecare, îl auzise pentru prima oară vorbind pe tatăl său despre ziua aceea. Ce-l apucase?

Mai degrabă el, care era, se înțelege, om încă tânăr, deci destul de departe de moarte, putea fi auzit discutând despre lucruri de felul acesta. Își găsisse, pentru astfel de discuții, un prieten pe măsură, poet ca și el. Era un băiat de prin părțile Muscelului pe care-l chema Ciprian. La început, zicea acesta, este o mare distanță între dimineață și seară, primăvara e departe de toamnă, iar viața de moarte și mai departe, mai apoi crește viteza timpului, se scurtează distanțele, după care totul se petrece repede, îmbătrânești într-o clipă, repede de tot se împuținează lumea pe care o știi, repede de tot vine seara, repede de tot trece primăvara, repede de tot îți dai seama c-ai ajuns la urmă de tot.

Asta să se fi întâmplat cu tatăl său? Să-și fi dat seama c-a ajuns la urmă de tot?

Iar Milea, cu care se împrietenise în anii din urmă, când acesta era deja bătrân- în copilărie, și chiar mai târziu, în anii de studenție și după aceea, n-avusese nici o legătură cu el-, îi spusese cu câteva luni înainte de moarte că-și da seama.

Păi ce simți, nea Ioane? întrebuse el. Te doare ceva?

Nu, nu mă doare nimic, răspunsese bătrânul, doar că nu mai pot. Asta simt, că mi s-a terminat *pututul*.

Erau oameni, care semănau cu lumânările. Nu mureau, ci se stingeau. Și se stingeau pentru că li se termina ceara.

Ion Milea asta simțea, că i se terminase ceara. Arsesse până la capăt. Nu se mai putea face nimic. El știa foarte bine lucrul acesta, dar n-a privit deloc cu seninătate vestea morții bătrânului.

Și de ce trebuie să i se termine unui om ceara? Ceara mami ei de viață! Înjurase în gând, revoltat poate nu atât de dispariția omului pe care-l îndrăgise la fel de mult ca pe bunicul său Gheoghirlite, cât de faptul că în același timp cu el dispăruse într-un accident de mașină fosta nevastă a moștenitorului tronului Angliei. Lui, deși regreta dispariția acesteia, nu fiindcă era prietensă, ci pentru că era un om în floarea vârstei, i se părea nedreaptă, ba chiar ușor deșănțată atenția acordată Diane, spre deosebire de tăcerea strigătoare la cer din jurul morții lui Ion Milea.

Ion Milea era, din punctul lui de vedere, un om tot așa de nefericit ca nefericita prietensă.

Tatăl lui căzuse în primul război mondial, fapt ce făcuse ca Ion să fie crescut doar de mama sa Victora, rămasă, de dragul mortului, văduvă toată viața. I se mai

spunea, din cauza asta, și Ion al Victoriei lui Ion.

Neavând tată și fiind singurul întreținător al mamei sale, Ion n-ar fi trebuit să plece pe front în al doilea război mondial, dar a plecat.

S-a întors viu și de pe frontul de Est, și de pe cel din Vest. Pacea lumii nu se putea înfăptui fără el, așa cum nu se putea înfăptui colectivizarea, câțiva ani mai târziu.

S-a însurat cu o fată din sat și-au făcut împreună trei copii. În ultimii ani ai vieții, n-a lipsit în nici o duminică de la biserică. Niciunul dintre oamenii din Grosu n-a spus vreodată o vorbă rea despre el.

Dumnezeu, au fost de părere toți, l-a așezat pe Ion Milea de-a dreapta Sa.

Poate că și pe Diana, care n-a prins nici unul din cele două războaie, a așezat-o tot acolo. A fost ea nițeluş cam libertină, dar, deh, Domnul, care înțelege multe, a înțeles și lucrul acesta, și a trecut cu vederea. Cum s-ar zice, s-a făcut că nu vede, sau a văzut și-a iertat.

Dacă și din punctul de vedere al lui Dumnezeu cei doi erau egali ca importanță, de ce nu vorbise nimeni despre moartea lui Ion Milea?

Toate ziarele din lume vuiiau în legătură cu sfârșitul tragic al Dianei.

Televiziunile îi arătau chipul întruna. Despre Ion al Victoriei nu se spusese absolut nimic.

Nimeni de la Reuters nu se interesase de moartea lui.

Cei de la France Press tăcuseră.

CNN nu arătase nici cel mai mic interes.

Associated Press nu mișcase un deget.

Da, era rău că murise Diana. Merita să mai trăiască, mai ales că-i plăcea viața. Doamne, ce-i mai plăcea! Dar de ce totul despre ea? Ba luptând împotriva sărăciei. Ba inspectând câmpuri presărate cu mine antipersonal. Păi ce știa sărmana ducă din Marea Britanie ce e aia sărăcie? Mai al dracului decât Ion Milea nu luptase nimeni cu foamea și lipsurile de tot felul!

Și lui îi plăcuse viața, dovadă că avusese grijă să nu și-o piardă în timpul războiului, ceea ce se putea lesne întâmpla dacă pune piciorul greșit în cuibul vreuneia din minele ce moțâiau pe câmpul de luptă. Faptul că se născuse la Grosu și se întorsese viu din război, trăind cu frica lui Dumnezeu toată viața, contribuise din plin la decizia marilor agenții internaționale de presă de a nu-i băga moartea în seamă.

Dar și ai noștri îl trataseră cu indiferență.

Hai, că de la Rompres, obișnuită cu ordine de sus, te puteai aștepta la asta.

Dar Mediafaxul lui Sârbu? Dar A.M. Press-ul?

Pentru că fuseseră ani de zile colegi, Fănuță intenționase să-i bată obrazul lui Lucian Avramescu, dar nu-l întâlnise, pe urmă, când îl întâlnise, trecuse prea mult timp și uitase.

Mai trist era că nici el personal nu făcuse mare lucru. Întâi de toate, n-a fost prezent la înmormântare, și n-a fost prezent pentru c-a aflat prea târziu.

S-a gândit totuși să scrie câteva rânduri pentru omul căruia i se terminase toată ceara. Dar n-a scris.

Cu mulți ani în urmă, când auzise de trăboiul făcut de Nicu Boacă la parastasul lui Marin al Saftei scrisese.

„Voi habar n-aveți cine-a murit/ Cel ce în țărână stă lungit./ Două mari războaie a câștigat/ Dar mai marii lumii l-au uitat.// O să iau niște pământ să i-l/ Trimit prin poștă lui Curchil/ Ș-am să scriu pe spate clar, senin/ E de pe mormântul lui Marin.// Chit că s-a uscat de tot la vrej/ Prăpădesc un plic și pentru Dej/ Și trimit pământ și la Kremlin/ Să se știe c-a murit Marin.“

Era o poezie în care Nicu Boacă se certa cu mai marii lumii, cei din vremea tinereții lui. Fănuță nu-l cunoscuse pe Marin al Saftei și totuși născocise o poezie despre el.

De Ion Milea îi fusese drag, îl duruse până la lacrimi vestea dispariției lui, și totuși nu se învrednicise să compună câteva versuri în care să se certe nu cu alde Elfin sau Constantinescu, nici măcar cu patronul CNN-ului, ci cu Adrian Sârbu și Lucian Avramescu.

Cu ultimul o putea face chiar în clipele următoare, acolo, în avionul în care se afla, căci făcea parte, ca și el, din grupul de ziaristi ce-l însoțea pe înfumatul de Năstase la New York.

De pe câmpul alb din dreptul ferestrei avionului a venit tot mai aproape bărbatul din închipuirea sa, observând că acesta era alb ca și câmpul pe care mergea, și alb era și plugul ce rămăsese în depărtare alături de calul ce devenise alb și el.

Ce este, tată, cu tine? s-a pomenit întrebând.

Ți-am rămas dator cu un răspuns, și-a lipit Vasile fața de geam.

Care?

Vroiai să știi dacă am ajuns la urmă de tot.

Și?

Am ajuns.

De asta ai venit până aici?

Nu d-asta.

Atunci?

Am venit să-ți spun un lucru foarte important.

Ce?

E bine că se întâmplă așa.

Așa ce?

C-o să mor în curând.

Cum să fie bine? Ce tot spui?

Când eram foarte tânăr credeam că știu totul despre viață, dar pe măsură ce-am îmbătrânit mi-am dat seama că știu tot mai puțin. Înțelegi unde ar ajunge neștiința oamenilor dacă în loc de șaptezeci sau optzeci de ani ar trăi două, trei, sau chiar patru, cinci sute de ani? N-ar mai pricepe nimic din lumea în care au trăit. Ar muri proști de tot. Ar bubui de prostie.

Fănuță nu era de acord cu tatăl său. Ar fi însemnat că nu mai era nimic valabil din tot ce se spunea în Biblie, dacă lucrurile ședeau într-adevăr așa.

Când Dumnezeu l-a făcut pe Adam, l-a făcut după chi-

pul Său. I-a dat adică înfățișarea și chiar o parte din deșteptăciunea Sa. Nu toată, căci Adam, căruia i-a pus numele de Om, putea începe să creadă, așa cum s-a întâmplat după aceea, că este egalul lui Dumnezeu, dacă nu cumva mai mare decât El.

Adam a trăit două sute treizeci de ani și atunci i s-a născut un fiu după asemuirea și chipul său și i-a pus numele de Dumitru.

Zilele pe care le-a trăit Adam după nașterea lui Dumitru au fost șapte sute de ani și i s-au născut fii și fiice.

Zilele pe care le-a trăit Adam au fost nouă sute treizeci de ani și apoi a murit.

Dumitru a trăit nouă sute doisprezece ani și i s-a născut Florea.

Toate zilele lui Florea au fost de nouă sute cinci ani și i s-au născut Ion, Maria și Paraschiva.

Ion a murit la vârsta de opt sute patruzeci și patru de ani și i s-au născut, aduși pe lume de soața sa Tudora, două fiice și patru fii.

Marin, zis Mancioacă, a trăit 700 de ani în cap, născându-i-se fiică-sa Mieluța.

Zilele lui Dudică au fost de șase sute nouăzeci de ani și i s-a născut fiul Costică.

Vasilca a trăit 900 de ani și-a murit fără copii, fiind stearpă.

Zilele Petranei s-au oprit la vârsta de cinci sute paisprezece ani, n-a avut copii, rămânând văduvă de tânără.

Ivan a atins nouă sute zece ani și încă mai trăiește. I s-au născut fiica Florina și fiul Marinuș.

Vasile a trăit trei sute optzeci de ani și i s-a născut un fiu.

Și i-a pus numele Fănuță zicând: „Acesta ne va mângâia în locul nostru și în munca mâinilor noastre” și a mai trăit Vasile după nașterea lui Fănuță cinci sute patruzeci de ani și zilele sale nu s-au terminat încă.

Doar n-o să mori tocmai acum, tată, când trebuie să salvezi lumea de la pierire, a început fiul să spună, dar tatăl dispăruse.

De ce să fi vrut Dumnezeu să piardă lumea pe care o făcuse?

Pentru că oamenii nu se mai conduceau după legile Lui, croiseră ei alte legi, iar faptul acesta, chiar dacă însemna stricăciune și strâmbătăți, numai dovadă de prostie nu era.

Oamenii își puneau, chit ca într-o direcție greșită, mîntea la contribuție. Deci nu erau proști.

Acum trebuie s-o luăm de la capăt, tată, dar altfel, așa că rămâi aici și salvează lumea de potop.

Avionul intrase în nori. Nu se mai zărea nimic afară. Fănuță s-a speriat de întunericul care a năvălit înăuntru, sau poate doar de gândurile sale.

Ce lume? Cea mare, străbătută de el pentru a cunoaște oameni și locuri despre care mulți dintre cei din Grosu nici măcar nu știau că există, sau lumea cea mică, a acestora și a părinților săi?

Era și a lui lumea aceasta, în primul rând ea, și apoi lumea cealaltă prin care umbla deseori cu avionul. Dacă n-ar fi fost așa, nu s-ar fi gândit așa de intens la discuția avută cu Vasile săptămâna trecută, iar vorbele rostite de acesta nu l-ar fi urmat până în America, tulburându-l într-atăta.

Toate acestea se petrecuseră înainte de sfârșitul verii. Pe urmă venise toamna și ei se văzuseră aproape în fiecare lună, dar Vasile nu-i mai vorbise deloc despre moarte. Fănuță a crezut că tatălui său doar i se păruse c-a ajuns la urmă de tot, sau vrusese să-l pună la încercare, ca să vadă dacă îi păsa de ceea ce ar urma să i se întâmple. Sigur, nu putea să scape nimeni de moarte, fiindcă despre așa ceva era vorba, dar el voia să se asigure, din timp, că există cel puțin un om pe lume care-l căinează, iar omul acesta este fiul său.

Și de ce să-l căineze? Nu era cazul. S-a convins de lucrul acesta în lunile următoare.

Fără să fie din cale-afară de vesel, cum nu fusese niciodată, tatăl gonise orice gând negru din preajma sa. I se împuținase puterea, dar bătrânețea nu-l îngenuchiase încă. Țâfna îi rămăsese întregă, ca și pofta de a o arunca în discuție, *inopinat*, cum obișnuia el să spună, cu idei dintre cele mai năstrușnice.

Așa cum fusese cea despre lumea gândacilor și a păsărilor, despre care îi povestise, fără știrea lui, Petre Mocanu la câteva săptămâni după plimbarea aceea cu căruța pe câmp.

O astfel de idee era și cea de a-i vorbi fiului despre viața de apoi, doar din dorința de a-l pune la încercare.

Lui Vasile nici prin cap nu-i trecea că între problemele pe care Fănuță le toca mărunț cu prietenul său Ciprian se număra și aceasta. Cei doi încercau de fapt să înțeleagă ce este cu viața omului și de ce trebuia să se sfârșească ea într-o zi. În ciuda acestui fapt, discuțiile lor nu erau neapărat sumbre.

Moartea, era de părere musceleanul, pune semnul egalității între oameni. Între toți oamenii, mai precis. În fața ei nu mai contează diferențele sociale și rangurile. E toată lumea la fel.

Daaa? sărise el cu gura și, cum tocmai atunci aflase de Ion Milea, comparase tăcerea din jurul morții acestuia cu zarva planetară iscată de dispariția prințesei Diana.

Zi, e la fel? răbufnise în continuare. Sigur că e, a spus Ciprian.

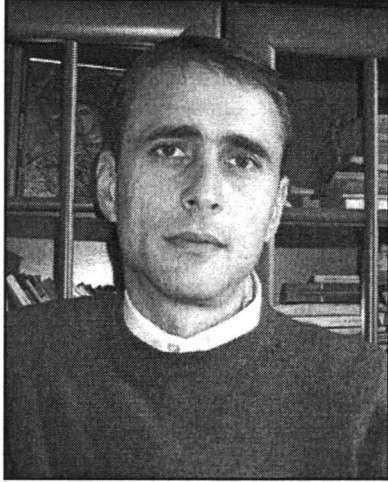
Cum?

Păi s-a putut Diana folosi de faptul că era prințesă ca să scape de moarte? A contat vreun pic celebritatea de care s-a bucurat în timpul vieții?

La fel o să se întâmple și cu soacră-sa. Poa' să cheme toate avioanele și portavioanele imperiului, poa' să pună la bătaie toți banii din vistieria regală, să-i strângă pe cei mai pricepuți doctori să-i prepare leacuri, o să se ducă în doi timpi și trei mișcări pe copcă la fel ca ultimul prăpădit de pe lume...

Iarnă cu fulgi însângerați

(fragment de roman)



La adăpostul unui grajd dărăpănat băieții din plutonul 4 improvizaseră un loc de tihnă pentru câteva ceasuri de somn liniștit, unde să poată uita oboseala congelată, adunată în nenumărate zile și nopți de luptă. Cine nu a făcut frontul nu știe ce binecuvântată comoară sunt pentru combatant momentele calme petrecute în afara luptelor. Chiar

dacă ele au loc într-o șandramă putredă unde miroase a postav îmbâcsit, răsuflări unsuroase, obiele obosite și lână udă, toate amestecate cu izul acru ce se ridică din tălpile nădușite ale bocancilor cazoni. Baraca, poreclită pompos „Hotel Ritz”, are acoperiș, nimic de zis, dar printre crăpăturile pereților peticiți cu bucăți de tablă vântul înghețat suflă în voie și zgârie nemilos obrajii celor dinăuntru. Asta se simte mai ales noaptea când gerul fură din căldura godinului, un cub de fier ruginit care ține loc de sobă. Dar, oricum, nici unul dintre ei nu poate spune că doarme afară, în ger. Spre deosebire de mulți alți camarazi, mai puțini norocoși. O lampă veche, cu fitil, stă agățată într-un cui bătut într-un stâlp de susținere a tavanului. Lumina pâlăitoare ce se strecoară prin sticla afumată mai înveselește cumva interiorul.

După ce explică comandanților de grupă misiunea la care urmează să ia parte, Marius ordonă repaus până la ora plecării. După primirea veștilor, fiecare om din pluton se pregătește cum știe mai bine pentru acest nou drum al crucii. Liniștea se terminase. Acum trebuie din nou să-și înfrângă teama pentru a merge înainte, să lupte cu vremea, terenul, capcanele inamicului, să îndure priveliștea prietenilor morți. Nimeni nu are contract cu veșnicia, mai ales pe timp de război, iar asta o știu cel mai bine ei, veteranii care își păstrează calmul, afișând acea seninătate născută numai dintr-o acceptare realistă a situației prezente. Un soldat cântă din frunză o melodie melancolică. Unii scriu acasă, sau își curăță armele. Alții fixează pur și simplu tavanul, stând întinși în paturi, o expresie a naibii de politicoasă pentru stratul subțire de fân acoperit cu foile de cort individuale.

Așezat pe un scaun desfundat, Marius trage cu dinții

dintr-o bucată de pâine uscată, veche și întărită, numai bună să-ți rupă dantura. Cina. Și asta „eliberată prin efortul de război” din buzunarul unui neamț mort. Mestecă îndelung, la fel de tacticos ca și când s-ar afla în interiorul unui restaurant select. Când termină, se șterge la gură cu batista și scutură firmiturile căzute pe veston. Un hohot de răs sănătos îl face să ridice privirea. Sergentul Lazăr Cristian, zis Mățu, comandantul grupei a doua, savurează o cacealma trasă frunțașului Klein Romulus.

- Joci ca o cizmă, băiete. Nu e de ajuns să ai cărți bune în mână, trebuie să știi ce să faci cu ele. Îmi ești dator vândut, băiete.

Mic de statură și slab, cu părul brunet, tuns scurt și cu o permanentă mină veselă pe fața smeadă, sergentul pare un puștan ghiduș din ultimele clase de liceu. Privindu-l, nimeni nu ar crede că de mic copil cunoscuse greutatea vieții. Maică-sa murise de holeră când el era foarte mic, iar taică-său, docher în portul Brăilei, un om blând și muncitor, cu frica lui Dumnezeu, nu se mai recăsătorise. Peste câțiva ani murea în timp ce descărca saci cu zahăr dintr-un vapor. Pasarela prost montată cedase, iar el s-a prăbușit în apă unde a fost strivit între parapetul de beton al danei și chila vasului. Ancheta autorităților a declarat că accidentul s-a datorat exclusiv neatenției mortului, prin urmare nu exista temeiul unei compensații familiei. Rămas pe drumuri și orfan de ambii părinți la nici 12 ani, Mățu uitase repede copilăria, angajându-se cu ziua pe unde găsea de lucru. Lustruia ghetete, altelei bătea covoarele din casele bogătaşilor. Spre deosebire de mulți alți copii, își făcuse școala pe stradă, acolo unde dacă nu ești tare te poți pierde repede dar el reușise să reziste, mai mult, câștigase înțelepciunea unui om bătrân. Proprietarul unei spelunci unde mătura podelele seara după închidere, văzuse că băiatul e isteț și îl luase pe lângă el, om de încredere. Câștigase o pâine, amară ce-i drept, că stăpânul îl scotea mereu dator, dar reușise să își umple farfuria cu mâncare, iar între timp să învețe și o meserie. Lucra de un an ca marangoz în port când Antonescu lansase celebrul „Români! Vă ordon! Treceți Prutul!”.

Romulus Klein, așezat pe o găleată, râde și el, în felul lui. Adică mai mult din ochi. Duce mâna dreaptă la buzunarul vestonului și scoate nelipsita lui pipă. Cu mișcări meticuloase o îndeasă cu tutun, apoi începe să pufaie des, ca o locomotivă la deal.

Pentru ochii celui care-l vede prima dată, înalt și solid ca un tanc, cu coama de păr blond-roșcat zburlit și fără nici o formă, impresia este aceea că se află în fața unui leu întăritat. Sentiment repede uitat când descoperea căl-

dura inimii lui foarte blajine și stăpânirea de sine a unui stoic. Cu toată firea lui potolită și împăciuitoare, bătuse soră cu moartea un soldat rus care se legase de soră-sa pe faleza din Constanța. Întâmplare în urma căreia rămase cu porecla de „Caftoi”, dată de niște prieteni mai mucați. Stătuse ascuns o vreme pe la neamuri în timp ce rușii răscoleau ca turbați orașul după el pentru „ofensă adusă unei armate prietene”. Cum se lămuriseră toți foarte repede cu ce fel de „prieteni” aveau de a face, primele bucurii aduse de „glorioasa Armată Roșie” fiind jafurile și violurile, toți cei chestionați ridicaseră neștiutori din umeri. Scăpat ca prin urechile acului, ieșise la iveală după câteva zile ca și cum nimic nu s-ar fi petrecut. Bunicii lui dinspre tată erau din Prusia Orientală, negustori de cai care, după ce cutreieraseră Rusia și Turcia, bătrâni fiind s-au stabilit la Constanța. Născut din tată german și mamă româncă, moștenise de la unul rigurozitatea, iar de la celălalt blândețea gesturilor. În civile lucra ca ajutor de notar. Războiul l-a prins soldat în termen. În pauzele luptelor privește mereu fotografia soției și a fetei de numai doi ani. În astfel de momente este trist, se retrage în el, nimeni nu poate să-i spună nimic [...].

În timpul nenumăratelor și epuizantelor marșuri strivea praful sau mocirla drumurilor cu bocancii cazoni mult prea mari, cocoșat sub povara raniței din care ieșea capătul unei cutii de vioară, legată cu sfoară groasă. La toate putea renunța, mai puțin la draga și scumpa lui vioară. Pentru el însemna viața. Nu cânta pur și simplu, oficia un ritual. Atunci, ochii încercânați de oboseală, înfundați în orbite, palpitau de emoție. Cu obrazul stâng culcat pe trupul viorii o mângâia ușor, mai mult cu umbra mâinilor sale. Apoi, timid, cu grijă, punea arcușul peste strune și sufletul lemnului dăruia improvizații suave, adevărate declarații de dragoste simple, nevinovate ca ale unei fecioare împlinită și mulțumită în brațele iubitului ei. Orfan de tată, muncise mult să ajungă la Conservator și pentru că posibilitățile materiale nu i-au permis să-și cumpere o vioară, în primul an învățase să cânte exersând mișcărilor degetelor peste corzi imaginare. Toți profesorii erau convingeți că aveau în față un viitor mare violonist. Dar războiul trecuse peste el cu tăvălugul lui aducător de drame și nenorociri. Înfruntările germano-române din București care au urmat zilei de 23 august 1944 transformată în praf și pulbere casa bătrânească din cartierul Rahova. Sora lui, infirmieră voluntară, murise în timpul luptelor grele date pentru cucerirea localității Gyoma din Ungaria. La primirea telegramei, plecase fără să se mai uite în urmă, împietrindu-și inima simțitoare în fața lacrimilor amare ale mamei sale care l-ar fi împiedicat să facă ceea ce-și dorea atât de mult. Să lupte.

- Ai emoții, Carol?

- Nu. Adică... Râde un pic nervos către locotenent. Promit ca de data asta să nu mai vomit.

- La toți apare frica atunci când glonțul șuieră pe la ureche. Gândește-te la ea ca la o ușă despre care avem impresia că nu o putem deschide. Odată ce trecem pragul,

ne dăm seama cât de ușor a fost să apăsăm pe clanță.

- Ați zis-o bine, dom' locotenent, dar pentru mine spectrieta de dinainte, și mai ales cea de după, îmi arată că încă trăiesc.

Rezemat de perete, soldatul Florea Iovuț, face o cruce mare apoi deschide cu baioneta conserva nemțească pe care o ține între picioare. Zvâcnind din gâtul scurt, puternic, ridică ochii, agitând limba în direcția lui Carol.

- Vino încoace, măi Suflețel, și bagă ceva în tine. O să avem nevoie de toată vloga ca să o scoatem la capăt.

Îi face loc alături de el. Scoate din sacul de merinde o jumătate de pâine neagră, cazonă.

- Mmm..., conservă de carne! Și pâine, se minunează cu ochi mari Carol, ca un copil în fața unor bunătăți. Dar nu am briceag să o tăiem.

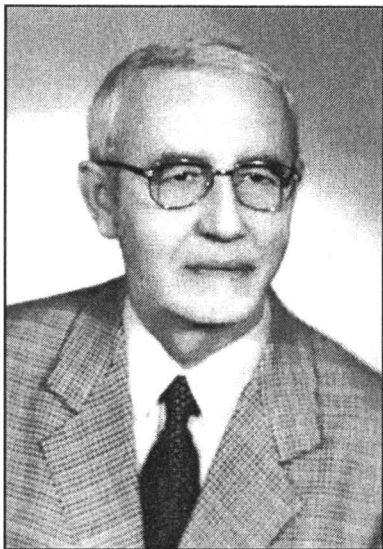
- Lasă, nu-i nevoie. Hristos când a împărțit, a rupt, nu a tăiat. **Aluzie la episodul biblic al împărțirii pâinii la Cina cea de Taină.**

Sfarmă o ceapă cu pumnul și o împinge către Carol.

- Ia, mă, nu te sfii! Că acolo unde mergem noi nu sunt obrazuri simandicoase, să le miroasă. Da' mai știi, poate așa frițul o să fugă de tine, hohotește el, împingându-și în față mustața cânepie, aspră, care camuflează buzele groase. În timp ce râde, cicatricea de pe obraz se încrețește, lucru ce-l face să închidă pe jumătate ochiul drept. Trăsăturile osoase ale chipului aspru arată deslușit cei 33 de ani pe care tocmai îi împlinise recent. Este cel mai bătrân dintre soldații aflați sub comanda lui Marius. Poreclit Americanul, pentru că lucrase înaintea războiului la fabrica de automobile din Detroit, e un țaran simplu de prin părțile Sighetului Marmației. Plecat cu treburi la Brașov, se trezise după cedarea Ardealului de Nord Ungariei hortyste în august 1940, în postura neașteptată a refugiatului. Noua graniță trasată de dictatorii lumii, transformați în samsari, îl despărțise brutal și parcă irevocabil de tot ceea ce însemnase universul lui până atunci: familie, casă, pământ. Cât durase ocupația, știrile venite de dincolo, odată cu numeroșii români ce fugeau pentru cei lăsați acasă. Revenise în sat după patru ani, odată cu regimentul unde fusese concentrat. La casa părintească nu găsisse decât vântul. Maică-sa își dormea somnul de veci în cimitirul satului, moartă de inimă rea după ce rămase fără nici un sprijin la bătrânețe. El, dincolo de graniță, iar fratele mai mare, Pătru, înrolat conform noilor legi în armata maghiară. Plecase și nimeni nu mai știa nimic de el. De la o vecină aflase că bătrâna privea mereu, înainte de a-și da sufletul, spre ușa pe unde ar fi trebuit să-i intre feciorii.

- Cu toate că nu am să înțeleg nici în ruptul capului de ce se ferește lumea simandicoasă de ceapă. La fel ca și alte bunătăți ale pământului, și ea e dată de bunul Dumnezeu. Deci, socot că în marea Lui înțelepciune a știut că are un rost bun și nu a greșit atunci când ne-a oferit-o nouă. De ce anumite nasuri sensibile nu o suportă?

Stelian DUMISTRĂCEL

*Spațiul cuvântului**Cum se numește orașul nostru?*

În discursul public și în jurnalistică există (și nu numai în ultimul timp) o controversă: cum se scrie corect: „Iașul”, sau „Iașiul”? Problema „corectitudinii” în materie de folosire curentă și de scriere a toponimelor nu este însă deloc simplă, deoarece, în ciuda „normelor”, suveran este *uzul* și iată cum stau lucrurile în legătură cu numele orașu-

lui *Iași*, caz pentru care explicația pornește de la nominativ, forma nearticulată și cea articulată, din vorbire.

1. Din cauză că localnicii (la fel cu toți moldovenii!) nu pronunță „înmuiată” (nici) consoana *ș*, forma curentă în vorbire este *Iaș* (deși se scrie *Iași*). Pornind de la pronunție, în scriere, forma articulată a devenit *Iașul*, de exemplu în numele revistei „Iașul literar”. Putem cita și alte sintagme asemănătoare: „Revista *Iașul Monden* este prima publicație online de acest gen în Iași (sic!) care îți aduce informații din cultură...” sau „Iașul de ieri... Iașul de astăzi” (expoziție de fotografii; de pe internet). Când, recent, pe afișe diverse apare „*Iașiul* (... ospitalier”, să zicem), lumea culturală din capitala Moldovei protestează, ca la o anomalie!

2. Genitivul, tot în pronunțarea localnicilor, este *Iașului*: un periodic local se intitulează „Flacăra *Iașului*” și nici un moldovean (autentic) nu s-ar încumeta să scrie sau să pronunțe „Iașiului” (căci i s-ar părea că pronunță, ca dâmbovițenii, *șiah* în loc de *șah*!). Iată și alte enunțuri cu aceeași formă: „Sărbătorile *Iașului* 2008” (una dintre manifestări a fost „Raliul *Iașului*”). Dar, în textul unei știri despre orașul nostru publicat într-un ziar din București, vom întâlni curent forma de genitiv *Iașiului*, ca și cum ni s-ar corecta o greșeală oarecare (de tipul nu *copchil*, ci *copil*!).

3. Și, acum, vocativul; să ne amintim versurile din imnul echipei locale de fotbal: „Iașule, Iașule, mândră cetate!” (respectiv „Iașule, Iașule, mândru oraș!”). Cum

v-ar suna, aici, „Iașiule”? Ar da impresia că cineva ar vrea, pur și simplu, să ne ridiculizeze, să ne atragă atenția asupra unui defect de pronunție.

4. Este „corectă” forma *Iașul* sau *Iașii*? Cea de a doua formă este cea originară, reprezentând echivalarea în limba română a formei gramaticale ce apare în documentul primei atestări a numelui, redactat în slavonă, datând din 1408. De altfel, așa se scria până în secolul al XIX-lea; cităm câteva titluri, de notorietate, ale lui Alecsandri, „*Iașii în 1844*”, o „fiziologie”, și „*Iașii în carnaval*” (1845), o comedie, sau „*Magaziile* (= magazinele) *Iașilor*”, o prezentare de factură publicitară, a lui C. Negruzzi (1846).

Astăzi, istoricii și oamenii de cultură inspirați de aceștia susțin folosirea exclusivă a formei *Iașii*, pe care mai ales primii o promovează și în titluri de opere; după albumul lui Ion Miclea, *Iașii marilor iubiri* (1971), vom semna titlul *Iașii vechilor zidiri*, al istoricilor Dan Bădărău și Ioan Caproșu (1974, reeditat în 2007 de Casa Editorială Demiurg). Iată prescripția pe care o putem citi în volumul celor doi cunoscuți istorici ieșeni: „Trebuie dar să se spună *Iașii* (și nu *Iașul*), precum se spune, de altfel, și *Focșanii*, *Botoșanii*, *Fălticeni*, *Călărașii*, *Bucureștii* etc.” (p. 23-24; la p. 23 se amintește că în documentele vechi apar și grafiile *Ieși* sau *Eși*). Tradiția culturală este păstrată și de titlul albumului semnat de Valentin Ciucă, *Iașii, între medieval și modern* (2008), dar, culmea ironiei, apariția editorială a fost anunțată și comentată în ziare sub enunțul „Manual de iubit *Iașul*”!

Oscilația este prezentă și în titlurile cărților unui monograf sui-generis al orașului, Ion Mitican: *Cu Mihai Eminescu și Ion Creangă prin Târgul Ieșilor* (1990), *Cu Iașii mână-n mână* (1997, colaborator, Constantin Ostap), dar *Iașul între adevăr și legendă* (2000, cu același colaborator), după cum emisiunea unui post local de televiziune ce îl are ca invitat pe I. Mitican se intitulează „Iașul lui Mitican”. Iar un volum al lui Constantin Ostap (în colaborare cu Ionel Maștei) se intitulează *Trăitori sau trecători prin Târgul Iașului* (1998).

Așadar, astăzi, *Iașii*, ca nume al orașului, pare să reprezinte o formă ușor arhaică, respectiv o selecție stilistică și o preferință de coloratură savantă.

O astfel de interpretare poate fi contrazisă de următoarea situație: deși este vorba de pronunțarea moldovenească a acelorași sunete, nimeni n-ar scrie *Hușul* (geni-

tiv *Hușului*), ci doar „Hușii”, „(episcopia) Hușilor”. Dar nimeni nu ne mai poate... întoarce de la „Iașul nostru drag” (impusă de uz); forma „Iașii noștri dragi” ne-ar da doar impresia unui plural ciudat și hilar!

5. Cu raportare la forma de nominativ *Iașii*, există și o formă de genitiv, aceea semnalată în titlul lui Negruzzi, a cărei variantă arhaică, de factură regională, este înregistrată însă în documente și la cronicari: *târgul Ieșilor* (vezi și, mai sus, un titlu al lui Ion Măitican). S-ar părea că de această inspirație (renunțându-se la pronunția regională) este numele scris pe eticheta buteliilor de vin „Colinele Iașilor”, ce poate da satisfacție (pe diferite planuri!) chiar

istoricilor.

Într-un text memorabil, marele lingvist Eugen Coșeriu scria că „în lingvistică, vorbitorul este măsura tuturor lucrurilor” și că „lingvistul nu trebuie să uite niciodată că limbajul funcționează *prin și pentru vorbitori*, nu *prin și pentru lingviști*” (*Lingvistica integrală*, București, 1996, p. 128-129).

Așadar, pentru că persoanele (și chiar nici personalitățile!) nu pot schimba cursul vorbirii, ca lingvist, cred că în scris este bine să se țină seama, și în cazul numelui orașului Iași, de formele impuse de uz.

Privirea lui Clio

Cristian SANDACHE

Marin Sorescu și fascinația universului rural



Apariția lui Marin Sorescu în peisajul literelor românești a semănat cu ivirea unui ștregar teribil, pregătit a sparge cu praștia nonconformismului, geamurile înnegrite de fum și praf ale acelor clădiri care adăposteau fosile literare cu pretenții absurde și flori carbonizate la butonieră. Fiul de țărani din

Bulzești Doljului era un redevabil polemist, ce nu se bănuia însă dintr-o imediată ochire. Dimpotrivă. Sorescu avea aparențe reținute, timiditate, prudență, mefiență, fiindu-i străine deliciale boemei.

Familist respectabil, devenea nebunatic, cinic, exploziv ironic și uluitor doar în scris, acolo unde n-a fost acceptat și înțeles de la început, fiind bănuț de un ieftin teribilism, prin intermediul căruia și-ar fi slujit propriile-i ambiții publicitare.

Poeziile lui Marin Sorescu sunt jocuri ale unei inteligente reci, pătrunzătoare, care dă cu tifla sentimentalismelor leșioase și patetismului despletit, cu zahariseli de flașnetă. Versul alb nu era favoritul consumatorilor majo-

ritari de poezie din România, mult prea multe decenii obișnuți cu academica rimă și clasicele imagini-fie eroice, fie pășuniste, fie energice, de un tezism strident și agresiv. Afirmat inițial ca excelent parodist al poezilor deja consacrați, în mijlocul cărora (așa cum și titlul volumului său de debut îl mărturisea) se simțea singur, Marin Sorescu își va impune în cele din urmă propriul său stil, curînd imitat (fără strălucirea originală însă), de o pleoră de rimători obscuri, care gîndeau că dînd cu oiștea în gardul de fier ce înconjură castelul fermecat al consacrații, vor reuși să-și obțină la rîndu-le consacrația...

Acest oltean cu mustață de cărbune și fizionomie stranie, vag asiatică, schimba radical maniera de observație a universului rural, versul alb fiind folosit și aici, într-o asemenea cadență, încât mulți nu s-au sfiit să clasifice ciclul de volume „*La Lilieci*” drept o cronică în proză a unui sat arhetipal, deși cunoscătorii intuiau în sumedenia de personaje figurate acolo, oameni reali, din copilăria poetului.

Cel mai valoros dintre volumele ciclului în cauză rămîne (indubitabil) primul. Saga rurală este în fond o colecție de icoane pe sticlă, răvașe lirice de mai mare întindere, ori instantanee coborâte din ocheanele fermecate ale bălciurilor de altădată.

Liniile sunt stîngace, frînte, de o simplitate absolută. Snoava dă tonul. Nea Florea, un vecin trecut prin multe, e un soi de Ilie Moromete lovit de un nenoroc istoric:

„Nea Florea avea pământ doar pe sub unghii, cum zicea el,/ Și „poate când oi muri deasupra”./Munca cu palma, săpa gropi de vie, scotea buturugi, pe săliște,/Avea secure, sapă, foarfecă, un coș de paie și cam atât”.

Enervându-i mai ales pe conformiști, ori pe adepții versificației tradiționale, Sorescu dă impresia că la el totul se convertește într-o batjocură subțire, accentele dramatice dispărând ca prin farmec. Dar există în egală măsură și o anumită duioșie, pe care poetul o ascunde nu întotdeauna foarte abil. Pentru el, ivirea pe lume a mieilor reprezintă un început al primăverii și nu ezită să schițeze acest mic tablou naiv, cu aparențe stângace, copilărești, dar care se reține totuși:

„Descoperirea mieilor abia fătați/Era primul semn de primăvară./Chiar înainte de ieșirea ghiocilor apăreau mieii,/Cine-i găsea dimineața primul, avea dreptul să spună că sânt ai lui,/Și nu te lăsa nici să te uiți la ei, ca să nu-i deochi”.

O cireadă de vite e surprinsă în chip caustic, nonconformist:

„Stau acum cu ochii în patru, nu mai prind muște./Vacile au ugerile unse cu balebă și vițeii stau prostiți printre picioarele lor./Parcă aud laptele izvorând,/Apucă și ei papagalicește câte un fir de iarbă și se împiedică la mestecat”.

Față de reprezentările tradiționale ale toposului rural, cu multitudinea de peisaje parcă pururi confecționate, stilul sorescian impune observarea satului tot din interior, dar de către cineva care își propune să renunțe la obișnuitele convenționalisme ori inhibiții și să demonstreze că poți filosofa și într-un astfel de mediu, care nu trebuie redus doar la drame casnice, instincte ferecate în dosul ușilor ori contemplarea tâmpă a artizanatului. O autentică revoluție în această privință o realizase în proză Marin Preda. Iată că, un alt Marin, venise cu o mentalitate întrucâtva asemănătoare și în planul liricii, cu deosebirea că la Sorescu ludicul și ironia sunt mai accentuate decât la prozatorul din Siliștea-Gumești, deși umbrele tristeții nu sunt în niciun fel izgonite din peisaj:

„Tații și frații mai mari sînt pe front, despre unii s-aude /c-ar fi murit,/Aproape în fiecare dimineață altă femeie împarte colivă cu bomboane moi din cauza lacrimilor”.

Săteanul Lungu re trăiește experiența celebrului Petrache Lupu, și acela tot oltean, din Maglavitul Doljului:

„Lui Lungu i s-a arătat Dumnezeu azi-noapte,/A avut el o vedenie de-asta, nemaipomenită, ieșită din comună/Care-a întors tot satul cu curu-n sus,/Că din Prejoi de

la deal de la Pazu și până la Nățărau la vale/toți se-nchină, nu mai prididesc cu-nchinatul,/Au făcut scurtă la mînă”.

Dumnezeu îl întrebase simplu ce mai face și acest episod va fi întors pe toate fețele de consătenii fericitului martor al minunii. Tonul e nastratinesc:

„Era și prima minune pe comuna Bulzești,/Acuma s-or ține lanț, zicea Sandu lui Chioveanu,/Că noi de când ne știm, n-am văzut decât pe dracul”.

Țăranii sunt hâtri, în ciuda seriozității lor religioase și devin cu toții ironici, nedumeriți și neîncredători. Dialoguri savuroase:

„Era în razele ale bune ori alea de purtare?”/Și, către ceilalți:/Stați așa să-l prindem cu foșrlica./Pe mine m-o fi vorbit Dumnezeu de bine,/Că toată noaptea sughitați, adăoga sceptic Spînu”.

Consătenii sunt indignați pe Lungu pentru că acesta n-a avut curajul de a-i spune lui Dumnezeu despre faptul că la Bulzești e sărăcie, tristețe și nenoroc. Veta lui Iedu îl face „mormoloc”, fiind convinsă că dacă ea ar fi fost în locul lui Lungu, altfel ar fi decurs dialogul. Însă martorul minunii pare deja un om complet schimbat, insensibil la capriciile celor din jurul său. Pentru el nimic altceva nu mai contează, odată ce a trăit un astfel de eveniment miraculos:

„Semăna c-un sfînt, spune omul pe gânduri,/Plutea pe un tron de foc...Și zbîrr peste case...dînd din bărbie../Eu nu știu acum...ce-o să se întâmpile cu mine?/Dar simt o-mpăcare mare”.

Duminica țăranii ies la porți pentru a contempla spectacolul lumii, avizi de noutăți și cancanuri locale:

„Ieșirea în lume este la poartă, duminica,/Aici curg veștile ca pe câmpul de luptă”.

E o intensă dorință de evadare care pune stăpânire pe o comunitate (altminteri legată prin fire imemorabile), de un spațiu propriu, pe care nu-l va părăsi decât în vis ori pe ultimul drum. Nostalgiiile continuă însă să pulseze, să ningă gândurile și sufletele, concretizându-se într-o unică și tulburătoare aspirație: poarta care dă către o lume îndepărtată, cu atâtea pericole și atracții, după care sufletul tânjește, dar nu are puterea de a îndrăzni mai mult. Chiar și cei aflați în amurgul existenței trăiesc febrili dorul de evadare:

„E vreo babă căzută rău, care măcar că nu se mai poate/Urni din pat/dar pe geam s-ar uita, printre dreve, cu ochi aproape/Stinși/Asta ce-o mai fi vrând să vadă, săraca?/I-o fi moartea sub pat, odată îi face „bau”.../Ei, mă, vrea să se mai uite și ea la lume, că e /Duminică/Și să mai vadă și ea lumea...”.

Figura Tatălui amintește de aceea a unui duh silvestru: „De felul lui se zice că era foarte blînd, visător,/ Seara se suia pe o plasă de fîn și se uita la stele./ Scria și poezii./Pe una a publicat-o, încrustînd-o cu briceagul/ Pe o plută tînăra pe Dobreț./ Singura lui tipăritură în timpul vieții./ Care a tot crescut cu copacul/ Și a avut mare influență asupra mea”.

O bătrână din vecini este o apariție bizară, pogorâtă parcă din lumea legendelor:

„Stătea dreaptă, înaltă și serioasă,/ Cu mîinile-ntinse, cît era peșchirul de lung,/ Care uscîndu-se începea să se umfle de vînt./ Asta iar se pregătește să zboare,/Acuși o s-o vedem peste case./ Se duce să măture raiul”.

Gogu lui Duluman se pregătește să se reîntoarcă pe front și înainte de plecare e omenit cu friptură de porc și murături. Mănîncă repede, agitat, cu o stranie veselie întipărită pe chip, deși în adîncul sufletului simte deja că nu se va mai întoarce în sat. Seamănă cu un alter-ego al soldatului Svejck, însă emană o grea tristețe:

„Era-mbrăcat de luptă, ca să-l vadă satul, avea manta lungă./ Raniță, bidon, gamelă, nici un cîine nu-ndrăzni-se/ Să-l latre”.

Femeile mai în vîrstă au rele viziuni, visele lor confirmînd ceea ce se scrisese deja pe răbojul destinului. Omul va muri, iar cei rămași acasă nu vor face altceva decît să îndeplinească etapele unui ritual străvechi:

„L-a pus în pomelnic, i-a dat o oaie peste groapă./ Au făcut ai lui și pomană cu oale și toiège/ Nu mi-a fost foame deloc (...)/ O fată mare a scos de la fîntînă timp de treizeci/ De zile/ Dimineața de tot, înainte de-a răsări soarele./ Cîte-o vadră de apă neîncepută, asta în caz de sete/ Pe lumea ailaltă”.

Există o aparentă răceală în portretistica aceasta soresciană, un laconism exemplar. Aspectul a fost virulent criticat chiar de unii dintre aceia care inițial salutaseră în Marin Sorescu un mare poet. Așteptînd ca ingeniosul oltean să-și modifice odată și-odată registrul, au considerat că era vorba de o alunecare prematură a poetului în manierism, devenind astfel prizonierul propriei sale formule. Cineva afirmase ritos că poeziile lui Marin Sorescu n-ar fi fost altceva decît proză curată și că ele ar trebui pur și simplu lecturate în acest mod și nu altminteri...

Adevărul e că Sorescu n-a fost niciodată un poet accesibil, aspect care a iritat, dar care l-a și impus, conferindu-i un inconfundabil stil, mult prețuit doar de o anumită categorie de cititori.

Și totuși, mai rar vom afla în lirica românească o comunitate rurală mai firească și în egală măsură mai fascinantă decît aceea din „La Liliaci”.

Lată de pildă strigătul care sfășie satul în noaptea de lăsatul postului. El pare că vine de undeva din cer, se ridică pe culmile dealurilor, pe acoperișurile caselor, fiind menținut și amplificat de către locuitori:

„Se strigă în pumni, în tinichele ori în niște mosoare lungi/ De pe dealul Țiclonului/ Sînt cîteva cete de oameni,/ Mai mult tineret, boraci, brocațiș,/ Aștia care au chef de bazaconii și le convine să degere/Pe lîngă focurile de boji/ Răspund alte cete, peste valea de un kilometru, din / Dealul Ungurencii./ Se vād focurile pîlpîind, niște umbre încotoșmănate/ Și se aude strigătura ieșind prin mosor, ca pe un tulnic./ Cum era în vechime”.

Există o continuitate a generațiilor și a ciclurilor istorice, pentru că pe fondul structurii lor sufletești, oamenii par aceeași, doar chipurile sunt altele, vîrstele și visele:

„Dacă ar învia strămoșii ar crede că n-au murit demult./ Lumea e tot aia deasupra/ Cei înfofoliți în minte și cojoace de pe dealuri/ Care toarnă vorbele prin pîlnie de gîlgîie tot satul de rîs/ Spun de sute de ani cam aceleași glume, numai că le pun/ Pe socoteala altora”.

Sentimentul perenității e trăit cu maximă intensitate, priveliștea îndepărtată a munților constituind, pentru locuitorii Bulzeștilor, echivalentul derulării unui miracol:

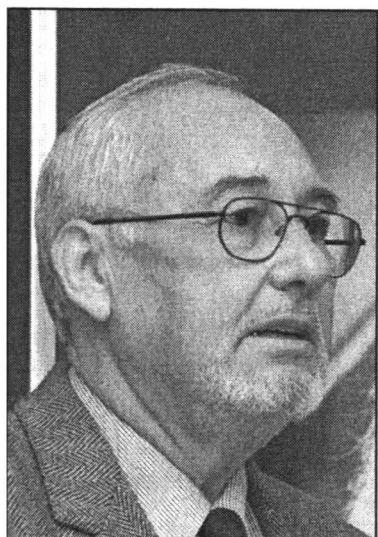
„Munții la noi se vād rar. Cam odată pe lună./ Ori și mai rar, din cauza copacilor./ Că sunt păduri mari, seculare, ori mai știu eu de ce./ Poate și fiindcă stelele sînt jos, pîlpîie de-ți iau ochii./ Ca lumînările pe colaci, / Cînd aerul se ridică în sus, ei odată fișnesc pe-acolo/ Pe la geana orizontului, se vād foarte aproape/ Ți se pare că te poți sui pe ei cu carul./ Și sticloși - ți-e teamă să nu aluneci și să-i spargi”.

Un miracol cotidian pare să reprezinte și femeia, mai cu seamă cea care trăiește în lumea satului, dincolo de desconsiderarea și banalitatea care-o înconjoară. Imaginile sunt de-o tulburătoare măreție a firescului mărunț:

„La noi muierea pupa mîna bărbatului/ Pîină mai adîneaori - zicea Marin al lui Pătru./ Și din dumneata nu-l scotea niciodată,/ Îi făcea trei, patru copii, dar nu-ndrăznea să-i zică tu./ Cele mai mîndre, care se ambiționau, nu-i ziceau nicicum./ Femeia are socotelile ei, ea să țină de coada cîrpătorului,/ Să țină oala de mînușă, la foc, să stea ciucită la vatră/ Și să lase politica - de-asta ne ocupăm noi, asta e pentru oameni/ Femeia, ce știe femeia?/ Ea să șteargă sticla lămpii, să alinieze clondirele pe corlată./ Să fie toate drepte, așa să tragi cu ața./ Să te tragă, să-ți pună ventuzele și să nu-ți iese din vorbă”.

Moralist superior al satului, Marin Sorescu a știut să descopere adevărata emoție și profunzime, acolo pe unde atîția alții au trecut nepăsători...

Fereastra luminii din noi



Oricât ar părea de surprinzător, peisajul ca motiv autonom s-a impus cu oarecare întârziere pe scena interesului artistic. În vremurile vechi era ignorat iar în Renașterea italiană i se acorda un rol minor. Peisajul era tratat doar ca o fereastră înscrisă în schema sofisticată a compoziției, de obicei religioasă. Privirea căuta însă

o perspectivă și o afla, ca la Leonardo da Vinci, sugerată prin intermediul ferestrei. Mult mai târziu Joachim de Patenir, în zona flamandă, a acordat peisajului statut individualizat. Imaginea ferestrei a evoluat și, cu timpul, a devenit ea însăși un motiv distinct încărcat de simbolurile imediate ale comunicării între un aici concret și un dincolo iluzoriu. Astfel fereastra are rolul unei relații, a unei treceri de vămi iluzorii și de dialog vizual. Nu întâmplător exterioritatea unui peisaj sau a unei scene privite prin ecranul translucid al sticlei devine o interioritate. Avea, desigur, dreptate cronicarul: *ochiul ce-n afară se închide, înlăuntru se deșteaptă...*

Nicolae Suci, pictor cu însușiri plurale, nativ moldovean din orașul lui Tonitza, dar naturalizat la Baia Mare sub amprenta celebrei Colonii artistice de aici, a revenit la Iași, locul formării artistice, nu ca un fiu risipitor ci ca un artist ajuns la deplina maturitate creatoare. A făcut-o cu eleganța unui profesionist al domeniului, cu sentimentul că anii n-au trecut în zadar și cu satisfacția unui palmares de elită. Titlul de doctor în arte vizuale ține de parcursul didactic în timp ce expozițiile demonstrează felul cum o carieră artistică poate deveni o reputație.

Selecția de la prestigioasele Galerii de Artă Dana din Lăpușneanu atestă încă o dată felul cum respectul poate deveni un omagiu. Atent la ansamblu însă, și la detalii, Nicolae Suci și-a orchestrat compoziția expozițională așa cum face, desigur, în ambianța propriului atelier băimărean. A asigurat câteva centre optice de maximum interes și a glosat apoi cu lucrări adiacente astfel încât

ansamblul să conțină ideologia unui traseu și argumentele profesionalismului. Am sugerat conotația simbolului *Ferestrei* ca o relație dintre contingent și transcendent. În cazul său, ideea conduce la transcendență în timp ce tectonica materiei cromatice sugerează contingenta, aparenta constrângere în magma materiei. Lucrurile ar putea rămâne așa dacă pictorul nu ar dovedi inteligența de a încorpora în materia culorii lumina ca personaj privilegiat.

O compoziție în culori reci, sticloase, face trimitere la spațiul vast al unei cosmicități identificate în spațiul casnic și, printr-un efect de contre jour, potențează sugestiv ansamblul. Câteva siluete de vase casnice, amintirea unor flori uscate se decupează pe suprafața planului secund ca o veritabilă feerie. Nicolae Suci are virtuozități de colorist plin de fervoare, dar și disciplina unei gândiri care nu cedează impulsurilor primei impresii. De aceea, doar aparent spontane, compozițiile lui, indiferent de motiv, fac din expresia luminii un veritabil credo estetic. Culorile de ulei, acrilicele, acuarela sau pastelurile, obiectele ceramice îi permit simultan și elaborări nuanțate, dar și izbucniri spontane cu efect eclatant. *Peisajele dunărene, Lunca, Lanurile*, traversate de mișcarea intempestivă și halucinantă a norilor, face din mișcarea materiei cromatice pe suprafață un argument în favoarea unei polifonice muzicalități din orizontul simfoniei. Aici identific o anume notă de dramatism care se pierde însă ușor în ansamblul spontanelor acuarele cu apusuri sau răsărituri de soare în Deltă sau pe suprafața piramidelor identificate în dealurile septentrionale ale Maramureșului.

Prefațată la vernisaj de arhicunoscutele snoave ale fostului profesor Dan Hatmanu, expoziția ieșeană a lui Nicolae Suci a generat o stare de confort intelectual și, desigur, satisfacții estetice deplin motivate. Ca privitor discret am reținut din datele de fond ale unui posibil portret al artistului rigoarea și jovialitatea ca două amprente definitorii. Rigoarea rezultă din geometriile compoziției, jovialitatea din caracterul colocvial al mărturisirii. Cu Nicolae Suci, artist cu o bună circulație în spațiul european și nu numai, poți visa Edenuri iluzorii, te poți plimba prin vechile cetăți ale evului mediu din Ardeal, poți surprinde liniștea lacului la Ciric sau, de ce nu, aduce în realitate visurile unui spirit pentru care întunericul nu poate fi altceva decât antonimul creat spre a sugera mai înalt triumful luminii. Din noi sau din afara noastră...

Cartea zădărniceii



Puține cărți confesive tulbură, evident nu ca întindere efectivă a volorurilor reflexive, introspective (ultimul tom al lui Liviu Ioan Stoiciu însumând totuși nici mai mult nici mai puțin de 474 de pagini), cât ca încărcătură emoțională propriuzisă, transmisă și solicitată încă din cursul lecturii, precum *Cartea zădărniceii*.

Convorbiri de sfârșit cu Al. Deșliu & "Inspirații" de început (Edit. Pallas, 2008). Însuși avanttextul cărții, în privința căruia sîntem elucidați de la început, este suficient pentru ca cititorul să pătrundă cu o emoție empatică într-un univers al confesiunilor dirijate de un maestru al "dialogurilor în libertate" (Al. Deșliu, fondatorul și redactorul-șef al revistei *Pro Saeculum*), brutal întrerupte de moartea acestuia, în iulie 2007, și reluate, cu dificultate, la rugămintea văduvei: "Natural, am pus cruce proiectului nostru de carte (*convorbiri de sfârșit & inspirații de început*). În memoria sa, însă, doamna Nina Deșliu, soția sa, mi-a atras atenția că i-a preluat întreprinderile literare... Și că trebuie neapărat să pun la punct cartea de convorbiri cu Alexandru Deșliu, așa cum am convenit. O carte lăsată deja cu limbă de moarte... Degeaba m-am codit: e o datorie de onoare." Reluată, așadar, *Cartea zădărniceii* va conține, mai întâi, "relaxatele convorbiri" cu un specialist în arta interviului (cărțile anterioare, consacrate interviurilor lui Al. Deșliu cu Irina Mavrodin și Irina Petraș, sînt cu totul reprezentative pentru un gen din ce în ce mai prolific în ultima vreme). Miza lor principală este, bineînțeles, sinceritatea absolută: în răspunsurile date interlocutorului, Liviu Ioan Stoiciu nu ezită a-și puncta eșecurile, dramele, neîmplinirile, de a-și releva aspecte contradictorii ale biografiei, și nici de a-și regla conturile cu criticii de elită care, din rațiuni diferite, i-au nedreptățit opera, cu douămiiștii pornografici, autori de "poezie minoră

(imorală public, discutabilă estetic)" și fără conștiință etică ori estetică etc., etc. Peste toate, însă, bate un vînt al zădărniceii, al vidului existențial, pe care îl poate contrabalansa doar "terapia personală prin scris". Fiindcă scrisul are, pentru Liviu Ioan Stoiciu, rolul de a încerca să elibereze, să anuleze măcar temporar sau parțial răul energetic profund, dominant al unei interiorități ce și-l asumă, totuși, cu luciditate extremă - cum tot cu luciditate înțelege, la un moment dat, ineficiența oricărei modalități terapeutice de a-i exorciza în totalitate demonii: "Indiscutabil, scrisul e binefăcător, mă echilibrează, are rol terapeutic (o terapie descoperită an de an, cu sacrificii lumești asumate)... În timp, mi-am mai pierdut din entuziasmul acestui gen de supraviețuire, al terapiei prin scris, totul avînd un sfîrșit, azi nu mă mai pot motiva să continui naiv, crezînd că nu fac decît să-mi lungesc o boală. Că scrisul creator poate fi și o boală incurabilă."

În secțiunea mediană a *Cărții zădărniceii* sînt incluse, grație unui necesar imbold recuperator, cele mai diverse bucăți epice, lirice, diaristice, a căror aglutinare servește în mod evident inerentului proiect de re-construcție și validare explicită a unei personalități fără îndoială fascinante. "Mostrele inedite" acoperă, concret, o arie extinsă de manifestări literare - versuri, proză scurtă, literatură confesivă (jurnal) - sau publicistice, scrise și păstrate fragmentar între 1964 și 19 februarie 1973. Prima jalonare temporală dă seama de tot cumulul de trăiri ale adolescentului de 14 ani, cînd debutează impulsunile propriu-zis scripturale, dar se și accentuează tensiunile identitare și frustrările de tot felul (notă specifică, aceasta din urmă, ingratei vîrste pe care, aproape fără excepție, ajungem să o regretăm teribil la maturitate?). Cea de-a doua, de anul teribilelor morți ale lui Ioan Stoiciu și inerenței sale renașteri - căci cele șapte tentative de suicid, inventariate în carte cu o răceală aparentă care nu poate înșela ("Am avut tentative de sinucidere la Petroșani, București, Mărășești, Adjud, Năsăud. Spînzurare, încercare, aruncare în cap de la mare înălțime, strivire sub roți de tren, otrăvire. Niciodată duse pînă la capăt, deși au fost în amănunt pregătite") au sfîrșit prin a configura un cerc al suferinței purificatoare necesare. Forța modelatoare și taumaturgică a experimentalului de criză va fi totuși, deși recunoscută, sursa unei tristeți nesublimată pe deplin în paginile cu un potențial tragic ridicat. Autorul

însemnărilor va și recunoaște, de altfel, încă din momentul primei consemnări: “Groaznic de tristă e această însemnare. Îmi dau seama că 1973 este cu adevărat un an de cotitură și că el mă va transforma”. Între aceste două repere temporale, o întreagă lume interioară, cu maniile, ticurile ei diurne, dar și reverberațiile ei cele mai profunde, un întreg spectacol al tinereții, cu întreaga ei complexitate și forță fascinatorie, excelent captate în carte.

Sigur că de un real interes sînt “inspirațiile” de început, precedate de un motto cioranian (“Cînd simțim sfîrșitul în punctul de pornire”) care ar justifica, dintr-un punct de vedere, și opțiunea pentru titlul cărții. Acesta sfidează în aparență logica raportării la ansamblul textual sau cel puțin la cea mai mare parte a lui, cea concentrată pe ideea de debut, deci de promițător început. Față de precocel diarist, maturitatea scriitorului care resuscitează paginile confesive implică și o conștiință verificată a zădărniceii. Arcul se închide, întotdeauna, nemilos: începutul conține, *in nuce*, în-semnele sfîrșitului, iar impulsul recuperator are, ca finalitate, închistarea nemiloasă a unei etape existențiale (în ordin biografic și artistic deopotrivă). Risipite prin caietele sau prin “revistele de cultură” ale tînărului Liviu Ioan Stoiciu, “inspirațiile de început” ale scriitorului complet de mai tîrziu sînt adunate, configurate într-un ansamblu care le (re)dă viață și le valorizează, dar care le și hotărăște, practic, destinul.

Majoritatea textelor lirice tematizează, în sonuri divergente, dar complementare, o viață interioară marcată de un acut sentiment al dezabuzării, al conștiinței de a fi posedat de un fel de demon al demascării, în toate, a realității thanatice, a vidului existențial: “Mi-e dor să nu mor, azi/ am aflat ceva despre Dumnezeu. Am/ călcat în gol./ Mestecă în zațul cerului cu o pană de gîscă,/ vrăjitorul Vasile/ ghicește/ viitorul: în absența mea/ centrul de greutate îl voi fixa pe o cruce”. Sau: ”agonie, liliesci debili înhămați la trăsura mea/ îți sorbeau ție rouă de pe buze// sfinții năpîrlesc în postul de miercuri și vineri” etc. *Sînt trist, Toate curg, Atît de frumoasă, Mă recunoști, Homer, Dragă Mela (la plecarea), Dacă sînt eu (la sosire)*, par fișe ce dau corporalitate reflexiv-lirică dezabuzării, nevoii constante de a demistifica, de a desacraliza și demitologiza orice, dar și de a găsi, cu disperare, un sens incoloriei existențe diurne, adică exact stărilor pe care le vom regăsi, ulterior, potențate în jurnalul perioadei: “recunosc, m-am plictisit, sînt tot pierd, mă/ sînt un ratat, e un/ galop neîntre-

rupt, dacă sînt eu ...// te cutremuri, adolescentă: înecăm șoareci, turnăm apă/ în găuri, în iulie, cînd/ pornesc vîrsăturile de soare// tu auzi acum, vara,/ viscolul din decembrie cum fuge în toate direcțiile” etc. Nelipsite de interes par, chiar și dintr-o perspectivă care ar valida exclusiv valoarea operei de maturitate a scriitorului Liviu Ioan Stoiciu, bucățile epice scrise între 1967 și 1973, *Un mort ca mine, Beție (Miez de sîmbure), Moș Chirpic, Bostan și ceas. Un ceas care merge înapoi, Sinucigașul, Fapt divers, E soare, băieți, Duminică furată (Epistolă de duminică, cu un mort), Epistolă de dragoste, Epistolă, Doamnă, de rugă*. Anecdotică propriu-zisă a textelor gravitează între real și ireal, între fața verosimilă și cea absurdă sau potențial fantastică a existenței (indiferent de toponimia ficțională, în oricare dintre prozele scurte putînd fi depistate, la rigoare, distincții citadine sau rurale, miniere, administrative sau estudiantine etc.). Punctul de maximum interes narativ al acestora, dincolo de inerenta încărcătură premonitorie în direcția relevării unui destin care va supralicita, la modul pozitiv însă, ideea de scriitură egală cu destinul însuși, vizează însă o anume luciditate a articulării discursive: una precoce, evident, dar abilă, în sensul camuflării inteligente a fondului obsesional conștientizat, printr-o grilă de obicei parodică sau ludică.

Cele mai interesante sînt, bineînțeles, notațiile diaristice. Și nu pentru reversul documentar al operei lui LIS, fragmentele recuperate la maturitate neoferind, toate, imaginea complementară, să spunem obiectivă, a existenței sociale a adolescentului și apoi a tînărului protagonist care uzează de formula scriiturii confesive - există, spre exemplu, zile mai puțin interesante, estetic și existențial, pe care chiar diaristul le reduce, în actul lucid al consemnării, la notații climaterice și anatomice fără o funcție semnificativă, cel puțin în aparență, în economia de ansamblu a formării unui destin, dar care în fond enunță, lapidar, drame fiziologice și obsesii recurente: “Miercuri, 3 noiembrie 1971. Bolnav foarte. Mă supără stomacul. Am dormit întreaga zi. Am citit Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat*. Sînt încludat de boală, cum vor fi arătînd viscerele mele? Am servit un ceai scîrbos.”

Chiar și asemenea efemeride și tușe biografice succesive re-compun, prin aglomerare, imaginea unui destin în formare, oferind, în fond, cealaltă față a operei cunoscute a lui Liviu Ioan Stoiciu, ca un joc de oglinzi în care se multiplică ideea de personalitate diver-



gentă. Miza este, bineînțeles, cea a onestității totale – teoretic, o lege *sine qua non* pentru scriitura de gen, deși în practică se încalcă adesea. Nepreocupat de edulcorarea sau ficționalizarea propriilor fapte și de estetizarea forțată a stilului ne apare, de-a lungul întregului text, și subiectul scriptor al textelor confesive inserate în *Cartea zădărniceii*. În treacăt fie spus, el pare pe alocuri a minimaliza însăși funcția actului pe care nu și-l explică întotdeauna (“Luni, 1 noiembrie 1971. Voi încerca să întrețin un jurnal. Am încercat și altădată să duc în spate asemenea întreprinderi efemere, imboldurile mele în acest sens sînt însă instabile și ieftine. ‘Totuși’...”) dar este stăpînit, în mod evident, de o irezistibilă fervoare a scrisului confesiv, spre care revine mereu, și nu numai în momentele de criză – niciodată simulată, în cazul său. Uzînd de formulele disociante utilizate de Mihai Zamfir în *Cealaltă față a prozei*, am spune că jurnalul ținut de tînărul Liviu Ioan Stoiciu este un fel de jurnal al crizei ce apare, la finele lecturii, drept un cuprinzător jurnal al existenței. Ideea de criză este de altfel exploatată frecvent în carte. Pînă la punct, chiar, ansamblul pare un fel de depozitar onest al obsesiilor, frustrărilor și insatisfacțiilor de tot felul. Aproape că nu există zi consemnată care să nu contabilizeze o nereușită, o nemulțumire sau care să nu dea glas unui reproș – în genere autoadresat: “Marți, 16 noiembrie 1971. Nu am schimbat nici o vorbă cu tata. Din nou sînt torturat de vise cu ochii deschiși: fete-femei frumoase, îndrăgostite enorm și bani, glorie, prostii. În perioada 1-15 noiembrie am scris 15 poezii, enorm! Enorm, încă o teamă de afirmare. Cînd voi fi sigur pe condei?”. Sau: “Duminică, 12 decembrie 1971. Am întrecut măsura în discuția incandescentă cu tata. De fapt, ce vreau? Tata mă vrea drăguț și tandru – de ce se consumă el cu ridicola mea pretenție de a avea o brumă de cultură, citind și scriind, și cu toți dracii mei orgoliosi (cum altfel?) Sînt un idiot! Un tîmpit incalificabil! De ce nu-i spun vorbe bune și de ce mereu îl reped? Ah, ce psihic prost am!” etc.

În *Cartea zădărniceii*, Liviu Ioan Stoiciu este un autor care își devoalează, așadar, atît nimicurile zilnice, cît și urgențele biografice, atît neîmplinirile, frustrările specifice vîrstelor prin care trece, cît și traumele cele mai dureroase, evenimentele biografice cele mai bizare (precum, să spunem, întîlnirea cu androginul Valentina Mircea) sau capcanele pe care pare a și le întinde un autor atît de tînăr, deci tentat în permanență de a-și verifica limitele și posibilitățile. Actantul experiențelor consemnate lasă mai tot timpul impresia că e ingenios, dar nemilos cu sine, capabil a aluneca deseori în capcana falsei obiectivări, dar incapabil a rezista tentațiilor autodistructive. Sînt punctate, fără ezitare, momentele de excese bahice,

de comportament infantil sau teribilist, nedorit în fond, dar experimentat cu asupra de măsură în aparență, fapt suficient pentru a experimenta și potența criza atroce. Ca în cazul diaristului Amiel, spre exemplu, apare apoi motivul obsedant al ratării în toate. Frustrărilor de ordin financiar, profesional, social li se alătură cele de natură intimă: neînțelegerile nedorite cu familia, mai ales cu tatăl pe care mărturisește într-un loc că îl iubește mai mult ca pe ceilalți, senzația alienării treptate de alteritatea pe care ajunge să o deteste (foarte puternică e imaginea unei uriașe gropi comune cu toți “oamenii aleși” pe care-i urăște, dar în care se va arunca și pe sine, din moment ce “eu sînt omul pe care-l urăsc cel mai tare”), ura de sine și tentația efasării urmelor propriei existențe etc.

Dar ceea ce fascinează cu adevărat în carte nu este atît acest gen de mărturisire, deși gravitatea, pe alocuri tragicismul acumulărilor de tensiuni existențiale ori de veritabile angoase nu pot fi nicicum ignorate. Ci, dimpotrivă, ceea ce contrabalansează superficiala zgură existențială, inerentă, în definitiv, anilor de boemie juvenilă (pînă la urmă destul de pitorești, chiar savuroși, în ciuda dramatismului indubitabil - cel simultan trăirii, convertit într-un fel de nostalgie dulce-amăruie, în cursul re-lecturii mature). Aceasta este, în fond, dinamica seriosului joc de-a viața și de-a creația în care se lasă angrenat imberbul “actant” al splendidelor pagini diaristice din *Cartea zădărniceii*. Altfel spus, acestea sînt fața și reversul monedei cu care (doar pare că) își joacă existența. Ceea ce pare, într-o parte, exces de temeritate și libertate, devine, în cealaltă, exces de luciditate și introspecție. Cu mult mai mult decît orice picanterie biografică, frapează, de altfel, toate detaliile dramaticelor așteptări (a curajului de a trimite spre publicare, apoi a răspunsului de la diferitele publicații literare, a succesului și a recunoașterii depline etc.). Așteptarea înfrigurată, celălalt motiv ce revine obsesiv în carte, validează adevărata febră a scrisului, singurul demon care îl pîndește fără cruțare, și de care, cum bine știm, nu va scăpa niciodată LIS. Mențiuni nenumărate din carte enunță laconic (“Tînjesc. Aștept”) sau potențează grav acest gen de trăire la limita suportabilului și sfîrșesc prin a-l subsuma unei epuizări similiagonice - specifice, pînă la urmă, nu doar tînărului care își așteaptă, cu înfrigurare, destinul de scriitor, ci și scriitorului matur, care visează încă la “o carte a cărților mele, ‘în care să dau totul’ (cum se spune, pentru sufletul meu), nu numai frînturi”. În filigranul cărții, se degajă astfel, prin toată această aglutinare de semne premonitorii, un fel de fatalitate a scrisului care nu va fi niciodată epuizat, din moment ce el însuși locuiește și epuizează subiectul scriptor. Liviu Ioan Stoiciu are, ca puțini alții, mistica scrisului devenit sinonim cu însăși existența.

În dialog peste timp



La cincisprezece ani de la primirea darului preoției în Catedrala Mitropolită din Iași, părintele arhimandrit Timotei Aioanei, azi exarh cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Eclesiarh al Catedralei Patriarhale, a tipărit în bună ținută grafică la Editura “Cuvântul Vieții” a Mitropoliei Mun-

teniei și Dobrogei două cărți, *Itinerarii spirituale*, și *Lumina din viața oamenilor*. Sunt strânse între copertile acestora scrierile și rostirile din ultimii ani, plini de strădanii și împliniri cărturărești, cele mai multe apărute mai ales în paginile ziarului *Lumina* sau difuzate la Radio „Trinitas”. Textele se structurează în principal pe două dintre preocupările dominante ale Sfinției Sale, cele de călător întru cunoașterea locurilor și oamenilor. Sintagma, se știe, este sadoveniană, iar scriitorul a izvodit-o fermecat fiind de priveliștile geografice și umane ale țării sale, în care a văzut sursa nesecată a scrisului său. Iluminarea și vrăjirea s-au petrecut în ținutul Băii, la Fălticeni, unde Mihail Sadoveanu a început ucenicile scriitoricești. În acest pământ s-a născut și a crescut și arhimandritul Timotei Aioanei. Parcă pornind pe urmele spiritului tutelar al toposului natal a simțit și el nevoia să contemple și să înțeleagă duhul locurilor și oamenilor, adică să le perceapă unicitatea. Mărturisește el însuși în Predoslovnia de la *Lumina din viața oamenilor* că: „m-am străduit, măcar atât, să văd darurile sădite de Dumnezeu în cei de aproape sau de mai departe”. Înspre finalul cuvântului înainte, după ce revine la această obsesivă căutare a luminii, dorită în deosebi, autorul deslușește și temeiul de mai la adânc al ostenelilor sale: „Atunci când am întâlnit-o într-o persoană sau în mai multe, mi-am umplut și sufletul sărac și sărăcit. Astfel, am avut puterea de a trece cu vederea peste întunericul care este, de altfel,

întâlnit adesea”. Sigur, condeierul din umbra atâtor fălticeni mânduitori ai penei și penelului a mers pe cărarea lui, cea știută așa de bine. Autorul zugrăvește locurile spiritualității. Înfrățisează chinovii, bisericuțe bătrâne de sat, schituri din singurătăți montane, dar și lavre legendare. În fresca acestor așezăminte focalizează mereu chipurile de oameni. Numele unora e cunoscut, al multora deloc. Meritul acestui „cronicar al inimii”, cum l-am definit într-o altă însemnare, este și acela că umblă scormonitor în funduri de lăzi uitate și scoate la lumină comori neștiute. Ne oferă astfel modele de viațuire, practicând ceea ce Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Maica Benedicta, cea care l-a prețuit pe părintele Timotei pentru râvna și curăția sa, numea „pedagogia modelelor”. Unul dintre aceste modele paradigmatică este Patriarhul Teoctist, pe care monahul Timotei l-a avut și îl are la inimă pentru că a păzit smerenia ca pe darul darurilor și sub semnul acesteia și-a așezat viața sa nepângărită de vanități. Ajuns în cele mai înalte demnități ale bisericii, P. F. Teoctist ducea neistovit ca pe o cochilie de melc codobelec chilia sa de umil călugăr. Era un fel de a fi, neostentativ, ci în firea lucrurilor. Portretul acestui magistru în ale monahiei și slujirii lui Dumnezeu e zugrăvit cu sufletul, dar și cu mintea în acel duh al simplității, ce fusese marca inegalabilă a celui portretizat. „Cu dorul pentru locurile natale și monahii care i-au deschis un drum în slujirea Bisericii, Patriarhul s-a dus către Ceruri. Pentru că n-a judecat pe nimeni și i-a iubit pe toți”.

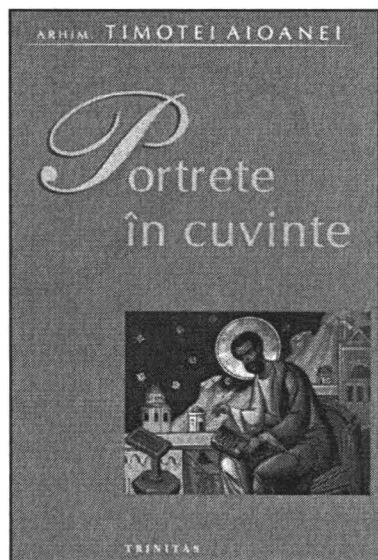
Un nesecat izvor de iubire este însuși părintele Timotei. Afețiunea sa se revarsă nu doar asupra celor aflați în jilțuri, ci mai ales îi învăluie pe cei uitați și nerăsfățați de soartă, care l-au impresionat pe autor prin jertfitoarea lor existență. Pilduitoare sunt în această privință mai ales paginile închinat lui care i-a fost superior în vremea când părintele Timotei era slujitor la Catedrala Mitropolitană din Iași. E vorba de arhimandritul Partenie Apetrei, proverbial pentru asprimea sa, dar care l-a cucerit prin spiritul de dreptate și exemplara asumare a misiei, lucruri tot mai rare și cu atât mai prețioase azi. Părintele Timotei îi consacră două texte în *Lumina din viața oamenilor*. „Arhimandritul Partenie Apetrei – către Poarta Luminii” și „Asprul călugăr nemțean trăitor într-un

veac zbuciumat“. Notațiile fostului ucenic sunt revelatorii și pun în lumină o legătură sufletească profundă, nutrită din respectul credințelor și valorilor. „Nu pot să spun că iubirea lui a fost fără margini, nici că viețuirea lui a fost desprinsă din sinaxare, dar pot afirma că părintele Partenie, Arhimandritul și ecleziarhul, a fost un monah râvnitor, strălucitor prin cântare și slujire, un adevărat profesor de liturgică – cu oarecare carențe ca toți ceilalți profesori – un om care m-a fascinat și intrigat în același timp, avea ceva din înălțimile Cerului și din țărâna pământului, un om cu multe lumini și cu fireștile umbre care apar în fiecare seară“.

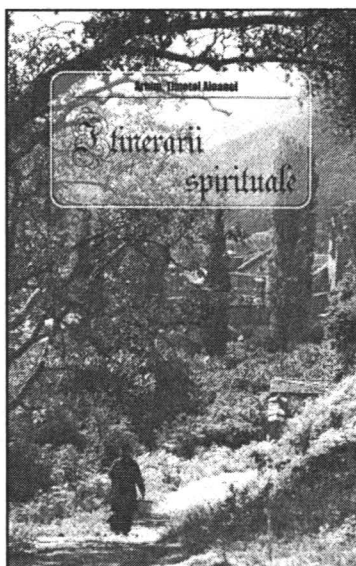
Cu aceeași lumină a sufletului, cu iubirea pentru ceea ce este peren și curat zugrăvește autorul locurile asupra cărora cade atenția de voluptos și neobosit călător a părintelui Timotei. Tărâmurile, cu așezările lor minunate în umilința sau măreția lor, sunt prezentate în lumina sfințeniei pe care oamenii, însuflețiți de Dumnezeu, o pogoară peste acestea. Legătura dintre locuri și oameni, în buna tradiție sadoveniană, la care se raportează în subtext semnatarul paginilor, e una osmotică. Avem de a face cu o cuprindere împreunătoare, cu reverberații dintr-o parte în alta și cu un transfer de vase comunicante, ce duce la comuniune. Apoi, părintele Timotei se dovedește un pledant al cauzelor celor cu care soarta n-a fost dar-

nică, ci, dimpotrivă, potrivnică. Încearcă a le face dreptate prin ridicarea vălului uitării. În același timp, se arată deschis spre lumea laică, mai ales către cea a inteligenței. Se îndreaptă înspre aceasta smerit și respectuos, cercetându-i și relevându-i iscusit afinitățile cu spiritualitatea creștină.

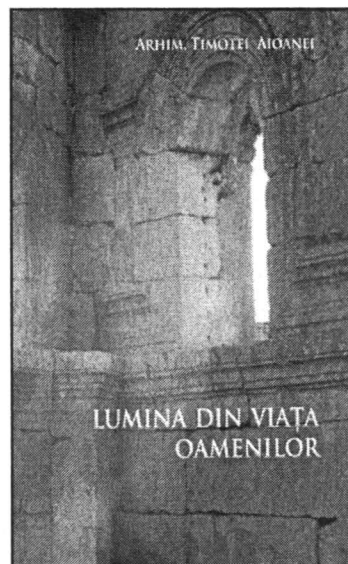
De fapt, părintele Timotei Aioanei este în esență un căutător al luminii ce înstelează, înlunează și însorește locurile și oamenii, împodobindu-le cu aura, cu haloul de sfințenie și nepereche. Este acesta un dar și o chemare. Călătoriile părintelui Timotei în lumea locurilor și lumea oamenilor e una în ținuturile luminii. Poate această nobilă vocație a scânteiat în biserica de la Fălticeni Vechi, acolo unde copilul Cristian-Gabriel mergea în toate duminicile și sărbătorile de peste an cu părinții lui, Elena și Miron Aioanei, vrednici și credincioși rădăseneni, la slujbele oficiate de preotul Ilie Ilisei. Copilului, captivat de splendoarea locurilor și oamenilor, i s-a revelat atunci că prin slujirea altarului ar putea să descopere lumina tainică. A apucat pe acest drum și cu vorba, și slova, slujind cuvântul, a dat de bobul de mărgăritar al luminii, cel sălășluit în oameni și locuri. L-a găsit și-l dăruiește generos întru cuminecare semenilor. Darul preoției, primit în urmă cu cincisprezece ani, crește astfel rodnic în Sfinția Sa.



**Arhimandrit
Timotei AIOANEI,**
Portrete în cuvinte.
Iași, **Trinitas**, 2007

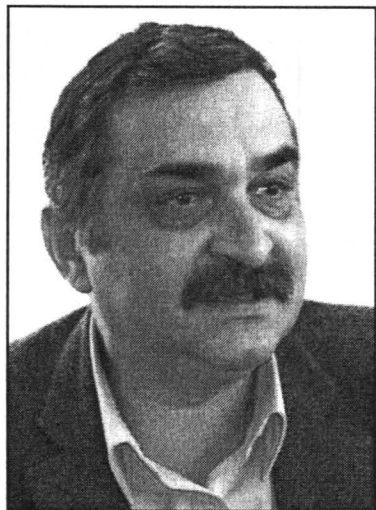


**Arhimandrit
Timotei AIOANEI,**
Itinerarii spirituale.
București, **Cuvântul vieții**, 2008



**Arhimandrit
Timotei AIOANEI,**
Lumina din viața oamenilor.
București, **Cuvântul vieții**, 2008

Proza pictorului Val Gheorghiu



Concentrate de / din sine însuși, prozele pictorului Val Gheorghiu au fost plasate fie în descendența **Crailor...** lui Mateiu I. Caragiale (pentru că scrie, undeva, despre „adevărații Arnoteni“), în aceea a „madlenei“ lui Proust (pentru că merge, adesea, la „noii Guermañți“), la Isarlık (pentru că unora li s-a părut că i se potrivește

lui Val Gheorghiu însuși, prea bine, în proză, ca și în publicistică, propoziția barbiană „Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el“) sau, iată, în sacoșa largă a „prozei de notație“, unde contează, s-ar zice, în primul rând, creatorul de „atmosfera“; în adevăr, Val Gheorghiu este un astfel de creator de culoare a locului evocat sau inventat: „Afară e minunat. Luna a căzut în Piața Romană, tro-tuarele miros tare a iaurt. Unde? Mă trezesc iar în Grădina Icoanei. Liliecii, beți de lună, răscolesc cotloanele fumegoase. O țigară și, dintr-o dată, amintirea primelor nopți bucureștene, când, coborât din trenuri cu accent molcom, mă cufundam cu spaimă în jungla ademenitoare a străzilor fără șir, birturi acre și gâlcevi, femei singure și sigure de frumusețea lor rasată, baruri cu pulpe violete, grilaje și donjoane faimoase, curți ferecate, ateliere cu verniuri înecăcioase, câini, damfuri de covrigi și baclavale, navele zornăitoare, violoniști palizi și întârziți, un lampion de Fanar, o trăsură“. Creatorul de atmosferă e numai o tușă, însă, din portretul lui Val Gheorghiu întrucât textele din *Arlechin în iarbă* (1972), *Viața în teleferic* (1979), *Viețile după Vasari* (1980), *Madona cu gâtul lung* (1987), *Mă-ntorc în Bermude* (1999), *Pretențiile barcagiului Caron* (2000) sunt, toate, fragmente dintr-un **jurnal intim** (volumul din 1980, *Viețile după Vasari*, de altfel, se subintitula „jurnal, cu reproduceri din pictura proprie“); eul fragmentat încearcă să se regăsească în cioburile unui real, la rându-i, fragmentat: Val Gheorghiu e ca un fachir care calcă pe tăciuni

aprinși, pe fragmentele propriei ființe interioare, adică. Nu întâmplător, personajul unei proze vorbește despre **incendiul din creier**, care mută „intriga“ spre zona pac-tului ficțional („o fierbere continuă, sub presiune“, cum spune naratorul însuși); dar, **proza pictorului**, în adevăr? Numai întrucât luăm seama la acest mic secret, divulgat într-un dialog cu Pahopol, unul din raisonneur-ii textelor barcagiului Caron: „N-am întâlnit la nimeni, ca la Van Gogh, plăcerea de a descrie ce a pictat, ce pictează, ce va picta. Rămâi consternat de obstinția meticuloasă cu care își detaliază tablourile, de fantazarea subiectului pictat, de literarizarea lui. Văd în asta teama diletantului că nu va găsi audiența deplină, că nu va fi înțeles doar prin tablourile sale. – Ai spus diletant? Van Gogh, diletant? – Da, dar unul genial. Și numai lui îi este îngăduit orice, chiar și... teama că nu va fi înțeles. Pahopol nu râde, și, prin asta, prin abaterea de la obișnuitul joc, știu că vede în observația mea o enormitate aproape tristă“; dacă acesta e secretul prozelor lui Val Gheorghiu, resortul lor declanșator se află într-o propoziție spusă, în urma lui Marin Preda, în preajma aceluiași Pahopol: **nimic nu putem înțelege fără iubire**.

Iar Val Gheorghiu își iubește personajele și lumea lor cu pasiune, protector, violent protector, pentru că, iată, ele reprezintă lăuntruul său; tot ce va fi scris, de la *Arlechin în iarbă* la *Pretențiile barcagiului Caron*, constituie un jurnal intim (sau: un „jurnal intelectual“, cu definiția lui Adrian Marino), unde, conform convenției literaturii subiective, regăsim datări exacte și personaje „istorice“ sau din propria mitologie („Pe 24 iunie 1966, pe la nouă seara, ies cu Adalgisa de la Petru Comarnescu“; „Pe 21 octombrie 1985 (zi notată, de ce? într-unul din carnetele chinezești, Note Book, sic!), în timp ce Mitea Bezem e plecat la Buhuși, Corcodel, zis Corozel, zis... vine spre seară, cu ai lui, în Albineț, forțează poarta dinspre grădină, intră turbat printre rândurile cu viță, dă indicații rapide și, înfipt în piciorușele lui scurte, răscărăcănăt, urmărește cum băieții distrug via“), întâmplări de care se sperie gândul (cum ar fi procurarea unui struț pentru doamna Balif), notații vechi („Găsesc, între niște pagini vechi, relatarea lui Hazgan, notată sec, și încerc să-mi aduc aminte unde, în ce loc, l-am ascultat, așa poate îmi amintesc și când s-au întâmplat toate astea“), asocieri ale realului cu propriile senzații (o încă-

pere poate mirosi „a noapte și a cârpă udă“ pentru că așa simte „cel din Cerchez“, un alter-ego al personajului narator din jurnalul lui Val Gheorghiu); autorul se insinuează mereu în intriga textelor („ăsta a expus și el pe câteva continente, e puțin debil mintal, dar e dat dracului, vezi zburătorii din pânzele astea? mă uit la pânze, nu văd nici un zburător, o morișcă de culori de-ți ia piuitul, vezi pânzele? revine acela cu cartoanele, n-a mai făcut nimeni așa ceva, într-adevăr, recunosc eu, și fii atent, îmi strânge el cotul, are și-un condei, n-ai citit Viețile după... și cel din Cerchez se oprește dă tragă puțin aer“; sigur, *Viețile după Vasari*, cu autor cunoscut, personaj, pictor, narator), oferind spectacolul unei interiorități luxuriante și al unei lumi de explorat. Asociată convenției jurnalului intim e **evocarea** unei lumi, în egală măsură, reală și fictivă: și când pare onirică, de „dincolo“, această lume e, în fapt, zona circumscrisă de **fictivizarea** realului. Bucureștii anilor '60 (cu vizite la Petru Comarnescu și Aurelian Andreescu, cântând la „Ambasador“, bătând „mai des ca de obicei cracul stâng“), Sinaia, cu nu știu ce aer antebelic (din *Bastonul și Tren*) și, mai ales, Iașii (pe margini „dinspre Sărărie, pe Ursulea“, spre centru, pe Albineț, Sulfinei, „pe la Garofeni“, la „noii Guermați“, pe la Filarmonică, Râpa Galbenă, sub berzele de la Teatru, „suferind“ jazz cu Harry Tavitian și Johny Răducanu, „murind“ cu pictorii Aruștei și Craiu) constituie spațiul de identificare al unei **mitologii personale**, cu puține legături în geografie, regăsindu-se, mai ales, în **alaiul dionisiac** al unui real (pre)văzut ca scenă a unui spectacol care, orice s-ar întâmpla, trebuie să continue: astfel, într-un **dezmăț dionisiac**: „Zgomotul scenei se sparge: în plafon se deschide o trapă și imediat, pe o scară din funii scâmoase, învăpăiată de luminile scenei, începe să coboare o femeie. Titus Moneaga urlă: iarăși? iarăși? nici aici? Femeia vine spre mine, ooo, dar zurlia asta e chiar Thisbea, frumoasa Thisbea, și cine poate fi Thisbea decât scumpul de Blehan? Blehan e. Mă ia de mână, miroase a grimon și-a sudoare, mă trage spre scară, mă întorc spre Moneaga, acum îl iubesc, stă cu mâinile în șolduri, scârbit, sunt un ingrat, urma să-i văd racla, nu? să-i ascult sfârșitul spovedaniei, unde mă trage aiuritul de Blehan? încă două trepte, una... și scena, fasciculele de lumină îmi plesnesc ochii, scena, scena, cu vârtejurile ei nebune, sunt în scenă, tras de Blehan printre ceilalți, ce nesăbuință! ce bucurie! ce rușine! sala toată e un dezmaț dionisiac, spintecat de raze albastre, verzi, roșii, cine mai poate distinge încă o apariție? încep să țopăi, cu Blehan, cu Blehan, hop, țop, hop, țop, iii, aaa, beee...“. Lumea **reală** a jurnalului lui Val Gheorghiu glisează spre acest dezmaț dionisiac, spre superbia lumii din teatru („Visul unei

nopti de vară“ e un titlu care revine adesea în prozele barcagiului Caron: frapant, chiar, în *Inocentele tragedii*), uneori, spectaculos, spre strămoșul Urzum și bunicii interbelici H. Bomciu, M. Blecher, M. Celarianu (ca în *Fata care vinde struți* sau ca niște oameni care lasă urme de cal, într-o lume în parfumuri năuce, din *Gutuia*, condusă de Herghelegiu, cine altcineva?), alteori, posteminescian, spre o nouă **insulă** a lui Euthanasius, vrăjit de o nouă Cezara, unde se caută „împăcarea cu sine și cu toate ale lumii“, ca o pendulare între „inițierea în necunoscut“ și întoarcerea precipitată și confuză „ca o nemeritată dar, poate, necesară deriziune“.

Aparent, locul unde prozatorul întâlnește pictorul e **portretul**; nu cel clasic (clasicizat), însă, ci **ideea** fixată la Val Gheorghiu, mai ales, în **feminitate**; mulțime de „portrete“ (idei) de femei în prozele din *Pretențiile barcagiului Caron*, instalate, confortabil, în vehicolul erosului; Adalgisa și țigăncile-parce din *În Grădina Icoanei* („Adalgisa, cu ochii ei de George Sand, indiană de templu, cu fustă scurtă, deasupra genunchilor, celebra ei fustă, cu care înnebunește promenada pe Lăpușneanu, își proiectează farurile rotulelor drept în orchestră, de nu mai știu ăia cum cântă“; și Clotho, zurlia: „Aici mă trage Clotho, zurlia. Lângă focul aproape mort, doar spuză mirosind a cositor, cealaltă două, tot ca asta, ca zurlia, turcește, cu pulpele subțiri și lucioase, dezvelite până sub pântec“), „făța“ de la un praznic (care „trage dintr-un Assos și deschide televizorul, fără sonor“ și cântă „mazăăăre, mazăăăre“ în *Râp, Râp*), apriga Parașa (cu „pieptul bombat“ din *Vendeta rapidă*), Mara Stambuliu din *Noaptea, toate pisicile sunt negre* (când „culcată, încercând, probabil, să refacă poziția doamnei de Récamier din tabloul lui Ingres“), „muercana – comandant“ dintr-un lagăr (*Jusqu'au fond*), Eleonora și Hortensia, neînfrânate în *Ce mascul, tu, Eleonoră!*, trăpașele din *Exemplare superbe*, celebra, de-acum, Pepa, Madona cu gâtul lung și „fata din vis“ (*Seară cu mălin*). Leopoldina și Puia din *Străzi albe*, (neo)romantica Cezara din *Drum la insulă*, doamna Trandafilon cu mâini „uscate, lucioase, mâini în care, cândva, castanietele au fost păsări vii, fascinante“ (*Din fotoliu*); portrete în câteva linii, femei în veșnică mișcare, în-chipuid o idee anume de feminitate. Un erotism sudic (există și unul „nordic“? Da, s-ar zice, citind, măcar, pe Ibsen, Kirkegaard, Strindberg și „neguroșii“ germani) irigă toate prozele lui Val Gheorghiu; femeile sunt aprige și „trăpașe“, chiar și fantasmale (Madona cu gâtul lung și „fata din vis“) au ceva din erotismul sudic al sirenelor care încearcă să-l oprească din drum pe noul Ulysses. Uneori, povestea e simplă: o fată miroase a fată și un băiat miroa-

se a băiat (*Pepa, în curte*). Alteori, ca într-un dans mecanic, ușor ridicoli, cabotini, ca Manole și Zefi, discutând, lângă teiul lui Eminescu din Copou, despre „chipul femeii oglindit în artele plastice“ (*Sânge pentru o banală electroforeză*). Bărbații sunt „masculi“, iar femeile, „trăpașe“; erotismul e, însă, fin distilat, are o limită vizibilă/invizibilă (ca și nudurile picturilor celebre?), cum e privirea (și imaginarul) celui de la „Încălțăminte – Reparații“, lângă Filarmonică: „Încearcă să traverseze, dar unul din tocuri i se înfige în șina tramvaiului și rămâne acolo. Cineva, un ins în cămașă carioată, se repede galant, scoate tocul din capcană și-l oferă frumoasei femei ca pe-o floare. Până la Filarmonică nu mai e mult, dar ea rămâne câteva secunde pe trotuar, să adulmece în tumultul străzii de unde i-ar putea veni salvarea. De-acolo: la cinci-șase metri înapoi, scrie Încălțăminte – Reparații. Mersul ei până la atelierul salvator se transformă într-un mic spectacol de stânjeneală și grație, la care trotuarul e invitat să asiste. De pe scaunul scund, artizanal, picior peste picior, urmărește acum lucrul cizmarul la pantof. Piciorul desculț, într-un ciorap de culoarea pielii ei închise, de tarpan sălbatic, arcuit peste celălalt, se decupează în încăperea ticsită de încălțări, anulează totul în jur, iradiază parfum și electricitate. În dreapta meșterului, ucenicul se freacă în scaun și răspunde scurt celor care tot intră: mâine, vă rugăm, acum închidem! Femeia își recapătă liniștea și urmărește înseninată lucrul celor doi. Își trece degetele albe și moi peste arcul întins, gata să plesnească, al piciorului desculț. Ce parfum! Meșterul se îndreaptă puțin de șale și-și șterge fruntea cu dosul mâinii în care ține cionanul. Pantoful dintre genunchii lui emană același miros

îneebunitor. Cum Dumnezeu îi spune locului? se tot întrebă, continuă să lucreze, mai ieri a pomenit iar la televizor de herghelia aceea, dor, dor, mă, ce cap sec, să nu-mi aduc aminte! Dor, dor, băguie el, femeia îl întrebă ce-a spus, își mișcă nervos piciorul, nu, nimic, n-am spus nimic, își șterge iar fruntea, cum dracu-i zice locului? cineva intră și iese, a! Dor Mărunt, da, minte seacă. Dor Mărunt. Își mai șterge o dată fruntea și în câteva clipe totul e gata. Extenuat, de-abia mai poate urmări încălțarea pantofului. Parfumul, vuietul hergheliei... – Ce zi, dom'le! îi spune ucenicului după ieșirea femeii“ (*Pielea ei de targan sălbatic*).

Femeile „trăpașe“ și bărbații „masculi“, doar? Cum se vede, portretul se pierde într-o idee, el e totdeauna **fauve** („Deschid. E Pahopol. Se uită lung la pensonul din dreapta și ezită. Îi spun să intre. Se așază lângă fereastră, în bătaia soarelui. E și el de chihlimbar, nasul și pomeții mai aprinși, și celelalte, fularul, cojocul, mâinile, doar sprâncenele și părul, care coboară în favoriți suri, sunt verzi“), referentul rămâne mereu lumea lui Vasari (un personaj seamănă cu Van Gogh, un altul cu Picasso „cel de la bătrânețe, cu fața pergamentoasă, cu ochii fișți, hipnotici și cu pomeții febrili“). Chiar și **autoportretul** scris/pictat al unui prozator original care se regăsește, pe rând, în cel din Scăricică, cel din Italiană, cel din Cerchez și cel din Dochia. Ce să-ți placă mai mult? Pictura lui Val Gheorghiu? Proza? Publicistica sa? Chiar toate pretențiile luntrașului zdrențăros Charon, primind moneda mărunță a „obolului“, să ne treacă mocirla Aheronului, la Hades. Prozatorul, ca și pictorul, merită pe deplin „obolul“ cititorului, fratele, seamănul.

Prietenii Iașului

Vasilian DOBOȘ

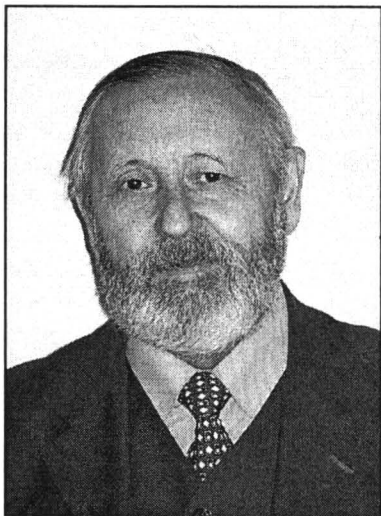
Zamfira Bîrzu

Am putea să o declarăm MISS ARTA, la câtă hipersensibilitate are, la câtă dezinvoltură are mâna sa când, plină de culori divine, se alintă pe spațiile mici sau mari ale pânzelor. Din acest dans al mâinii sale se întrupează un nud, ba nu, două, nu, nu două, zeci de nuduri, o trupă de balet în final, ori grații după grații. Unele în extaz, altele împlinindu-se în eros, uniuni de cupluri, kamasutre covârșitoare, hetaire, gheișe, trupuri cu capul în nori, singurătăți plasmodiind perne, corpuri goale aproape zburând, erotice peste erotice, toate înălțând dragostea spre Dumnezeu. Firească, fără dizgrație. Doar dragostea este cel mai preocupant motiv de a fi al omenirii, este gestul suprem al interlocuțiunii cuplurilor, al beatitudinii, al regalității erotice, al consituționalității divine, este dragostea gândită în camerele inimii.

Nimănu nu i-ar părea rău, nici chiar Zamferei, dacă ar fura un nud și ar fugi cu el în grădina botanică, la un picnic. Dacă nu-i nud, dragoste nu e. Dacă dragoste nu e, mâna de aur a Zamferei nu e. Nu am plecat noi de la Dumnezeu goi?

Nu a zis domnul: „Și trupurile voastre să devină ARTĂ?!“

Dostoievski și Anna Grigorievna Snitkina



Anna Grigorievna, cea de-a doua soție a lui Feodor Mihailovici Dostoievski, s-a născut pe 30 august 1846 în familia lui Grigori Ivanovici Snitkin, un mărunț funcționar din Petersburg, pasionat de teatru și literatură, mare admirator al *Oamenilor sărmani* și al *Însemnărilor din casa morților*. Mama, Anna Nikolaevna Miltopeus, descendentă a unei familii

suedeze din Finlanda era, spre deosebire de soțul ei, energetică, pragmatică și autoritară. Fiica lor, un copil dotat, silitor și ascultător și-a început învățătura la școala "Sf. Anna", unde predarea se făcea în limba germană, lucru ce i-a fost de mare folos peste ani, când avea să-și urmeze soțul, pe Feodor Mihailovici Dostoievski, în străinătate pentru o perioadă de 4 ani. În 1858, a fost admisă la primul gimnaziu de fete, pe care l-a absolvit în mod strălucit, primind pentru rezultatele sale marea medalie de argint.

După absolvirea gimnaziului, în toamna anului 1864, Anna Grigorievna Snitkina s-a înscris la Cursurile de Pedagogie din Peterburg, deschise doritorilor de a-și continua studiile. A optat pentru secția de fizică-matematică, la care însă a renunțat în scurt timp, dându-și seama că făcuse o alegere neinspirată. Întreruperea studiilor în domeniul științelor exacte a avut însă și un alt motiv: tatăl ei, Grigori Snitkin, se îmbolnăvise, iar medicii îi dădeau puține șanse de a mai supraviețui măcar un an. Anna, care își iubea nepus tatăl, s-a decis să stea mai mult prin preajma lui, pentru a-i alina suferința.

La începutul anului 1866, a apărut în presa vremii o știre în legătură cu deschiderea cursurilor de stenografie ale profesorului P. N. Olhin, care urmau să se țină în clădirea Gimnaziului de băieți nr. 6. Întrucât cursurile urmau a se desfășura seara, când bolnavul ei tată se putea dispensa pentru câteva ore de ajutorul ei, Anna a decis să le frecventeze. Însuși tatăl ei a insistat asupra acestui lucru, presimțind parcă faptul că tocmai datorită stenografiei fata lui avea să-și găsească fericirea. Primul ei impact cu stenografia n-a fost deloc încurajator, ea gândindu-se chiar să renunțe la cursuri fiind convinsă că nu va fi niciodată în stare să se descurce în acele semne ce păreau a aparține unei alte limbi (amintim că, din cei 150 de tineri înscrși la început, au absolvit doar 25). Grație încu-

rajărilor venite din partea tatălui ei și din cea a profesorului P. N. Olhin, Anna a continuat să învețe stenografia și, în scurt timp, a ajuns să fie cea mai bună dintre colegii ei.

În 1866, Olhin, prieten bun cu Dostoievski, i-a recomandat-o acestuia pe Anna pentru a-l ajuta la redactarea romanului *Jucătorul*, pentru care semnase un contract cu editorul Feodor Stellovski și încasase drepturile de autor în avans, bani cu care abia dacă reușise să-și plătească creditorii¹.

Autorul *Oamenilor sărmani* era într-o situație disperată: termenul de predare a manuscrisului expira la 1 decembrie și, dacă nu-l respecta, Dostoievski pierdea drepturile de autor pentru toate scrierile sale (în favoarea lui Stellovski, se înțelege) pe o perioadă de nouă ani, ceea ce ar fi fost echivalent pentru el cu un dezastru.

Apollon Maikov² și Alexandr Miliukov³, scriitori și ei, în dorința de a-l salva pe Dostoievski, aflat la ananghie, i-au cerut un plan al romanului pe care acesta intenționa să-l scrie (conform contractului) pentru Stellovski și ei, prietenii săi (trei-patru la număr) se vor aduna și vor încropi romanul pentru a-l salva din ștreangul în care își vârâse singur capul. Dostoievski însă a refuzat din capul locului acest ajutor pentru că nu concepea să-și pună semnătura sub un text ce nu-i aparținea. Rămânea doar varianta dictării textului unui stenograf. De aceea i s-a și adresat profesorului P. N. Olhin cu rugămintea de a-i recomanda pe unul din învățăceii săi, specialist în acest domeniu. Profesorul a vorbit cu Anna Snitkina, ajunsă în pragul absolvirii cursurilor, pe care o considera o specialistă de excepție, iar aceasta nu numai că a fost de acord, dar s-a și bucurat pentru că i s-au promis 50 de ruble pentru munca prestată.

Întâlnirea a fost fixată pentru data de patru octombrie la ora unsprezece și jumătate, acasă la scriitor. Tinerei stenografe i s-a atras atenția asupra punctualității pentru că celebrului scriitor nu-i plăcea defel dacă cineva întârzia sau își făcea apariția înainte de ora convenită: timpul său era extrem de minuțios drămluit.

La început Dostoievski nu i-a plăcut deloc Annei Snitkina. "Mi s-a părut destul de bătrân", mărturisea ea mai târziu⁴. Lucrând însă alături de el și dându-și seama de calitățile lui deosebite, a început să-l simpatizeze și chiar să-l iubească.

În februarie 1867, cei doi s-au căsătorit, cu toate că diferența de vârstă între ei era de 24 de ani. Anna Grigorievna Dostoievskaia i-a fost scriitorului un adevărat înger păzitor: l-a dezobișnuit de ruletă, îi stenografia romanele, îi transcria manuscrisele, îi edita operele și tot ea se îngrijea de organizarea vânzării acestora.

Moartea soțului a fost pentru ea un adevărat cataclism. Deși nu avea în acel moment decât 35 de ani, Anna Grigorievna nu s-a recăsătorit, consacându-și întreaga

viața memoriei soțului ei. Datorită strădaniilor sale, a luat naștere primul muzeu dedicat autorului “Fraților Karamazov”, iar în timpul cât a mai trăit, operele lui Dostoievski au cunoscut nu mai puțin de șapte ediții. A ținut un jurnal de însemnări³, care a stat la temelia volumului ei de “Amintiri⁶” care s-a bucurat de un enorm succes la public. Toate notațiile ei din acest volum sunt legate în exclusivitate de viața lui Feodor Mihailovici Dostoievski, cuprinsă între 1866 (din momentul când face cunoștință cu viitorul ei soț) și până 1881, anul trecerii în neființă a celebrului scriitor. Chiar și evocarea altor personalități ale vremii gravitează în jurul imaginii lui Dostoievski, așa cum i s-a imprimat ea în memoria Anna Grigorievna.

Iată, de exemplu, cum relatează Anna Grigorievna întâlnirea ei cu Lev Nikolaevici Tolstoi: “Veneam la Moscova mai ales primăvara (pentru vizitarea “Muzeului” meu⁷) sau toamna, la întoarcerea din Crimeea și, vizitând-o pe contesă⁸, niciodată nu-l întâlneam pe contele Lev Nikolaevici: ori era plecat primăvara devreme la Iasnaia Poliana, ori își petrecea acolo toamna. Dar odată, iarna, venind într-o seară la contesă, am aflat despre contele Lev Nikolaevici că era la Moscova, însă, bolnav fiind, nu primea pe nimeni. După ce a vorbit cu mine, contesa a intrat la soțul ei, iar eu mi-am continuat conversația cu membrii familiei. Peste vreo zece minute, contesa a revenit și mi-a spus că soțul ei, aflând de venirea mea, dorește neapărat să mă vadă și că mă roagă să intru la el. Contesa m-a prevenit asupra faptului că, în acea zi, soțul ei avusese un nou acces al maladiei hepatice, că s-a simțit toată ziua slăbit și de aceea m-a rugat să nu vorbesc mult cu el (...). În ciuda dorinței de a-l vedea pe genialul scriitor, ale cărui opere m-au încântat întotdeauna, eram cuprinsă de un fel de teamă și mi se părea că voi produce asupra lui o impresie neplăcută, ceea ce n-aș fi dorit în nici un chip (...). Teamă mi-a dispărut momentan, spulberată de exclamația cordială cu care m-a întâmpinat:

- E uimitor cât de bine seamănă soțiile scriitorilor cu soții lor!

- Chiar semăn cu Feodor Mihailovici? am întrebat eu cu bucurie.

- Extraordinar! Exact așa cum sunteți dumneavoastră, mi-am imaginat-o pe soția lui Dostoievski!

Binențeles că între soțul meu și mine n-a existat niciun fel de asemănare, însă Tolstoi nu-mi putea produce o bucurie mai mare decât spunându-mi acest neadevăr incontestabil, că semăn cu neuitatul meu soț. În acest mod contele mi-a devenit apropiat și familiar.

- Demult îmi doream să vă întâlnesc, dragă Lev Nikolaevici, i-am spus eu, ca să vă mulțumesc din toată inima pentru scrisoarea pe care i-ați scris-o lui Strahov cu ocazia morții soțului meu. Strahov mi-a dat această scrisoare, iar eu o păstrez ca pe un lucru de preț.

- Am scris cu sinceritate ceea ce am simțit, a spus contele Lev Nikolaevici. Tot timpul regret că nu m-am întâlnit niciodată cu soțul dumneavoastră.

- Dar el cât și-a dorit acest lucru! Și a existat posibilitatea de a vă întâlni, atunci când ați fost la prelegerea lui

Vladimir Soloviov⁹ în Soliani Gorodok (Orășelul de Sare)¹⁰. Țin minte că Feodor Mihailovici chiar i-a reproșat lui Strahov¹¹ că nu i-a spus că erați și dumneavoastră la prelegere. “Măcar să mă fi uitat la el, spunea atunci soțul meu, dacă nu mi s-ar fi ivit prilejul să vorbesc cu el”.

- Chiar așa? A fost și soțul dumneavoastră la acea prelegere? De ce nu mi-o fi spus nimic Nikolai Nikolaevici despre asta? Cât îmi pare de rău! Dostoievski îmi era un om foarte drag¹² și, poate, singurul pe care l-aș fi putut întreba multe lucruri și care mi-ar fi răspuns la multe dintre ele! (...) Spuneți-mi, cum era soțul dumneavoastră? Cum a rămas el în sufletul și în amintirile dumneavoastră? (...)

- Iubitul meu soț, i-am spus eu entuziasmată, a întruchipat omul ideal. Toate calitățile superioare, morale și spirituale, care îl înobilează pe om s-au manifestat la el în gradul cel mai înalt. Era bun, mărinimos, drept, dezinteresat, delicat, compătimitor ca nimeni altul, iar franchețea și sinceritatea lui incoruptibilă i-au adus atât de mulți dușmani! N-a existat niciun singur om care să plece de la soțul meu fără să primească un sfat, fără o mângâiere, fără un ajutor într-o formă sau alta. Este drept că, dacă nu se simțea bine, după un acces al bolii, sau dacă era deranjat în timp ce lucra din greu, era aspru, dar această asprimă era înlocuită pe dată de bunătate, dacă el vedea că omul are, într-adevăr, nevoie de ajutorul său. Și câtă gingășie sufletească deborda el pentru a-și atenua asprimea! Știți, Lev Nikolaevici, nicăieri nu transpare atât de clar caracterul omului ca în viața de zi cu zi, în sânul familiei și vă pot spune că, trăind cu el paisprezece ani, am putut să mă umplu de uimire și înduioșare văzându-i faptele și fiind uneori conștientă de nepragmatismul lor și chiar de neplăcerile pe care i le provocau, a trebuit să recunosc că soțul meu proceda așa cum trebuia să procedeze un om care pune la loc de cinste noblețea și echitatea.

- Anume așa am gândit și eu întotdeauna despre el, a spus Lev Nikolaevici îngândurat și pătrunzător. Întotdeauna mi l-am imaginat pe Dostoievski ca pe un om care trăia adevăratul sentiment creștinesc.

A intrat din nou contesa, eu m-am ridicat, am strâns cu putere mâna pe care mi-o întinsese scriitorul meu preferat și am plecat sub impresia unei încântări pe care arareori am mai simțit-o. Da, acest om se pricepea să subjuge inimile oamenilor!

Întorcându-mă spre casă pe străzile pustii ale Moscovei și cercetându-mi impresia profundă care pusesse stăpânire pe mine cu puțin timp în urmă, mi-am dat cuvântul (și m-am ținut de el) să nu-l mai văd niciodată pe contele Lev Nikolaevici, în pofida faptului că buna contesă m-a invitat să le fiu oaspete la Iasnaia Poliana. Mi-era teamă că la vizita următoare aș putea să-l găsesc pe contele Tolstoi bolnav, iritat, lipsit de viață și că voi vedea în el alt om și atunci îmi va dispărea pe vecie acea încântare pe care am încercat-o prima oară și care îmi era atât de dragă!

De ce să mă privez de acele comori sufletești, pe care destinul arareori mi le așterne în calea vieții?”

Nu sunt lipsite de interes nici părerile lui Dostoievski

în privința contemporanilor, confracții săi întru ale scrisului, surprinse cu exactitate în “Amintirile” Annei Grigorievna: “Am început să-l descos în legătură cu scriitorii noștri și el s-a însuflețit. Răspunzând întrebărilor mele, părea că s-a detașat de gândurile sale obsedante și vorbea liniștit, chiar vesel. Câte ceva am reținut din discuțiile noastre de atunci. Pe Nekrasov Feodor Mihailovici îl considera prietenul tinereții sale și dădea o înaltă prețuire darului poetic al acestuia. Pe Maikov îl iubea nu numai ca pe un poet talentat, dar și ca pe cel mai inteligent și mai minunat dintre oameni. Despre Turgheniev spunea că e un talent de mare clasă. Păcat însă că, trăind mult timp în străinătate, a început să înțeleagă tot mai puțin Rusia și pe ruși” (...).

Dar iată cum îi vedea Anna Grigorievna pe unii din scriitorii pe care i-a cunoscut prin intermediul soțului ei: “Odată, în parc¹³, ne-am întâlnit cu I. A. Gonciarov cu care soțul meu mi-a făcut cunoștință. Înfașurarea lui îmi amintea de cea a unui slujbaş din Peterburg. Maniera lui de a vorbi nu se remarcă prin nimic, așa că am fost întrucâtva dezamăgită de noua mea cunoștință și parcă nu-mi venea să cred că el e autorul lui “Oblomov”, romanul de care eu eram încântată”. Sau: “În literatură și în societate foarte des operele lui Dostoievski sunt comparate cu operele altor scriitori talentați, reproșându-i-se că sunt extrem de complicate, de încurcate și de încărcate, în timp ce la Turgheniev sunt aproape ca niște bijuterii. Rar când îi trece cuiva prin minte să cântărească și să reflecteze la condițiile în care au trăit și au creat alți scriitori și în ce condiții a trăit și a creat soțul meu. Aproape toți (Tolstoi, Turgheniev, Gonciarov) au fost oameni sănătoși și lipsiți de griji, având deplina posibilitate să-și gândească și să-și rețușeze scrierile. Feodor Mihailovici însă suferea de două boli grele: era împovărat de o familie numeroasă, înglodat în datorii și terorizat de gânduri apăsătoare în privința zilei de mâine, a pâinii celei spre ființă (...). În timp ce scriitorii înstăriți (Turgheniev, Tolstoi și Gonciarov) știau că pentru romanele lor se vor bate revistele, primind câte cinci sute de ruble pe coala de tipar, nevoiașul Dostoievski trebuia să-și ofere singur lucrările sale revistelor și, întrucât ofertantul este întotdeauna în pierdere, primea, de la aceleași reviste, mult mai puțin.”

Portretul lui Ogarev, Anna Grigorievna îl creionează în doar câteva trăsături, însă de o uimitoare precizie: “La Geneva soțul meu l-a întâlnit pe N. N. Ogarev, celebrul poet, prieten cu Herzen, în casa căruia s-au și cunoscut. Ogarev venea des la noi, ne aducea cărți (...). Feodor Mihailovici prețuia multe din creațiile acestui poet de suflet și amândoi ne bucuram când ne vizita. Ogarev, pe atunci deja un bătrânel la o vârstă înaintată s-a împrietenit cu mine, era prietenos și, spre surprinderea mea, se purta cu mine de parcă aș fi fost o fetiță, așa cum, de altfel, și eram pe atunci.”

1 Dostoievski preluase datoriile revistei “Vreimea” (Timpul) contractate de fratele său Mihail (editorul publicației), decedat în iulie 1864. Creditorii îl incolțiseră pe F. M. Dostoievski și-l amenințau cu scoaterea averii sale la mezzat sau, mai rău, cu închiisoarea datornicilor.

- 2 Maikov Apollon Nikolaevici (1821-1897) – poet, traducător, critic literar, prieten cu Dostoievski.
- 3 Miliukov Alexandr Petrovici (1817-1897) – pedagog și scriitor, prieten al lui Dostoievski.
- 4 Anna Grigorievna Dostoievskaja, *Vospominania*, “Chudožestvennaia Literatura”, Moskva, 1971 (traducerea ne aparține).
- 5 Redactat într-un sistem stenografic complicat, jurnalul era, practic, ilizibil, lucru pe deplin explicabil, el nefiind destinat publicului cititor. A fost început în primăvara anului 1867, cu ocazia călătoriei de câteva luni, pe care autoarea jurnalului a făcut-o împreună cu celebrul ei soț la Geneva. De altfel prima însemnare din caietul Annei Grigorievna este următoarea: “a fost cumpărat pe 11 aprilie 1867, înainte de plecarea peste graniță, cu scopul notării întâmplărilor prin care vom trece pe drum”.
- 6 Anna Grigorievna Dostoievskaja și-a scris “Amintirile” între anii 1911-1916, la zenitul vieții, când memoria a început să-i joace feste, din care motiv relatarea ei suferă de inconsecvență narativă fiind grevată de numeroase repetiții sau omisiuni.
- 7 Muzeul memorial Dostoievski, pe care Anna Grigorievna Dostoievskaja îl numea cu îndreptățită mândrie “muzeul meu”, a fost întemeiat la scurt timp după trecerea în neființă a marelui scriitor. Ideea creării lui i-a venit soției scriitorului încă din timpul vieții acestuia. După decesul lui Feodor Mihailovici, văduva sa a luat legătura cu directorul Muzeului Imperial din Moscova și l-a rugat să găzduiască într-una din sălile instituției pe care o conducea colecția de obiecte (peste o mie de piese) care amintea de viața și opera soțului său. I s-a dat o sală într-unul din turnurile clădirii și Anna Grigorievna Dostoievskaja s-a dedicat cu trup și suflet păstrării și îngrijirii colecției sale care, în scurt timp ajunsese să depășească cinci mii de exponate. Trebuie să facem precizarea că acest prim muzeu al lui Dostoievski n-a avut nici pe departe acea destinație pe care o știm cu toții astăzi: nu era accesibil publicului larg (nici măcar unuia restrâns), ci avea doar rolul de a păstra și conserva piesele colecției.
- 8 Este vorba de Sofia Andreevna Tolstaia, soția lui L. N. Tolstoi, pe care Anna Grigorievna o cunoscuse în anul 1885, când contesa venise pentru a se interesa cum procedea ea cu editarea și distribuția operelor lui Dostoievski.
- 9 Vladimir Sergheevici Soloviov (1853-1900) – filosof, poet, publicist, critic literar, traducător; în perioada 1877-1881 s-a aflat mai mult la Petersburg unde a ținut, printre altele, o serie de prelegeri pe teme filosofico-religioase. I-a cunoscut pe Lev Nikolaevici Tolstoi și pe Feodor Mihailovici Dostoievski.
- 10 Soliani Gorodok (Orășelul de Sare) – un mic cartier situat în centrul Peterburgului, delimitat de străzile Pestel (Panteleevskaia) și stradela Solionyi Pereulok. Numele îi vine de la faptul că în secolele 18-19 aici se găseau depozitele de sare ale orașului.
- 11 Nikolai Nikolaevici Strahov (1828-1896) – filosof, publicist (unul dintre colaboratorii principali ai publicațiilor fraților Dostoievski, “Timpul” și apoi “Epoca”), critic literar, primul biograf al lui F. M. Dostoievski.
- 12 Aici Anna Dostoievskaja înserează o frază din amintirile lui Valentin Speranski despre Tolstoi, publicate în “Cuvântul” nr. 307 din 7 noiembrie 1916: “Când el (Dostoievski) a murit, am simțit că a fost pentru mine un om foarte important și drag”.
- 13 La Baden-Baden.

Un panoramic istorico-literar*



Cunoscută în primul rând ca poetă, autoarea volumului *Arcade septentrionale* – editat de Academia Română – apare de astădată în ipostază de istoric literar. Lucia Olaru Nenati a scris și proză și eseuri. De menționat, pe de altă parte, un remarcabil volum de convorbiri cu Svetlana Paleologu-Matta, rezidentă în Elveția, comentatoare

literară de vădită audiență. Notorie este prezența conferințierei Lucia Olaru Nenati militând pentru fenomenul cultural-literar românesc în Germania, Franța, S.U.A., Canada; pretutindeni, ea a dus cu sine câte ceva din nordul Moldovei. Există câteva monografii despre Botoșanii „care se duc”; cea dintâi, din 1926, se datora lui Artur Gorovei; în 1932, se tipărea o alta, lucrare colectivă, coordonator fiind Tiberiu Crudu; după mai mult de opt decenii de la Artur Gorovei, iată în 1997, monografia redactată de Ștefan Ciubotaru. Toate furnizează însă doar date de ordin istoric-social-economic. Trebuia să vină cineva care să recupereze dimensiunile culturale, deziderat fundamental la Lucia Olaru Nenati. În ale sale *Arcade* sunt aduse în prim-plan: „reviste, personalități și grupări literar-culturale din Țara de Sus, implicate în consolidarea prin cultură a Marii Uniri de la 1918“.

Panorama sa vizează practic două publicații locale: *Junimea Moldovei de Nord* și *Revista Moldovei* ținând de o epocă de frează intelectual. După primul război mondial, lumea se trezea în fața altor realități decât cele anterioare. Aparent, întreaga viață culturală era legată de București. Botoșanii la nord, Bârladul în partea de jos a Moldovei erau localități în care oamenii înțelegeau să sfințească locul. Existau elemente de localism creator, în stare să producă la nivel regional valori însumabile în ideea de cultură națională. Ideea a fost teoretizată de profesorul Al. Dima din Iași.

Menționatele *Arcade septentrionale* oferă o sumedenie de relaționări de ordin spațial și temporal. Lucia Olaru Nenati oferă o imagine relevantă bazată pe documente, pe dialog cu urmașii acelei vremi, pe relicve de arhivă, pe mărturii din presa locală. Cultură semnalată în periodice din Iași; era în atenția multor intelectuali din epocă. Ar fi exagerat să spunem însă că respectivele reviste au reprezentat în integralitate contribuții locale. Acolo au participat și forțe din afară: N. Iorga, Ion Simionescu (fost președin-

te al Academiei Române!), Sextil Pușcariu, Mihail Dragomirescu, A.D. Xenopol, Leca Morariu și atâția alții. Se leagă de existența Botoșanilor și numele lui Alexandru Macedonski, cel căruia Constantin Iordăchescu, redactorul *Junimii Moldovei de Nord*, îi dedică un articol laudativ. Scrisoarea prin care Macedonski îi mulțumea lui Iordăchescu este un document de vie rezonanță sentimentală. Pe lângă cei numiți se cade să vorbim cu comprehensiune de figuri de a doua sau a treia mărime; revistele în cauză au promovat și valori culturale plătând. Artur Enășescu, poetul vagabond, famelicul, care pe străzile Bucureștiului stârnea mila, a fost și el colaborator.

Printre coordonatori trebuie nominalizat Tiberiu Crudu, fost profesor la Liceul Laurian, excelent organizator, un animator prestigios sedus de fenomenul tradițional. În genere, mai toți colaboratorii au în vedere modele deja consacrate, mai puțin tendințe novatoare. Bunăoară, Tiberiu Crudu, autorul romanelor *Lunatecii*, *Momâia*, *Săhăstria Sihlei*, botoșănean de veche stirpe, era în fruntea educatorilor, având un rol important în viața tinerilor, în atragerea lor către ideea de specific local.

Localismul creator reprezintă axa de susținere a acestor *Arcade septentrionale*. Vasile Bogrea, mare lingvist, mort tânăr, fusese omagiat la superlativ de N. Iorga. Nordul acesta productiv a avut șansa unor oameni întreprinzători, luptători pentru cauza românească. Pierderea Bucovinei a însemnat o mare dramă, o tragedie. Sub acest aspect, succesele și botoșănenii s-au raliat spre a demonstra forța și posibilitățile culturale ale românilor.

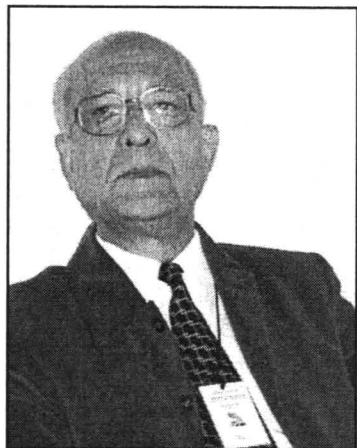
Frapează râvna și capacitatea cu care Lucia Olaru Nenati a dus la capăt o lucrare de aproape 700 de pagini, încărcată de substanță. Faptul că vine cu o sumedenie de date, documente, amintiri ale localnicilor conferă scrisului său o anumită vibrație. Cartea se citește ca un roman. Este în realitate un fel de cronică superioară a locului, fără de care cei care vor veni nu s-ar putea orienta singuri. Alcătuită după toate normele științifice, logic structurată, cartea reprezintă în felul ei un model.

Un capitol amplu al cărții este intitulat *George Voevidca*, fost eminent profesor și poet parnasian cu o linie perfectă a versului; trăind în provincie, la Suceava, Roman, Câmpulung, n-a avut condiții care să-l propulseze. Restituirea lui este de două ori importantă. O dată umanitar și moral, și în special cultural.

În ansamblu, cartea Luciei Olaru Nenati poate stimula pe toți cei care în alte părți ale orizontului românesc se gândesc să nu lase uitării eforturile înaintașilor.

* Cuvânt cu prilejul lansării *Arcadelor septentrionale*.

TutanCuman (5)



Partea tristă a problemei e că murind vârstnici, mulți nici nu mai știu dacă trăiai sau nu, dacă te-am mai văzut anunțat mort la ziar! Tutancuman știe că nu are nici o importanță, dar suferă, fiindcă s-ar fi vrut „nemuritor“, ca și tatăl său, ca și confratele Titankhamon, chiar dacă de fapt, nici acesta nu mai există de ceva ani.

Azi, trecând pe la Școala nr. 11, care-i duce faima

mai departe Duduiei Otilia Cazimir, pe care și eu am admirat-o, în tinerețe, vizitând-o de mai multe ori... și citindu-i poezii de-ale mele, la Casa ei cu cerdac și cu geamlăc și cu flori în ogradă (grădină), m-am întors din viață în moarte și înapoi. Domnul pe care nu-l mai recunosc, în fotografie, era un coleg de breaslă scriitoricească, la fel ca și mine respectuos, admirator al scriitoarei, pe care o citesc și acum... la căpătâiul ei am stat de veghe la Casa tineretului și Studenților, unde îi era depus trupul neînsuflețit. Confratele nici el nu mă mai recunoaște, în acea fotografie.

Pe George Lesnea, l-am dus pe umeri pe ultimul drum. Pe Aurel Leon, de asemenea. Sunt bătrân, așa că i-am cunoscut pe mulți scriitori, la vremea lor de glorie, unii mai tineri, alții mai vârstnici decât mine. Aurel Leon avea o fiică medic de laborator. La poarta cimitirului Eternitate, când am plecat se dădea „de sufletul mortului“ una dintre cărțile maestrului: *Cafeaua de dimineață*.

Pe domnul Ion Istrate l-am știut foarte bine (în prezent fiica lui este prof. univ. dr. la UMF Iași) în ultimii ani ai vieții sale. Era bolnav de cancer. La înmormântarea fiului Ion Istrate a fost și tatăl său, avea peste 90 de ani, era înalt și drept și foarte puternic – nu l-am văzut plângând, a stat cu noi cei ce am fost de față la praznicul ce a adunat acolo, la masă, cam toți scriitorii câți eram atunci în Iași, tineri și bătrâni, simpatizanți ai celui ce i se spunea „bădia Nică“. Am scris zilele acestea despre o carte de medicină, excelentă, publicată de Ileana Istrate (Antohi). TutanCuman se învrednicește să scrie și despre carte de medicină.

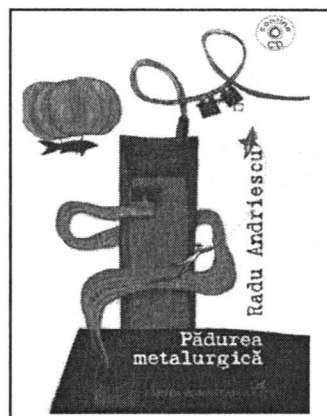
Trauma psihică pare să fie dușmanul numărul 1 al vieții omului. Anxietățile de toate felurile sunt, cumulate, un proces lent de erodare și a trupului. Nu dau acum decât un exemplu celebru, fiind vorba de un mare scriitor drag mie: Marcel Proust. Tatăl său era medic, fratele medic, însă boala marelui prozator – astmul bronșic – se trata pe atunci exclusiv cu fumași – boala se credea că este „brevet de viață lungă“. Au venit traumele psihice, moartea tatălui, apoi și a mamei. Într-o zi, o pneumonie care a abcedat a dus la exitus. Marcel Proust murea la 51 de ani.

Partea tristă a problemei este că de murit se poate ușor; de trăit se trăiește greu!

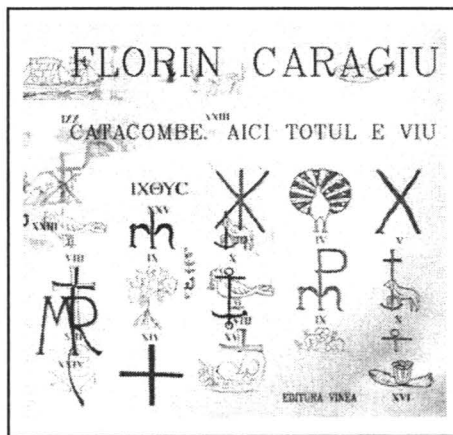
SEMNAL



Cassian Maria Spiridon, *O săgeată îmbrăcată în roșu*. Pitești, Paralela 45, 2008



Radu Andriescu, *Pădurea metalurgică*. (și în variantă electronică) București, Cartea Românească, 2008



Florin Caragiu, *Catacombe. Aici totul e viu*. București, Vinea, 2008

Recitirea proverbelor

Ca un veritabil „purtător de cuvânt al tăcerii” poetul Vasile Romanciuc ne oferă subtile variante și nuanțate trimiteri la marea diversitate semantică a cuvântului. La el, *tăcerea* rostită prin cuvânt ia adesea înfățișarea sentimentelor care „pentru a se face auzite nasc liniștea mai întâi”, acea liniște în care parcă toate șoptele pornesc din sufletul împătimit de adâncimea sensurilor lor, chiar dacă „cuvintele sunt fericite, cuvintele există fără să-și cunoască sensurile”. În *Recitirea proverbelor*, un frumos volum apărut la Editura Știința din Chișinău (2007), întâlnim memorabile versuri sub umbrela cugetărilor exprimate lapidar, metaforic și revelator, nu de puține ori rafinat și retoric. Acuitățile poetului se întrepătrund cu firele filosofiei vieții, de la simplele ei manifestări la cele mai complicate reacții și simptome. Cunosc bine scrisul poetului, știu că are forța de a obține din imaterialitatea cuvântului sugestive expedieri la iluminarea ființei prin poezie. Nu poezia este „începutul începutului”, gestul de inițiere a zeilor? Poezia prinde cu articulațiile ei formale însuși existentul dar și tot ce-i dincolo de el. Tocmai ce-i „dincolo de el” este surprins cu mijloacele lirice care-i stau cu prisosință la îndemână. Talent vigoș, Vasile Romanciuc știe că literatura, și prin excelență poezia, este o stare de grație, o experiență interioară a ființei, unică și irepetabilă. Se poate trăi și fără poezie, dar nu merită. Structural și imagistic vorbind, versul cuprinde unele elemente care nici nu pot fi definite, cum ar fi, de pildă, precaritatea echilibrului existențial. Mergem la opera poeților și vom observa cum unii sunt bacovieni în reacții, cu retractilitate senzitivă, alții sunt tulburători prin tragism, după cum alții sunt de structură eminesciană. Neieșind din conotație, poetul nostru probabil se întreabă din când în când: poezia în sine nu este oare o construcție armonioasă în care poți visa fantasmatic, nu este harul dionisiac cu fervoare onirică, nu înseamnă ea deja o depășire a condiției omului?

Vasile Romanciuc recidivează cu grație și naturalețe, de la *Citirea proverbelor*, carte apărută în 1979, la „recitirea” lor. Convins fiind că e nevoie de reînvierea „cultului romantic al sufletului”, de frumosul înălțat la nivelul criteriului estetic, de candoarea credinței în universul interior al omului cât și în spectacolul inegalabil al naturii de lângă el, de firescul iubirii și al luminii, dar peste tot formulările etice sunt adevărate lecții ale sufletului când trist și înlăcrimat, când dornic de ieșirea din timp. El evadează din timpul prezent pentru a constata că altădată: „Câți au trecut străini pe-aceia / În veacuri ce au asfințit, / Ei n-au ochit numai pământuri - / Și-n graiul nostru au ochit. / De-aceea-n veacuri zburcimate / (Destinul nu ne-a răsfățat), Strămoși, apărându-și glia, / Și graiul și l-au apărât. / Au poți să-ți uiți pe-o clipă graiul, / Au poți să-l treci la amintiri? / Fără de grai – ca fără casă: / Cum să trăiești? Cum să respiri? / Să-ți fie-atât de drag cuvântul, / Încât atunci când îl rostești. / Să crezi că însuși Eminescu / Ascultă ce și cum vorbești”... (*De parcă te ascultă Eminescu*). Cu atât mai mult azi graiul nu-l poți uita.

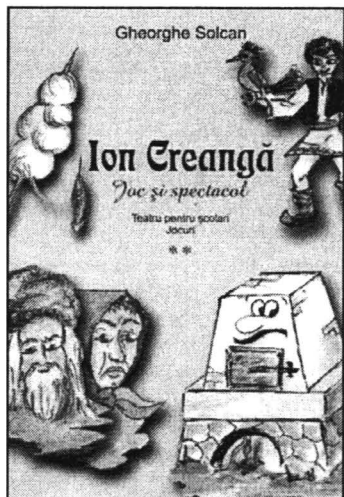
Din această antologie de autor, cu o selecție din poeziile scrise în anii din urmă, dar și cu poezii inedite, se reține o constantă a scriitorului: aceeași sensibilitate presărată cu date esențiale lăuntrice și cu articulare metaforice și alegorice șlefuite cu eleganță. Oricât am căuta doar apetență ludică nu vom găsi, adică numai jocul de cuvinte care duce la joaca „de-a

poezia”. Iată un exemplu de sobrietate și tristețe oferit de *Un ochi*: „Rătăcește, trist și-nlăcrimat, un ochi prin oraș. / O lume amărâtă trece pe lângă el / prefăcându-se că nu-l vede. / Nimeni, nimeni nu-l întreabă: / ochiule, vrei să fii al meu? / Nimeni, nimeni nu-i zice: ochiule, ce mult îmi lipsești! / Orbii nu vor să mai vadă. / Văzătorii nu vor să vadă mai mult decât văd. / Lumea se teme de ochiul acesta / care mai știe ce-i plânsul: / i-ar putea schimba punctul de vedere / asupra propriei sale orbiri. / Rătăcește, trist și-nlăcrimat, un ochi prin oraș”. Obsesia *tăcerii* punctează structura volumului, dar este momentul acum când „a tăcea adevărul” devine un fapt condamnabil, încât: „Se zice că tăcerea-i de aur, / Dar cine ne va ierta / pentru o mult prea lungă tăcere, / dacă până și cuvântul, în șoaptă rostit, / Întrece uraniul în putere! / Acei care au ajuns filosofi la școala tăcerii / Astăzi nu mai au nimic comun cu misterul: / Nu e decât semnul egalității / Între a tăcea adevărul și a tăcea neadevărul. / Ce mare, ce grea nedreptate / Să taci: fie numai odată, fie numai un singur cuvânt, / Atunci când nenorocosul, / sortit tăcerii din naștere, / Ne asurzește gesticulând.” (*Tăcerea*). Neîmplinirile, obsesiile, dorințele sunt multe și a tăcea la nesfârșit nu mai pare o simplă abstragere, o refulare numai pe motiv că istoria îți este adesea potrivnică. Registrele „proverbelor” sunt bogat nuanțate, sunt scrise alert, dezinvolt, cu multe subtilități și jocuri de idei. La urma urmei, literatura e un fel de tehnică a meditației, o mitologie a modalităților de a proiecta și crea lumea din cuvinte și înțelepciune.

Partea a doua a volumului lui Vasile Romanciuc, cu subtitlul: *Toate întâmplările se prefac în cuvinte (Versuri pentru copii)* ne demonstrează încă odată faptul că aproape toți confrății scriitori de peste Prut sunt mult mai aplecați și sensibili în segmentul literaturii pentru cei mici. Privirile lor calde îndreptate spre miracolul copilăriei dau năvală ca apa limpede de izvor clipocind ușor la vale. Totul e ca o bucurie a livezii cu albul fragil care nu poate fi însoțită decât de trilirile zburătoarelor îmbrăcate policrom, iar nimbul superb înveșmântă ramul invadat de clinchetul râsului inocent. Vasile Romanciuc își poartă copiii prin lumea fabuloasă a iezilor, furnicilor, cățelușilor, florilor și pădurilor unde poți întâlni și balauri cu șapte capete și urși și cerbi, iar pe oglinda apei „Ca un semn de întrebare / Trece lebăda pe lac - / Mă întreabă, mi se pare. / Ce mai fac”. (*Lebăda*). Poezia păstrează mereu în suflet nostalgia locurilor din copilărie, amețite de soare, de miraj, de tainica lumină a neprihănirii. Timpul vârstei de aur rămâne pentru totdeauna precum mult râvnitele țărături îndepărtate, precum ecourile ispitelor de a urma îndemnul bătrânului Ion Creangă de a nu ieși din universul de vise, de joacă și de imagini colorate. Prin basm și poezie, copilul intră în esența lumii. Mai întâi sufletul lui trebuie să vibreze la frumos, apoi mintea la adevăr și cunoaștere: „Dragii mei copii deștepți, / Înțelegeți bine, foarte: / Una este să ai cărți, / Alta este să ai carte. / Însă, pe de altă parte, / Dragii mei copii deștepți, / Cine vrea să aibă carte, trece mai întâi prin cărți”, spune poetul. Totul sub destinul și emblema cărților, cu influențe hotărâtoare asupra destinului omului în devenire. La Vasile Romanciuc, fantezia este esențialmente tot ce rămâne după combinarea faptelor, are puterea de a vedea realitatea în toată grandioarea proiecției ei în imagini, neuitând nici o clipă de simbolul și semnificația scrisului.

Ilie DAN

Pe „urmele“ lui Creangă



Considerat „Homer al nostru“ (G. Ibrăileanu) sau „o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza istorică ce se numește poporul român“ (G. Călinescu), Ion Creangă nu e numai un clasic al literaturii române, ci și un reper relevant al culturii naționale. Fiind epic prin excelență, deci un **narator** sau **povestitor** (poveștaș, l-au numit unii exegeți), trama întâmplărilor din *Amintiri*, *Povești* și

Povestiri e destinată **spunerii** și **ascultării**, realizată de un **autor-actant**. De aici derivă și câteva trăsături fundamentale ale artei genialului humuleștean: **oralitatea**, **dialogul** natural, **vocabularul expresiv** și implicat, precum și **umorul** de sorginte populară. Dar, în ciuda epicului dominant, opera lui Creangă are și un evident caracter **dramatic** (negat însă de George Călinescu). Asta și explică faptul că nu puțini literați au dramatizat scene din *Amintiri* sau chiar *poveștile* nemuritorului povestitor (reamintim că, după opera sa, a fost realizat și un film – *Harap Alb* –, cu Florin Piersic în rolul titular).

Dintre cele 12 dramatizări după opera lui Creangă, unele au fost reprezentate și pe scenă, la Iași, Chișinău și Bălți. Se detașează ca valoare artistică *Harap Alb* de Nella Stroescu și *Cătiheții de la Humulești* de I. I. Mironescu, originar din Tazlău (Neamț), iar după al doilea război mondial trebuie menționate *Arap Alb* și *Ochiul babei* de George Vasilescu, reprezentate cu mare succes pe scena Teatrului Național din Iași.

De curând, acestor „interpretări“ dramatice, inspirate de opera lui Creangă (mai ales *Povești*), li se adaugă o certă reușită de gen. Ne îndreptățesc la o asemenea afirmație câteva aspecte relevante: dramatizarea (în proză și versuri) unor povești se află, indubitabil, sub zodia **spiritului** lui Creangă (acțiune, personaje, context lingvistic și umor); *Poveștile* dramatizate (în număr de șapte) oferă tabloul unor certe reușite în ceea ce privește **versificația** și **lexicul**; autorul a conceput „viziunea scenică“ din *Povești*, ca **joc și spectacol** (așa cum o sugerează și subtitlul celor două volume, care, chiar de pe copertă adaugă și o precizare preliminară: *Teatru pentru școlari*). Tocmai din această intenție **ab initio** derivă și modalitatea scenică aleasă de autor ca **limbaj** și **context**, încât, pe lângă textul propriu-zis, întâlnim indicații scenice pentru elevii-actori, autorul devenind și regizor, dar dintr-o

perspectivă **interactivă**, el adresându-se copiilor-spectatori în mod direct, la început, ca în **prologul** din teatrul clasic.

Autorul acestei frumoase izbânzi literare originale este Gheorghe SOLCAN*, cu cele două volume *Ion Creangă. Joc și spectacol*, apărute în 2007 și 2008 la Editura „Mușatinii“ din Suceava. Primul volum include, pe lângă *Îndemn*, *Scurte lămuriri* și *Elemente de construcție a scenei* (cu desene adecvate, demne de un scenograf), dramatizarea următoarelor povești ale clasicului român: *Punguța cu doi bani* (versuri), *Ursul păcălit de vulpe* (proză), *Capra cu trei iezi* (versuri) și *Dănilă Prepeleac* (versuri). Dintre acestea, cea din urmă reprezintă, în mod sigur, un **model**, punând în evidență calitățile de **creator** ale autorului. Drept care, vom cita măcar un scurt fragment expresiv:

„– Zi-i, Dănilă, că te-ascult/ – Apoi, poți să-mi faci ce vrei/ S-au dus boșorii mei./ – Cum, s-au dus? I-ai păgubit?/ Lupii ți i-au cășăpuit?/ – Nu, bădiță, nu așa./ I-am dat eu, cu mâna mea/ Și, curată socoteală./ M-am ales c-o pungă... goală.“

Mai interesant ne apare cel de al doilea volum, în care, pe lângă textul „dialogat“ al unor povești, sunt inserate și variate **jocuri tematice**, legate de întreaga operă a „nemuritorului Ion din Humulești“, menite să faciliteze receptarea operei acestuia de către elevi cu ajutorul unor procedee auxiliare, cu implicații în dezvoltarea inteligenței, a realizării de conexiuni logice și a spiritului creativ în rândul elevilor.

Partea întâi include versiunile dramatice ale poveștilor *Fata babei și fata moșneagului*, *Povestea porcului* și *Soacra cu trei nurori* (toate, în versuri). Extrem de interesantă este partea a II-a (*Jocuri tematice*), în care sunt grupate **diagramme**, **aritmogrif**, **coperta literară**, **ghicitori** ș.a., toate, în legătură cu nouă povești și trei fragmente din *Amintiri din copilărie* (**substantive**, **verbe**, **personaje**), având rolul de a stimula memoria, imaginația și creativitatea școlărilor.

Dacă ar fi să facem o comparație între cele două volume, îndrăznim să credem că cel de al doilea este mai valoros, nu numai prin tehnica versificației. Din lipsă de spațiu, vom da și în acest caz doar două fragmente:

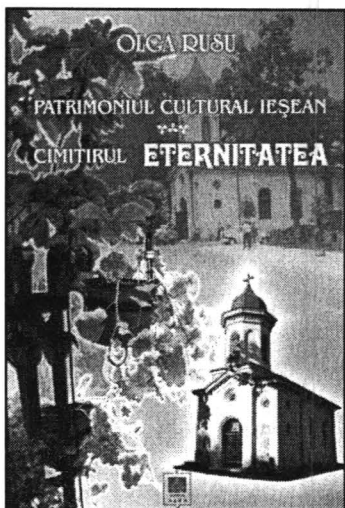
„**Nora cea mică (Ascultă o clipă)**/ – Se aud scârțâind care./Nu-s bărbații noștri, oare?/ Faceți-vă supărate./ În rest, eu le fac, toate./ Hai, de gât să le sărim./Că tare mult îi iubim!“ (*Soacra cu trei nurori*);

„**Baba (Încurcată, dar hotărâtă)**/ – Nu știu cum să-ți spun, moșnege./ Ca să mă poți înțelege./ Orice-n cale-i întâlni./ Vietate, orice-ar fi./ Fie șerpe ori jivină./ Să nu cauți vreo pricină!/ Pune-o-n traistă și apoi/ O aduci aici la noi/ Și va fi, de neclintit./ Copilul ce l-am dorit“ (*Povestea porcului*).

Indubitabil, dramatizările lui Gheorghe Solcan nu sunt destinate doar serbărilor școlare, ci și teatrelor pentru tineret sau celor de păpuși. Cele două volume reprezintă un omagiu, mascat de trudă, empatie și talent, pentru o operă care înfruntă **vremea** și **vremurile**.

* Gheorghe Solcan – *Ion Creangă. Joc și spectacol*, Suceava, Editura Mușatinii, 2008.

„Morții poruncesc celor vii...”



În cadrul simpozionului național *Iași – Istorie, Cultură, Patrimoniu* (25-26 septembrie 2008), organizat de Muzeul Literaturii Române Iași, a fost lansat volumul *Patrimoniul cultural ieșean – Cimitirul Eternitatea**, realizat de doamna Olga Rusu (Editura *Alfa* Iași, 2008). Cartea a apărut cu sprijinul financiar al Direcției pentru Cultură, Culte și

Patrimoniu Cultural Național – Iași.

Este un exemplu cum, în acest an festiv pentru fosta capitală a Moldovei, instituțiile locale sprijină acte de cultură de genul celorla despre care vom vorbi.

Se știe că, în 1995, a fost tipărită, la Editura *Cronica* din Iași, prima monografie a cimitirului Eternitatea, deschis la data de 1 septembrie 1876. Lucrarea se intitula: *Cimitirul Eternitatea Iași*.

Contribuieră la realizarea acestei lucrări soții Constantin-Liviu și Olga Rusu, profesorul Gheorghe Macarie, profesorul Adrian Pricop, inginerul Constantin Ostap, colonelul (r) Constantin Bucos, scriitorii Lucian Vasiliu și Ioan Holban.

Prima ediție a fost demult epuizată și se cerea cu insistență realizarea unei noi ediții, incluzând personalitățile trecute în lumea umbrelor între 1995-2008, inclusiv corectarea unor inexactități strecurate – fără rea intenție – în acea primă ediție. Această sarcină și-au asumat-o doamna Olga Rusu și editura *Alfa* din Iași. Astfel, într-un «timp record», volumul de 435 pagini, incluzând 1180 personalități, într-o formă complet diferită de cea a lucrării din 1995, a putut vedea lumina tiparului, primele exemplare fiind prezentate auditoriului participant la menționatul simpozion în ziua de vineri, 26 septembrie 2008.

Dacă lucrarea colectivă din 1995 s-a bucurat de o bună primire (Premiul **Cartea Anului** la Salonul Național de Carte, ediția a IV-a – 1995, Premiul **Best-Seller** la Salonul Cărții Latine **Librex '95** pentru cartea de cultură cu cel mai mare succes de librărie), nu ne îndoim că lucrarea doamnei

Olga Rusu va constitui un eveniment cultural de prim rang în anul festiv 2008. Și reproducem cuvintele autoarei din acel *Argument* de început:

«... Dorim ca această lucrare ce apare în anul când Iașii împlinesc 600 de ani de atestare documentară – să consolideze, prin modesta-i contribuție, prețuirea pentru memorie, pentru faptele oamenilor de seamă – ilustrative pentru viața politică, socială, culturală și științifică a orașului și pentru monumentele lui – parte a patrimoniului național cultural». Este, deci, de înțeles și de aplaudat implicarea în realizarea acestei valoroase lucrări a Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național – Iași, semn că, în sfârșit, actelor de cultură din orașul denumit cândva «Capitala culturală a țării» li se acordă cuvenita prețuire.

Autoarea nu uită să amintească aportul celor care au realizat monografia din 1995, precum și participarea celor care și-au adus contribuția – într-un fel sau altul – la realizarea noii versiuni a unei lucrări originale (conținut și modul de prezentare), ce, desigur, va întruni multe și valoroase aprecieri pozitive din partea celor care, cu dragoste pentru Iași, își vor fi având, poate, meritul că sunt printre primele care au semnalat apariția lucrării doamnei Olga Rusu. Ele aparțin unui vechi ieșean, trăitor în Iași din 1936, emoționat de întâlnirea în paginile cărții a oamenilor pe care i-a cunoscut și care i-au fost apropiați sufletește: pictorul Costache Agafiței, doctorul Ion Alexa, fostul primar al Iașului Emil Alexandrescu, Petre P. Andrei, profesorul Teodor A. Bădărău, pictorul Ioan Bălău, muzeograful Gheorghe Bodor, profesorul Nicolae Boțan, profesorul Cesar Buda, avocatul Octav Cădere, profesorul Nicolae Colibaba, dr. Marțian Cotrău, Ilie Dodea, profesorul Emil Gaiginschi, Miluță Gheorghiu, scriitorul Traian Gheorghiu, colegul și prietenul dr. Radu Herovanu, baritonul Ionel Humiță, Aurel Leon, preotul Mihai Mănuță, dr. Mircea Munteanu, muzicologul George Pascu, poetul Alexandru Pogonat, academicianul Ștefan Procopiu, poetul Ioanid Romanescu, Constantin-Liviu Rusu, pictorul Gheorghe Savin, academician Cristofor Simionescu, maestrul Gheorghe Sîrbu, poetul Nicolae Țațomir, profesorul Gheorghe Ungureanu, compozitorul Sorin Vânătoru, profesorul Emil Luca ș. a.

Emoționantă este regăsirea în carte a mormintelor celor recent dispăruți, pictorul Sabin Bălașa (+ 1.04.2008), poetul Adi Cusin (+ 21.04.2008), simpla (privizorie) cruce de lemn la mormântul poetului Cezar Ivănescu (+ 24.04.2008).

Impresionează partea intitulată *Monumentele Cimitirului Eternitatea* – album iconografic (133 pagini, incluzând 483 imagini alb-negru și 103 color), la

realizarea cărora, pe lângă iconografia regretatului Constantin-Liviu Rusu, și-a adus o substanțială contribuție Codrin Lăcătușu.

Doamna Olga Rusu n-a omis să includă versuri și citate adecvate profilului acestei lucrări. Să amintim versurile lui Lucian Vasiliu – *Ziua de doliu a muzeografului literar* („Cerul de astăzi seamănă/ cu ochii lui Mihai Ursachi.../ Ioanid Romanescu joacă șah de unul singur... /A sosit din București și poetul Adi Cusin...“) și *Doina (Dor de moarte)* lui Cezar Ivănescu („mai duceți-mă-n sicriu de ceață,/ mai duceți-mă-n sicriu de fum...“), chiotul lui Ioanid Romanescu („Și totuși printre fericiți mă număr / trăiască poezia și marii visători!“), tânguirea lui George Lesnea („Vin din suflet n-am să storc/ Dincolo de umbra toată./ Pe pământ n-am să mă-ntorc/ Niciodată, niciodată...“), cugătarea lui N. Iorga („În biata lor țărână nu-i căutați pe morți,/ Ci-n faptele lor; nu-ncape gândirea într-o groapă...“), amintirile ieșene ale lui Aurel Gurghianu („Am părăsit o clipă cu forfota lui Iașul/ Și pașii-n seara asta mă poartă pe alei...“), meditația lui Eminescu („E o datorie de recunoștință pentru noi de a ne reaminti faptele bărbaților acelora mai cu seamă care, cu dezinteresare deplină și în marginea puterilor lor, au contribuit la ridicarea patriei...“), gândirea înțeleaptă a lui Al. O. Teodoreanu („Marile nădejdi nu înfloresc decât pe argila scumpelor morminte și vai de popoarele care uită de ele...“), cuvintele lui Ion Neagoe („... Printre morminte viața își capătă adevăratele dimensiuni. În cimitir simți cât de scumpă și de frumoasă e clipa...“), aprecierea lui Ionel Teodoreanu referitoare la cimitirul din dealul Tătărașilor („La București e mormântul Eroului Necunoscut, aici e Mausoleul poeziei și idealismului, mormintele atâtor eroi ai culturii...“).

... Și, firește, la început, articolul lui Sadoveanu *La „Eternitatea“*:

„În tinerețea cea fără de griji, pe când făceam liceul aici, la Iași, mă duceam destul de des la «Eternitatea», în după-amiezi de toamnă. Mă duc și-acum câteodată; intru însă în orașelul acela al morților c-o simțire ciudată, cu totul alta decât odinioară (...) Acum găsesc acolo morminte de prieteni și de tovarăși. Acest loc de liniște începe să fie și al meu“.

Probabil că acest sentiment ne este – acum – familiar și multora dintre noi... De unde acel citat din scrierea lui N. I. Popa de la pagina 189:

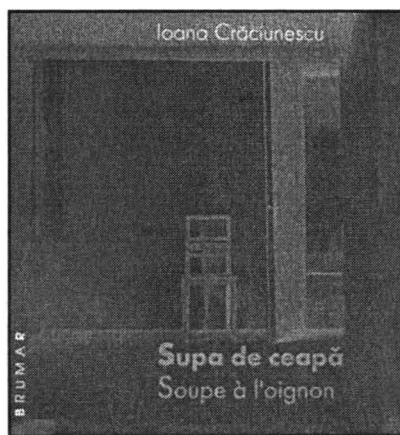
„Les morts gouvernement les vivants“ care a sugerat titlul notelor de față...

Doamna Olga Rusu și colaboratorii au înțeles deplin acest mesaj... de dincolo de mormânt.

* Olga Rusu – *Patrimoniul cultural ieșean. Cimitirul Eternitatea*, Iași, Editura Alfa, 2008.

Ioan RĂDUCEA

Recondiționarea cepei



Cu toate că, așa cum declară într-un interviu, bagajele îi „respiră poezie prin toate încuietorile și încheieturile”, și manuscrisele „au început să se sufoce între ele”, Ioana Crăciunescu și-a făcut un program din reeditarea, în condiții grafice superioare, a scrierilor din prima tinerețe. În

acest demers, încrederea în valoarea perenă a operei proprii va fi fost întărită de un calcul, acela că în spațiul cultural modificat al noului mileniu textele reiterate după un sfert de veac și-ar redobîndi capacitatea de insolitare.

Din seria anilor '70-'80 a reapărut în 2006, cu modificări, volumul *Mașinăria cu aburi* (ediția inițială, 1984). Cu *Supa de ceapă** se face un pas mai departe și se repune pe tapet o ediție apărută monolingv la Editura Dacia, în 1981, care nu mai este antologică. A oferi cititorilor francofoni o carte de poezie, în bună versiune franceză, dublînd textul românesc, cu fotografii inspirate (unele din spațiul negritudinii, altele în relație cu imaginarul poetic și cu biografia scriitoarei) este un gest salutar, condiționat însă de valoarea originalului. Acesta este în măsură să justifice ori nu oportunitatea volumului, mai ales că el circulă (și) pe piața românească și, indiferent la *face lifting*-ul grafic, păstrează neschimbate nu doar tînăra personalitate poetică de atunci, ci și caracteristicile acelei vîrste lirice.

Pe la 1980, stilul înalt al modernismului, nici el de prea multă vreme reinstalat, începea să se confrunte cu procedeele și prozaismele postmoderne. Autoarea se situa mai degrabă de partea școlii vechi, cu toată abilitatea de a manevra mai multe tehnici care să debușeze în onirism percepțiile poetice care îi traversau existența. Unele fraze vor fi apărut și atunci drept dezolant de prozaice („nepuțincoasă mă îngraș”), emfatică ori suficient de prețioase altele („zbătîndu-mă ca mierla /în plasa de prins fluturi”), fără să elimine cu totul impresia de verbaj. Scriitoarea părea a nu avea pretenții („îți spuneam prostiile mele de femeie /blîndă și obosită și tandră”) iar confundarea, pe alocuri, a lirismului cu patetismul aducea un spor de rigiditate. Cu toate acestea, textele nu sînt lipsite de intelectualism și regresiunea în amintiri, spre un *illo tempore* al copilăriei și ruralității totodată, se face ritualic, pentru a recunoaște, din mijlocul lor, nevoia de poziționare ideatică, dacă nu și ideologică. În această direcție se marșează,

destul de convențional, pe motivul *deus otiosus*, cu lamentații despre „prea îmbătrînitul dumnezeu” (sic!), care „se întoarce /pe partea cealaltă” etc. Paradisul pierdut rămîne străjuit de exclamații blagiene („ce biblic și ce sfînt rămîne satul”), după ce evocările, abuzînd de poieticitatea imperfectului, se preschimbă, în mod fericit uneori, în viziuni tulburi ale incertitudinii în fața unui cotidian agresiv. Se merge pînă la angoasa expresionistă, fixată o dată în cadru familial, în care mama „calcă rufele viitorilor morți”, tata „urmele de sub pămînt” (simetrie avangardistă), o soră scrie pomelnice, străbunica e pe patine, iar „puținii copii care vreau (sic!) să nu-i am” ai eroinei fac baie în căzi de alamă (*Amănunte și locuri*).

Vizionarismul apare excesiv erodat de repere simbolice curente și, deci, prea transparente („pe o pîrtie albă înfloresc pînă la mine /tufe negre de mure”). În ceremonia autoanalizei, creierul constituie un obiect al fascinației, întors pe toate fețele. I se observă „celule moarte”, e pus în „lapte de oaie”, înlocuit cu „frazе fabuloase” etc. Acestui laitmotiv i se asociază nervii „obosiți întinși la uscat”, memoria „ladă de gunoi”, fiindcă autoarei îi place să „înceneze”, cu proiecții derulate în intimitate. În lipsa debilității structurale, care încorsetează textul după regulile poeziei de notație, s-ar fi putut ca percepțiile tradiționaliste ale satului să fie conduse mai frecvent la superioare rezolvări metaforice, precum acestea: „ochii /asmut cîinii din casă”; „Venisem, cotropisem curtea... /scoțîndu-mi colții de cățea cu pui /zîmbeam și eu în poza prinsă-n cui”. Mai mult profit dă abandonarea în senzualitate, cu păstrate gingașii („un miros de salcîmi /îmi ațîta subțioarele”), alături învîluind o devoțiune feminină în expresii febrile: „Să-ți miros mirosul /să-ți ating atingerea /să-ți respir aerul /să-ți înfăș cu moliciunea uitării mele /creierul tău bandajat de erori” (*Ca peștele prin apă trece iubirea*).

Textul omonim volumului, care poate fi ales drept artă poetică, se distinge printr-o retorică inițială mai elaborată. Tema creației este etalată cu savante ezitări („Am vrut să scriu *Supa de ceapă*... /Vreau să scriu... / la urma urmei de ce aș scrie... /de ce nu aș scrie...”), după care ni se oferă tipica evocare, aici a domesticității rurale. Supravegheată cum taie ceapa, eroina intră în panică, se hrănește cu plîns, dar ochiul Maicii Domnului (nici la ediția din 2007 nu se utilizează inițialele majuscule ale numelor sacre) și cel dintr-o clopotniță lăcrimează, ajutînd-o să-și revină, ca să reînceapă tăiatul cepei, „mare și roșie”, „de apă”. O secvență simbolică, punctînd, pe lîngă problematica argheziană a slovei de foc și a celei făurite, atracția pentru condiționările realului, în locul incertitudinilor creației.

Favorizată de pricini externe literaturii, reeditată *Supă de ceapă* nu marchează nici acum, cum nu a marcat nici atunci, vreo revoluție lirică și nici nu conduce la o schimbare de ierarhii valorice. Lectura, pe măsură ce scoate la iveală elementele anacronice, oferă sentimentul tonic al evidenței rapidei evoluții a limbajului nostru poetic, în ultimul sfert de veac.

* Ioana Crăciunescu – *Supă de ceapă / Soupe à l'oignon*. Traducere de Letiția Ilea și Thierry Chaillous. 12 imagini de Mihaela Marin, Timișoara, Editura Brumar, 2007, 290 p.

Nicolae TOMESCU

Conversația, dialogul, convorbirea...



Din start, nu împărtășesc – în întregime – punctul de vedere referitor la semnificația interviului: „a devenit (...) un fel de interogatoriu public, manipulat adesea publicitar pe piața valorilor excesiv fluctuante, fie ele culturale sau politice sau de orice fel.”¹. Dar nu este viața cu atât mai interesantă cu cât are parte de întruchipări diverse, autentice, pline de conținut și de sensuri adevărate – fie că ne plac, fie că nu ne plac? În înfățișarea aspectelor,

comode sau incomode, cel care inițiază interviul are soluțiile sale. După cum dezbaterea reprezintă un tip de discuție (conversație cu o componentă argumentativă puternică) între persoane care nu au aceeași părere în legătură cu un anumit subiect și care se desfășoară, de cele mai multe ori, într-un cadru prestabilit. Eterogenitatea audienței determină eforturi pentru captarea, menținerea și convingerea acestora de către participanții la interacțiune. Dezbaterea nu vizează întotdeauna obținerea consensului/ acordului. Astfel, ea se opune discuției (dialog în care interlocutorii caută cu bună credință și fără *parti pris* cea mai bună soluție a unei probleme controversate, iar fiecare parte este gata să-și modifice părerea dacă i se aduc argumente relevante). Dar dezbaterea este diferită de ceartă, în sensul că obiectivul real al părților aflate în interacțiune este de a impresiona o a treia parte, judecător sau auditoriu, care se va pronunța asupra valorii argumentelor utilizate. Tot spre deosebire de ceartă, dezbaterea este condusă de reguli stabilite, în general, la început.

Norman Manea preferă dialogul. *Dialogurile* confirmă, cu adevărat, o solidaritate interogativă mai adâncă și regăsesc o coerență tematică. Spre exemplu, în meta-tema – apăsător literară și excesiv existențială – a exilului „rămân lizibile (...) și noaptea pe latura lungă a Holocaustului și surdina deopotrivă elegiacă și sardonice a captivilor coloniei penitenciare comuniste...”.

În general, istoricii au fost obișnuiți să studieze tema supusă cercetării prin departajarea narațiunilor simplificate și investite cu sens, ignorând ansamblul în favoarea particularului. Spre deosebire de mai vechea orientare, Norman Manea apreciază că o istorie a confluențelor ne va putea arăta cel mai clar semnificația într-un perimetru mai larg, va ajuta la corecta înțelegere a rolului său de „pol aglutinator”. O istorie care se cere privită, deopotrivă, sincron și diacronic, etnografic și pragmatic, desfășurându-se, ca timp

și spațiu, între popoare, civilizații, culturi, instituții, evenimente, împrejurări geografice, politico-spirituale, fiind expresia unei statornice raportări la legile sacre, dar și a confluenței continue.

Cred că Norman Manea a propus modelul de „investigație” serioasă, extinsă în mai multe direcții și planuri; cu pretenția disimulată că pașii dintr-o direcție vor fi urmați de alții; mai mult, că odată îndrumați corect, acești pași spre înțelegere pot fi hotărâtori. Rămâne nevoia permanentă de a fi în legătură cu lumea și cu realitățile. Singurul personaj antinomic este „Dușmanul”, principiul antiumanist, dintotdeauna, indiferent de înfățișare, îndreptat asupra „evreului” și a „celuilalt”, deopotrivă, chiar dacă pe acesta din urmă nu-l vizează direct/ imediat.

Dușmanul nevoii de echilibru și armonie a lumii este extremismul, din orice parte ar veni. Adăugând o propoziție afirmativă unui citat dintr-o scriere de Lévinas despre veșnicia poporului evreu („veșnicia se dobândește prin respectul popoarelor”), voi face (așa cum ne învață Norman Manea), implicit, apel la *etos*² și rațiune către toți oamenii împărțind convingeri umaniste, indiferent cărei etnii și confesiuni aparțin³, pentru ca ascensiunea răului în acest început de secol XXI să poată fi oprită.

Decelarea imaginilor (cele istorice nu pot face excepție), după gradul de relevanță, are impact pentru orientarea investigării spre „semnificativ”. Imaginile relevante formează un domeniu pe care Norman Manea vrea să-l cunoască, să-l interpreteze și să-l evalueze corect. De acest lucru depinde, în mare măsură, modelarea mediului, perspectiva. În afara reflectării unor repere esențiale ale istoriei, scriitorul a încercat numeroase și binevenite incursiuni prin spațiul „vieții naționale și internaționale”. Relația cu evenimentele culturale, politice, diplomatice etc. induce aspecte contradictorii, descifrează/ apropie trecutul și experiențele (faste, nefaste) de emoțiile și configurațiile mentale proprii.

Orientarea, obiectivele, mijloacele și metodele conduc, totodată, la responsabilități și atitudini, la dovezi. Antisemitismul este repus în discuție și prin intermediul faptelor din perioada anterioară celui de-Al Doilea Război Mondial. Mie, cel puțin, îmi apar similitudini cu articulațiile, de altă factură, exprimate în și prin cartea *Evreii din România 1919-1938. De la emancipare la marginalizare* (București, Editura Hasefer, 2000).

Pe alocuri, Norman Manea are convingerea că trebuie folosită „cheia modelului cultural tradițional”; „România a fost ultima țară din Europa care a acordat drepturi legitime evreilor, abia în 1923; în situații de criză, această *încetățenie* avea să fie, ulterior, pusă din nou în discuție sau chiar revocată. Se pare că un *nu știu ce*, irepresibil, s-a perpetuat, turbure și viclean, în conștiința și inconștientul unor intelectuali români (...). Acest lucru îl apropie de Andrei Oișteanu. Potrivit acestuia, antisemitismul popular (inconștient și pasiv) a influențat antisemitismul intelectual (conștient și activ). Preluarea (sau, dacă vreți, migrarea) clișee-

lor dintr-un mediu cultural în altul s-a făcut pe următorul traseu: „tradițional și rural – cult și urban – reformulare, reactivare, ideologizare, multiplicare, retransmitere prin presă (în spațiul cultural care l-a generat)”⁴. Cum se putea altfel? Până când forța arhetipului nu a dispus de o organizare politică la nivelul României interbelice, xenofobia (ostilitatea) și xenofilia (ospitalitatea) au acționat în situații diferite, în cadrul aceleiași comunități tradiționale. S-a întâmplat ca rasismul, naționalismul, tribalismul, intoleranța să fie stârnite de ideologii, pentru că nimic nu se cultivă mai lesne decât exacerbarea propriei identități și devalorizarea sau diabolizarea celuilalt. Mașina mentală producătoare de alteritate funcționa în următoarele condiții. În 1930, profilul României rămâne încă pronunțat rural, abia 20% dintre români locuiau la orașe, doar 57% erau știori de carte, 85,1% nu depășiseră ciclul primar, 8,6% erau absolvenți de liceu, 1,6% aveau studii superioare, condițiile de viață și nivelul de cultură precare, se cristalizaseră contraste sociale puternice; mediul social și psihologic era satul patriarhal, iar mitologia satului, tenace, s-a asociat cu mitologia sufletului românesc (românii și-ar avea esența lor spirituală, aceasta se păstrează în lumea neamestecată și nealterată a satelor, nicidecum în orașele înstrăinate). Românismul a fost împins la extrem. De altfel, în toată Europa, începuse să funcționeze demarcarea netă între „noi” și „ei”.

Tocmai circumstanțele care, aparent, trebuiau să ne „înțorcă” la ideea că verdictul subiectiv (sub forma concluziilor) reprezintă o fatalitate, ajută să ne construim altă continuare. Cultura are nevoie și de verdicte, dar mai ales de criteriile în numele cărora se poate da un verdict. Cu alte cuvinte, există ceva mai important decât verdictul și anume drumul către el.

1 Norman Manea, *Casa Melcului (Dialoguri)*, Editura Hasefer, București, 1999, p. 9 (ARGUMENT, New York, octombrie 1999).

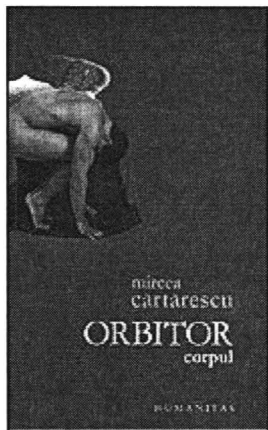
2 Chiar dacă, în urmă cu ceva timp, criticul Lucian Raicu a remarcat un „patos al neresemnării” în literatura scriitorului, „chinuitor de atență la tot ce se întâmplă și, mai ales, se poate întâmpla (...)”; Ibidem, p. 30.

3 Atenție însă! La pagina 218 a cărții des amintite, ideea comună aparținându-le celor intrați în dialog – Norman Manea și Edward Kanterian: „Mă irită în această dezbatere faptul că până și pe plan terminologic se arată o diferență nepusă la îndoială, între români, pe de o parte, și evrei, de cealaltă. În Germania este considerat, între timp, drept political incorrect a se vorbi despre *evrei și germani*, deoarece *evreu* înseamnă o credință comună, pe când *german* (adică *român*) privește cetățenia. Poți fi evreu român sau român creștin, dar nu, simplu, român sau evreu.”

4 *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-european (ediția a II-a revizuită și adăugită)*, Humanitas, București, 2004, lucrare supradocumentată, empatică și critică; urmărește trecerea prejudecăților din mediul tradițional și rural în cel cult și urban, supraviețuirea câtorva stereotipuri, dispariția altora, originea, evoluția în timp, răspândirea clișeelelor care compun portretul fizic și moral al „evreului imaginar”, evaluarea diferenței față de portretul „evreului real”, modul în care legendele, credințele mitologice, superstițiile, tradițiile populare, iconografia și textele creștine (canonice și apocrif), cunoștințele insuficient digerate, fobiile și prejudecățile reflectă distanța substanțială dintre cele două portrete etc.

Laura SOLOMON

Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Corpul* Fețele lecturii



Dacă nu m-aș teme de prea puținul cuvintelor „bătătorite”, aș putea spune că romanul lui Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Corpul**, este o carte *fascinantă*. Deoarece creează nu atât personaje sau realități, cât stări de spirit care intră sub incidența fascinației. Dar pot spune că este o carte *plină*, iar prea plinul ei se revarsă în mintea cititorului, îmbogațind-o sau poate devorând-o. Și nu știu cât este „roman” și cât poate să fie, de

fapt, eseu, jurnal, poem sau, oricum, o specie încă nenumită, oferind, într-o aparentă dezordine componistică, imaginea unei lumi virtuale perfecte.

Cartea este rodul dragostei de lume, o lume pe care - izvor inepuizabil de uimiri - autorul ar fi vrut s-o așeze *întregă*, abolind limitele spațiale și temporale, între două coperte, conștient fiind, însă, ca și personajul copil Mircea, că „niciodată n-ai fi putut descrie tot ce era pe lume, nici măcar tot ce era în camera ta”. Dar pentru că cineva trebuie să iubească „sau măcar să bage în seamă o priză de ebonită ascunsă în spatele șifonierului” sau „pufușorul” de pe cutele cearceafului, autorul și-a asumat acest rol - demiurgic - nu creând o lume, ci prinzând-o pe aceea care există deja în țesătura cuvintelor din cele câteva sute de pagini, obligându-o să încapă cu toate spațiile și cu toate timpurile ei în paginile tipărite, să se impregneze în albul hârtiei și să nu se poată revela decât cititorului care a învățat s-o iubească. Vrând să zăgrăvească lumea nu într-o „umilitoare succesiune”, ci toată odată, cartea trimite cititorul în timpuri diferite - într-o manieră care amintește, pe de o parte, de nuvela fantastică a lui Eminescu, *Sărmanul Dionis*, dar, pe de alta, se deosebește fundamental de stilul romantic pentru că autorul, în caracteristicu-i stil postmodernist, se creează pe sine însuși în propria scriere. Și nu numai autorul-personaj Mircea, ci și celelalte personaje (creații de nivel patru dacă avem în vedere planurile de subordonare) sunt doar verigi în lanțul succesiunii temporale.

Personaje din spații îndepărtate (București, Amsterdam) și timpuri diferite (secolul al XX-lea, al XIX-lea sau chiar mai mult înapoi în timp) ele sunt, de fapt, întrupări ale aceluiași spirit. Și asta pentru că „trăim în lumi suprapuse - cum crede personajul Maarten: „Suntem cerurile lumii de sub noi și blestematul adânc al fericitei împărății de deasupra”;

sau în lumi concentrice : „Și trupul celui mai mare ar fi mereu cosmosul celui mai mic, și lumea și noaptea și Dumnezeu ar fi doar cosmosuri împachetate unele-n altele, separate prin pereți tot mai subțiri de oase ale țestei, țeste în țeste în țeste în țeste...” Într-o lume astfel percepută, spațiul și timpul se dilată sau se contractă, după necesitățile regizo-rile ale autorului, care pune sau nu lumea sub lupă (simbol nu o dată prezent), precum copilul personaj Mircea.

Cu o imaginație inepuizabilă, autorul nu creează, totuși, spații fantastice, ci creează realități. Fapte care, aparent, n-au nicio legătură unele cu altele, își găsesc continuitatea peste alte câteva zeci de pagini, între care se țese, invizibilă, o rețea - care leagă realitatea de iluzoriu. Cele două (oare numai două?) planuri merg uneori (ca în cartea lui M. Blecher, *Întâmplări în irealitatea imediată*) până la confundare. Realitatea (sau cel puțin ceea ce e numit de majoritatea „realitate”) devine iluzie - „Apoi cuta se netezea și creierul meu eviscerat mă pompa iarăși afară, în puerila, jalnică iluzie a realității” - sau, invers, întâmplări și imagini în haină fantastică, precum călătoria lui Maarten sau a Cocăi sau imaginile femeilor-flutur, sunt înțelese mai târziu, odată ce și-au găsit locul în țesătura textului (desenul din covor se revelează la sfârșit, prin contemplarea întregului).

Câți dintre cititori nu s-ar identifica cu naratorul-personaj, alegând să rămână „în vis”, refuzând realitatea? Sau, ca M. Blecher, n-ar vrea ca realitatea să nu fie decât un vis urât, din care să se trezească: „În ce constă simțul realității mele? În jurul meu a revenit viața pe care o voi trăi până la vișul următor (...). Mă zbat acum în realitate, țip, implor să fiu trezit, să fiu trezit în altă viață, în viața încă adevărată (...). În jurul meu realitatea exactă mă trage tot mai jos, încercând să mă scufunde. Cine mă va trezi?” (*Întâmplări în irealitatea imediată*). *Orbitor. Corpul* oferă atâtea lumi posibile, astfel încât realitatea nu mai este „decât una dintre ele”.

Cartea este drumul căutării „geamănului”, a sinelui: „... gemenii trebuiau despărțiți, fiindcă altfel Mircea s-ar fi privit la nesfârșit ochi în ochi cu Victor, într-un circuit fericit și suficient sieși, în loc ca, înnebunit că nu-și mai poate vedea chipu-n oglindă după ce-i zâmbise pân-atunci, timp de un an, zi de zi, să construiască o orbitoare oglindă de hîrtie, acoperită cu textul, textura, țesătura unui scris mărunț, atât de dens încât mintea să poată primi, filtrată prin el, lumina care altfel ar sparge ca pe-un vas cu pereții subțiri ochiul și țeasta celui ce l-ar parcurge”. Ea conține *lumina* (simbol care punctează deseori țesătura textuală), adică adevărul lumii. De aceea este o oglindă „orbitoare”, pentru că orbitoare este lumina originară, esența universului. Iar actul creator presupune întoarcerea în timp, **ab initio**, întru refacerea momentului în care ființa umană ar fi văzut, cu „ochiul din frunte”, „focul neașteptat”. Personajele migrează în timp - în imagini în care onirismul romantic se îmbină cu cel de tip modernist -, suferind creșteri și descreșteri. Copilul Mircea, îndrumat de Omul Șarpe, parcurge drumul invers către „granula din care fășnise odată focul de artificii

al lumilor“, „văzându-se“ până în stadiul de embrion, având revelația luminii și-apoi din nou crescând până la punctul de plecare. Copilul Maarten, lunecând pe gheață spre corabia eșuată la care niciun copil nu ajunsese, „crește“ pe măsură ce se îndepărtează de casă, se vede îmbătrânind (pentru că „Timpul șuierase mânios pe deasupra lui“), are revelația începutului (sau sfârșitului?) de lume și-apoi se întoarce la momentul în care patina – copil – spre moară. Ambele experiențe urmăresc modificări ale trupului – în lungi descrieri, naturaliste pe alocuri – pentru că spiritul rămâne, de fiecare dată, același. Corpul uman, aflat sub lupa auctorială este, pe tot parcursul romanului, observat, secționat, analizat și apoi „refăcut“, pentru ca în final spiritul, ieșind de sub tirania trupului, să-și poată găsi calea: „Numai acolo este ieșirea, la intersecția comisurilor țestei, doar pe acolo poți ieși din acest univers și-l poți privi, în fine, ochi în ochi, creier în creier, buze în buze, zîmbet în zîmbet pe Cel ce te aștepta, într-o lume densă, într-o lumină densă, purtând pe creștet, ca o sferă de diamant, al șaptelea Chakra, Shahasrara, arzând orbitor, orbitor, orbitor...“.

Distrușând și reconstruind – trupuri, orașe, timpuri sau civilizații – cartea conduce, pe fiecare cititor, într-un anume fel, spre **orbitorul** adevăr al ființei: regăsirea de sine.

* Mircea Cărtărescu, *Orbitor Corpul*, București, Editura Humanitas, 2008

George BĂDĂRĂU

În bucătăria Sylviei Plath*

Indira Spătaru

În bucătăria
Sylviei Plath

Editura Vinea

Indira Spătaru este o poetă senzuală, reflexivă, oscilând între poezia de notație și ermetismul de substanță, în versuri cu o retorică simplă, lineară, profundă. Uneori poezia se organizează în colaje expresive, care mențin o stare tensionată, echilibrată, alteori inundă, gâlgâie în șuvoaie pe spații mici. Izvoarele liricii sale vin dinspre filosofie, mitologie, literatură și arte, filosofia culturii, se amestecă, se tulbură,

cu reziduri livrești și originale, comune, șocante, spectaculoase, provocatoare, dar și liniștite, absente, ca după un naufragiu.

E un discurs liric, pe alocuri colocvial, cu evocări, invocări, adresări subtile, invitații la conversații pe tema veșniciei, interogații cu substrat existențial, asupra propriei persoane. Din când în când, neliniștile sunt relevate de o sin-

taxă poetică, bine articulată, caracteristică generației '90.

În poezia care deschide volumul, ploaia – simbol al fertilității, element cosmologic al sămânței, are aici o curgere interioară, marcând suferința la ore fixe, oriunde s-ar afla bărbatul iubit. Undeva, în plină ascensiune, poezii Europei și-au exprimat poziția într-un manifest: „Din mansarda ei poezii/au înălțat un zmeu:/E manifestul târziei inocențe“ (E).

Iubitul are o proveniență ciudată, neclară și alături de îngerii traduce „poemele morții“. Răstălmăcind semnificația simbolică a acestor entități spirituale, poeta în loc să evidențieze semnele sacralului aduce în prim-plan manifestări thanatice: „Dintr-un ținut straniu veneai / de oriunde / de peste tot. Îngerii te însoțeau, / traduceai împreună / poemele morții“. (*Odă vieții, așa cum este ea...*), pe un presupus fond al viziunii filmului, sărăciei, degradării culturale, cu un final tragic.

Într-un alt poem este valorificat **simbolul nisipului** (multitudine, abundență, purificare, căutarea tihnei, siguranței, regenerării, plăcerea de a te întinde în nisip este **regressus ad uterum**). În acest nisip trimițând la **destin**, poeta face gestul struțului, spre aflarea adevărului și dreptății; e o provocare a unor intemperii care te pot scoate din universul banal: „Să-mi îngrop fața în nisip / în perna zgrunțuroasă, fatală / a destinului ce-ți bate la ușă / provocându-te să te trezești / în ploaia deasă, mocănită, parșivă / ce abia te așteaptă“ (*Vreme ploioasă*).

În atmosfera prozaică, veștile triste sunt refuzate (boala de cancer a surorii) la fel ca și o serie de atitudini obișnuite: nu va bea vin, nu va mânca nici cartofi, nu va mai zări femeia cu batic, fumând, nu va dormi în blue jeans, cu pulover gros, pe gât, atitudini care pregătesc interiorizarea luminată de **lumânări**. Prin lumina acestora se face legătura cu spiritul și materia, relevând nevinovăția, curățenia. **Simbolismul lumânării** este legat de cel al **flăcării** (verticalitate curajoasă, viață ascendentă, lumina sufletului, puritate, perenitatea vieții personale / amplificat de imagini auditive: „În general, am să-mi închid obloanele / și voi aprinde în interiorul meu / o sumedenie de lumânări / înfip-te în asurzitoare trompete“ (*Refuz*).

Pe neașteptate, perspectivele se schimbă. De la faptul banal, cum ar fi blocarea liftului, se trece la evocarea unor personalități: Eliade, Kundera, Hans din Muntele vrăjit, Alain de Botton și finalizează în tonalitate tristă, cu mormanele de cărți luate de șuvoaie în cascadă. În general, **simbolismul cascadei** vizează universul, taina divină dezvăluită doar inițiatului, revelația; dacă o carte este închisă, ea reprezintă materia virgină, dacă este deschisă – pe cea fecundată: „dar când ne potolim / știu doar mustango, / o cascadă ia cu ea / toate cărțile“ (*Stări*).

Într-o poezie aparent lipsită de metafizică, în versuri care înregistrează gesturi banale, cu un final tulburător și o întorsătură neașteptată de perspectivă, cineva intră la Bancă, buimac, întrebând de oala de noapte, apoi la cofetă-

rie după cozonaci și la cimitir pentru o conversație despre vinovăție. În sfârșit, trece prin **piață** (loc al ritualurilor care aduc ploaia, al învoielilor matrimoniale, al afacerilor de orice fel), în timp ce în zare se ivește **caracațița** (simbol al spiritelor infernale), reprezentare a monștrilor care înfricoșează: „În piață se vindeau angro / trandafiri uscați / ventuzele caracațițelor / acopereau asfințitul“ (*Nihil*).

O croazieră spre o insulă are farmecul ei, mai ales că pe punte se dansa sirtaki. **Simbolismul insulei** este prezent în multe texte literare, semnificând centrul primordial, sacru, menit să evoce un refugiu (visuri, dorințe). Dar insula, de multe ori paradisiacă, are **pește**, confuz ca și apa, asociat cu nașterea sau restaurarea ciclică.

Simbolismul peștelui sugerează fecunditatea, fertilitatea, prosperitatea, înțelepciunea. În urma botezului, creștinul este asemănat cu un pește. În poezia Indirei Spătaru, croaziera are drept țintă o insulă a fericirii, a dragostei de viață și, legătura cu peștii, cu fecunditatea și înțelepciunea este evidentă: „Știu să mor! Îi scria lui Lamartine / femeia adoratoare / Știu să trăiască – mi-am spus / de pe vapor hrănind peștii / adunați din unde îndepărtate / precum apostolii / la pâine“ (*Croaziera*).

Motivul romantic al zidurilor, al ruinelor este valorificat în câteva texte poetice. Imaginat „sub pașii grăbiți“, un oraș subteran are ziduri masive. Acestea reprezintă incinta protectoare care închide o lume, împiedicând influențele nefaste. Zidurile semnifică o despărțire între Dumnezeu și creația lui, iar în textul analizat, totul se rezumă la o ieșire din timp, urmată de o contemplare plină de tristețe: „locuitorii lui adormiseră subit / se treziseră peste secole / la un etaj mai sus / și priveau blazați ruinele“ (*Ziduri*).

Evadarea din concret, deschiderea spre lumină, spre cer se face cu ajutorul ferestrelor, dar poeta imaginează ferestre, cu gratii care sugerează captivitatea: „Pura / ambiție pentru înălțimi, nudism la altitudine, / răcoarea de afară, evadarea din concret“ (*Ferestrele cu gratii – iubiri dezlănțuite*). Într-o altă secvență lirică, poeta iese din timp (coboară din microbuz), își potolește sânii dezinvolți și soarbe dintr-un **pahar** (asociat cu **simbolismul cupei**), elixirul nemuririi, laptele matern, principiul vieții.

Misterul **morții** este neliniștitor și înfricoșător, ca orice sfârșit, ca orice intrare în lumile necunoscute; este revelație și introducere, eliberare de forțele regresive, dematerializare, nedumerire, personificare, pierderea identității : „– Tu, domnișoară, nici nu știi cum te privesc / dar, spune, când cosesc, de unde știi că eu / trec printre buruieni / și nu e Moartea care te trezește / cu ascuțitul ei / în zori când vii / și-mi ceri să scot / niscaiva versuri / din pământ?“ (*Arendașul*).

Din poezia erotică nu lipsesc **ochii** cu percepția lor vizuală și intelectuală. **Simbolismul ochilor** este foarte bogat, semnificând esența și cunoașterea divină, inițiere, fluid magic, simbolul soarelui, viață, lumină, logos, princi-

piul creator, dar și neclaritate, confuzie atunci când ochii în loc să vadă abia zăresc, fără a desluși lucrurile din jur, fără a înțelege ceva: „Să nu aud că mă urăști / al avalanșei zgomot cunoști / precum și sclipirea ciudată a ochilor mei / atunci când te zăresc și nu mai / discern nimic prin jurul tău“ (*Invincibilă*).

Orașul personificat este surprins în antiteză, în două momente ale zilei (dimineața și seara), când edilii pragmatici vor să facă în piață o Bancă și nu un monument. În plan simbolic, **orașul** este un centru spiritual, cu o anume stabilitate. Piețele, de regulă rotunde, semnifică ieșirea, nestatornicia: „Când orașul mijește ochii / tramvaie țâșnesc în obraz / grăbit poetul pleacă la serviciu – / de veacuri lucrează la opera sa“ // „Când orașul închide pleoapele, / edilii plănuiesc o formă nouă pieții: / o Bancă, tot e mai bună / decât un monument livresc“ (*Urbanism*).

Transfigurând din nou tema morții, poeta aduce într-o secvență memorabilă imagini cadaverice, groțesti, în versuri de mare substanță, care finalizează cu aruncarea **pietrei** în semen. Acest obiect, care semnifică durabilul, mișcarea ascendentă și descendentă între cer și pământ, fiind în legătură, cu sufletul, acest obiect a devenit o armă albă: „Veacul acesta duce morții cu roaba / fluierând a pagubă deșartă / înscrierile / mai degrabă aruncă **piatra** spre semen“ (*Constatări*).

Ușa asociată cu **poarta** are un simbolism variat. E un loc de trecere dintre două lumi, dintre cunoscut și necunoscut, dintre lumină și întuneric; e o deschidere spre mister, o invitație la călătorie spre alt tărâm, o trecere de la sacru la profan; poate fi și o dispariție în moarte, într-un text în care plecarea este pregătită de un portret arlechinesc: „Port coif de ziar, în mână cu o halebardă / atárnă greu căldarea cu var / deasupra **ușii**, la intrare / imensa sală ne așteaptă, pătrundem voioși, / și dispărem în hăul gropii sinilii / cu tot cu pălării“ (*Vameșă*).

Într-o poezie de factură expresionistă „miorlăia motanul albastru“, cu atitudinea lui blândă și ascunsă, forță, sprinteneală – ciudata slugă a iadului. Reacția lui provoacă agitație în rândul oamenilor: „Zburăm în noi înșine / cu zgura vieții pe obraz“ (*Să nu uiți, Demone!*).

Un fragment poetic expresiv este cel care se referă la ochii orbului. Negând evidența, aparențele înșelătoare, orbul vede altceva, cu alți ochi, are viziunea lui interioară și participă la experiențele inițiatice. Unii prezicători sunt orbi și poate întâmplător orbul din poezia Indirei Spătaru este un flașnetar, care prin cântecul său tinde spre iluminare spirituală: „Ți-aș împrumuta puțin ochii / să dormi ca pruncul pe ei / când sunt plecată / și nu mă mai clintesc / dinăuntru flașnetei / orbului de peste drum“ (*Șansonetă*).

Pornind de la ideea că omenirea este carne și duh sfânt, carnea capătă valoare de intimitate și este percepută în **simbolistica trupului**, ca o interiorizare crescândă. Carnea asociată sângelui trimite la natura umană a lui Hristos. Într-

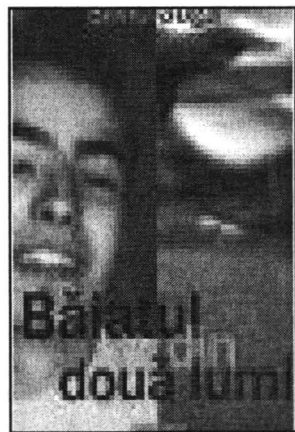
un text poetic, trupul are valențe senzoriale și explorarea sufletului finalizează în contopire: „Mâinile mele trec strada trupului tău // teren minat e trupul tău / în calea incitării mele / – în irișii tăi m-am înscris perfect: / membrele răsfricate, fruntea spre zenit / ți-am explorat sufletul, până am explodat / – praful meu s-a depus peste tine“ (*Punct și de la capăt*).

Universul poetic cuprinde și alte teme și simboluri: omul-pește și metamorfoza imposibilă (*Experiment*), tentația exoticiului, spațiul boreal, încremenire, puritate, aspirație spre uranic (*Ilustrată*), pregătirea drumului spre moarte (*Sylvia*), condiția artistului, comunicarea gestuală, mistuirea erosului și esteticului, în turnul de fildeș (*Promisiune*), trenul ca simbol al trecerii timpului, în poezia finală, fără titlu: „Chipul începuse a-i semăna / cu cel al scribului / ținea placa tombală pe genunchi / câinele îl însoțea la groapa comunală / azvârlea un pepene după el / schelălăia pe cărarea dintre nori // Pe masa de lucru / trenul trecea razant / ducând cu el veșnicia.“ Și acestea sunt doar câteva fragmente poetice dintr-un univers care așteaptă să fie descifrat.

* Indira Spătaru – *În bucătăria Sylviei Plath*, București, Editura Vinea, 2008.

Octavian POPA

*Un debut întârziat**



Un caz interesant e acest roman, *Băiatul din două lumi*. Autorul, deși era un aspirant la gloria literaturii la sfârșitul anilor '60, a stat „deoparte“ aproape 40 de ani. A debutat în revista *Tribuna* în 1962 cu însemnări critice. A publicat, în anii următori, în „*Orizont*“, „*Amfiteatru*“ și „*Transilvania*“. În 1968 debutează editorial în antologia cenaclului Universității din

Timișoara, „*Efigii*“, alături de Șerban Foarță, Lucian Alexiu, Aurel Turcuș, Dușan Petrovici, Andrei Ujica, și alții. Apoi nu s-a mai auzit de Silviu Guga pentru că publica foarte rar prin revistele literare. Acum, la vârsta pensionării, debutează cu un roman care a luat anul acesta premiul Filialei Sibiu al Uniunii Scriitorilor.

Un debut atât de întârziat pare nefiresc dacă n-ar fi vorba de o revenire în forță a unui adevărat scriitor care a știut să traverseze etape și mode literare cu multă dezinvol-

tură, cu o artă a elaborării încete, dirijată lucid.

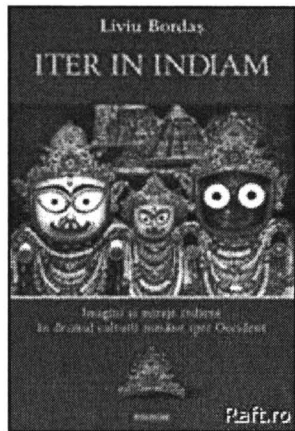
Dacă ar fi să credem **Avertismentul** autorului, romanul său nu face altceva decât să reproducă **documente** despre un caz real, sinuciderea sau uciderea, în împrejurări dubioase, a unui elev, pe care l-a avut la meditații, și că nu „face deloc literatură“. Realitatea e că și acest **avertisment** este tot literatură. Romanul nu prea contează în primul plan de expunere care prezintă „cazul real“. Nararea întâmplărilor este întreruptă pentru că un simplu gest, o situație neașteptată, un vis și chiar un singur cuvânt stârnesc tot felul de asociații, încât romanul nu mai e interesant prin cazul de la care se pleacă, ci prin divagațiile multiple duse până la limita transformării sale în eseu. Personaje interesante nu sunt cele ale romanului, ci ale eseului care sunt, de altfel, mult mai numeroase. Să amintim dintre „personaje“ pe Noica, Relu și Emil Cioran, Liiceanu, Andrei Pleșu și Horia Bernea, Sorin Titel, Liviu Ciocârlie, Cornel Ungureanu și pe G. I. Tohăneanu (Ghighi). Aflăm lucruri interesante despre corespondența Noica – Cioran, apărută într-un volum tipărit în Belgia, despre corespondența Mitei Kremnitz, (ce scoate la iveală lucruri inedite despre Eminescu), despre bunătatea lui I. D. Sârbu (Gary, omul bun de la Petrila), despre faptul că Rilke a avut camarazi ardeleni în primul război mondial, despre Ermanno Barbieri, un scriitor italian încă netradus la noi, și altele, și altele. Cu tot livrescul lui, romanul își menține o forță epică prin faptul că e un roman al procesului de creație al unui roman despre băiatul, care din cauza drogurilor, a ajuns să se sinucidă sau să fie ucis. (Subiect epic de mare actualitate). Cauza morții nu o aflăm deslușit nici în finalul romanului, deși totul pare o investigație pe tema acestei morți suspecte. E poate și o insuficiență de creație care însă a generat o tehnică expresivă interesantă.

Autorul are ideea de a manipula în așa fel cititorul încât să ajungă să accepte ambiguitatea epică, să nu-l mai intereseze ce s-a întâmplat cu protagonistul romanului, să nu-l mai intereseze evenimentul în sine, ci mișcarea stărilor sufletești, sentimentele și starea de conștiință și să accepte cuvintele din moto-ul cărții: „*Nu există moarte, doar o schimbare de lumi*“.

Prezentarea (făcută de E. Duțu) de pe coperta a patra a cărții, „*un roman complex despre hotarul dintre viață și moarte*“, e poate puțin cam exagerată, dar subscriem și noi pentru revenirea la scris a lui Silviu Guga și nu ne îndoim de capacitatea sa de a ne surprinde plăcut și în viitor. Tăiem și noi vițelul cel gras pentru întorcerea fiului răătăcitor și așteptăm o nouă carte, indiferent dacă e roman sau eseu.

* Silviu Guga – *Băiatul din două lumi*, Sibiu, Editura Psihomedica, 2007

*Iter in Indiam**



În urmă cu câțiva timp, dl Liviu Bordaș (tânăr cu o carte de vizită impresionantă, cu stagii de perfecționare în India, apoi, la Viena, Roma, Heidelberg și Florența, membru al Școlii române din Roma, inițiator de reviste etc) atrăgea atenția celor interesați de India, prin publicarea câtorva studii dedicate unor români ajunși în India, în revistele ieșene *Convorbiri*

literare și Timpul. Iată că, de astă dată, Liviu Bordaș revine cu o carte premiată pe anul 2005, la concursul de debut „Ioan Petru Culianu”, în care reunește studiile publicate anterior, alături de altele, toate consacrate Orientului – dintre românii omiși care au călătorit în Extremul Orient se mai pot menționa Nicolae Xenopol, fost ambasador în Japonia, decedat și înmormântat la Tokyo, în 1917 și Matila Ghyka, care împreună cu prințul George Valentin Bibescu a voiajată în Persia, iar singur a făcut înconjurul lumii, oprindu-se în China, Japonia, India -, în speță Indiei. Așadar, zece eseuri, urmate de bibliografie, anexe și un rezumat în limba franceză, despre care Liviu Bordaș scrie în prefață: „Acest volum este primul pas peste linia de sositire al unui mai amplu și îndelungat proiect de cercetare a raporturilor culturii române cu India. El va fi urmat de alte două consacrate secolului XIX care au ca punct de plecare pe Dora d’Istria și Mihai Eminescu. Un al patrulea, dedicat lui Mircea Eliade și studiilor orientale din prima jumătate a secolului XX, va așeza premisele reevaluării sintetice a întregului subiect” (p. 15). Oricât ar părea de paradoxal, înaintea lui Mircea Eliade, mulți români au fost pasionați de India, unde au și ajuns, începând, poate, cu acel necunoscut Nicolae Cristianiță (1676 – 1713), și sibianul Andrei Pinxner, urmați de doi membri ai familiei Ghica: „contele” Alexandru Ghica (militar de carieră) și Alecu Ghica „braminul”. În secolul al XIX-lea, subcontinentul indian mai este atins și de Alexandru Csoma de Körös și Johann Martin Honigberger, iar negustorul evreu din Fălticeni Israel-Joseph Benjamin a zăbovit un an în India. Despre Csoma a mai scris Ion Dumitriu-Snagov (v. „India. Meridianul Gandhi”, Editura Sport – Turism, 1978), care ne informează că Alexandru Csoma este considerat întemeietorul tibetologiei, realizând un „Dicționar tibetano-

englez” și o „Gramatică a limbii tibetane” publicate în 1834 la Calcutta. În extremis, semnalăm trecerea prin India, China și Japonia a lui Iuliu Popper (1857 – 1893), explorator și călător neobosit care a sfârșit la Buenos Aires, iar Eliade fusese precedat de o tentativă de a ajunge în India a lui Panait Istrati, care s-a oprit la Port-Said. La începutul secolului XX, în India a ajuns și Eugen Boureanu. În ceea ce privește prezența românilor în Occident printre pionieri se numără Petru Cercel, Gheorghe Ștefan și Petru Șchiopul. Contemporan cu Dinicu Golescu (autor al cunoscutei cărți de călătorie semnalată de către Liviu Bordaș) a fost Ion Codru Drăgușanu nu mai puțin celebru prin „Peregrinul transilvan”. Evident, India a constituit încă din Antichitate un miraj: marile spirite au trecut prin India, însuși Iisus Christos ar fi ajuns acolo, problemă abordată cu prudență de Liviu Bordaș, pe baza cărții lui Nikolai Notovici (chestiunea, deloc derizorie, este reluată în paginile revistei ieșene *Cronica* 6, 7/2005, de către dl Vladimir Petercă „Drumul între realitate și mit”, I, II), iar dintre marii cuceritori ai lumii antice, Alexandru cel Mare a pătruns adânc pe pământul indian, iar atunci când armata a refuzat să meargă mai departe, a ridicat un obelisc ce marca temerara campanie militară și locul unde s-a oprit. Între eseurile cărții de față acelea dedicate lui Alecu Ghica formează substanța în jurul căreia s-a constituit volumul de față, motiv pentru care expunerea noastră se va concentra numai asupra acestui caz, deși trebuie să admitem că și figura „contelui” Alexandru Ghica fascinează prin insolitul ei. Acest conte Ghica precede pe generalii și ofițerii francezi întâlniți în armatele din India și ale lui Rangit Singh, cu câțiva ani (v. J. M. Honigberger „Treizeci și cinci de ani în Orient”, 2004), deși după 1761 (Panipat) maharajahii indieni se întreceau în angajarea de tehnicieni militari europeni. „Braminul” Alecu Ghica a aparținut familiei logofătului Grigore Ghica-Herțanu. A rămas în amintirile familiale ca foarte inteligent, cult și ciudat. A fost școlit în Germania, prilej pentru Liviu Bordaș de a scoate în evidență aportul culturii germane pentru tinerii boieri români. Într-adevăr, în primele decenii ale secolului al XIX-lea existau în Europa două școli tradiționale care fascinau și rivalizau: franceză și germană, cu reverberații politice, militare, ideologice, până târziu spre finalul veacului. La noi, exponenți ai celor două școli s-au întâlnit în saloanele Junimii: sarcasmul și zeflemeaua franceză la concurență cu meticulozitatea și sârguința germană. Deși România a avut dinastie germană, impusă pe tron cu sprijinul lui Napoleon III, în primul război am fost aliații Antantei. Așadar, în perioada șederii lui Alecu Ghica în Germania interesul pentru studiile indiene, pentru sanscrită era dominant în universitățile germane, deși prima catedră de sanscrită se înființase la Paris, în 1816, iar Max Müller a întocmit o ediție

Rig Veda ce a servit ca model pentru brahmani, de a-și corecta manuscrisele. Mai târziu, Sergiu Al-George a oferit învățaților indieni rezolvări de gramatică sanscrită apreciate în țara lui Panini. În acest context european benefic, Hașdeu, D. Ralet, Timotei Cipariu, Odobescu, Tocilescu, C. Georgian și alții au fost atrași de studiul limbii sanscrite, apoi, boierul Constantin Cornescu Oltelnicianu a fost posesorul primei biblioteci orientale românești, ce a servit ca bază a colecțiilor orientale ale bibliotecii Academiei Române. Totuși, lipsa informațiilor despre Alecu Ghica îl fac pe Liviu Bordaș să tragă următoarea concluzie: „Absența sa, aproape desăvârșită, din memoria românească – culturală, istorică și de orice alt fel – e o dovadă că nu a fost traversat nici de sentimentul colaborării sau solidarizării în creație. În acest sens, el nu era sincron cu veacul, cu momentul românesc, așa cum poate nu era nici cu cel german sau european” (p. 158). Alecu Ghica dispare la un moment dat, ultimele informații oferite familiei provin din Constantinopol. Târziu, este identificat ca membru al comunității templului Jagannātha din Puri (India), unde s-a bucurat de mare prestigiu, având și discipoli. Braminul Ghica a părăsit acest templu atunci când a constatat că umilința, pietatea, smerenia sunt valorificate financiar, considerând că „faima” și „renumele”, specific europene, sunt deșertăciuni, jocuri ale măiei. Vremea sosirii lui Alecu Ghica la Puri „este caracterizată de o accentuată degradare spirituală și caritabilă atât în practicile preoților templului Jagannātha, cât și în cele ale mănăstirilor din jurul lui. Idealurile religioase erau subsumate celor materiale, pelerinii erau extorcați fără milă, iar săracii și bolnavii abandonați soartei lor” (p. 202). La pagina 222, Liviu Bordaș îl citează pe Nicolas Frerer (care inaugurasă în 1719 studiul textelor indiene), care fixa începutul istoriei poporului indian în anul 3102 î. Hr. După Michel Angot (v. *India clasică*, 2002, p. 59), acest an 3102 î. Hr. corespunde începutului „vârstei întunecate”, Kali-yuga, cea de a patra vârstă a doctrinei cosmice indiene. În capitolul X *La porțile Orientului* sunt trecute în revistă diversele teorii ale așezării românilor la marginile Europei, dincolo de Bug începe *Imperiul stepelor* (v. R. Grousset), iar Mircea Eliade abordează chestiunea în *Destinul culturii românești*, 1953. Evident, celelalte capitole – receptarea Orientului în cultura română -, contribuie la formarea unei imagini de ansamblu a relației existente între intelectualitatea română și mirajul Orientului. Anexele completează benefic informațiile răspândite cu larghețe de-a lungul celor zece capitole.

*Liviu Bordaș - *Iter in Indiam. Imagini și miraje indiene în drumul culturii române spre Occident*. Cuvânt înainte de Radu Bercea, Ed. Polirom, 2006.

Cristina CHIPRIAN

Melancolic respiră un zeu în memorie*



Volumul* ilustrează creația poetică a autorului, reunind titluri din aparițiile anterioare (*Seară adolescentină*, *Secolul sfârșește într-o duminică*, *Noaptea din zi*, *Viața și opiniile profesorului Mouse*) și oferind posibilitatea unor reformulări de opinie. Cititorul mai nou sau mai vechi poate intui în versurile lui - mai mult sau mai puțin postmoderniste - imagini și atitudini specifice unui contemplativ grațios și rafinat, care încearcă în mod repetat accesul în transcendent.

Pentru aceasta este necesară inventarierea limitelor: cotidian și etern, banal și semnificativ. Relativizarea se realizează prin exercițiul simțurilor, al sinesteziilor: „dar în globul dulce al cristalului s-a retras ca într-un templu” (*Femeie la cules de mere*) „se aude, se vede, laptele umflând sânii primăverii/ sevele înălțându-și triful prin arbori” (*Legea talionului*), „trupul meu cu sufletul copacului de afară/se amestecă arzând” (*Persistența memoriei*). Memoria este un univers edificat ad-hoc, însumând trăirile decantate (*Poemul memoriei*) și experiențele culturale, reevaluate („ca sfinxul nefericit fără oedip/ca o țară fără ioan” – *Trupul meu pe trupul unui copil tatuat*). În acest univers redimensionat idealul se realizează în absolut : „Să ieși să ieși din carte/ca dintr-o casă ocrotită de lege [...] din culisele subconștientului” (*Boema sacra*).

Poezia este dimensiunea esențială a universului livresc, către care converg liniile de forță: „Cineva trece de la o masă la alta - /cuvintele acceptând regula jocului ajung/ libere libere [...] un amor înafara actului conjugal” (*Ibidem*); este mărturia trecerilor de nivel: „poemul e o copie la indigo/după ziua creației/ legea morală deasupra se înalță/ pe scara verticală a oaselor/ și în loc de piele cerul înstelat/ cu calea lactee” (*După ziua creației*), „și încă eram nenăscut/ ca poezia în carnea poemului/ și o rugam să nu mai nască” (*Respirația subavatică*). Poezia instaurează o lege morală sui-gensis: „degeaba mai cauți departe/ aici sunt toate amestecate/ Binele nu se deosebește de Rău/ Cerul de Iad, trupul de suflet/ bărbatul de femeie, lumea de teatru/ versul de reclamă, originalul de plagiat” (*Poezia II*).

Teama poetului de a nu fi scris totul transmite cititorului invitația de a nu rata înțelegerea unei lumi cvasi ideale.

* Dumitru Chioaru – *Clipe fosforescente*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007

Cărțile pe masă

Va fi o fugă, volumul recent al lui **Ion Cocora**, s-ar justifica prin poemul *Rugă*, cu versurile de început: „O doamnă/ ține-mă departe de canalii”, fiind, probabil, acesta sensul alergării, al îndepărtării de stratul alunecos al celor mai nefericite vecinătăți. Dar, profund cum îl știi, Ion Cocora fuge altfel, întors, încît „nu poți să-mi ascunzi nimic/ știi mai mult decît poți să-ți închipui”. Este în cartea de la editura Palimpsest (București, 2007) imaginea poetului pe care, de cele mai multe ori o ține ascunsă, o „fuge”, în spatele remarcabilului critic.

Liviu Vișan, prefațat de George Astaloș, ne oferă *Poeme licențioase*, la editura Tritonic (București, 2008). Titlul și George Astaloș ne trimit deja la poema argoului. E adevărat că poezia sa trebuie privită în cheie ludică, ajutată fiind de o surprinzătoare știință a metrului clasic (a se vedea prozodia, pe care o și teoretizează în vers), dar Liviu Vișan rămîne poetul rafinat al orașului, al zilei, al întâmplărilor banale care pot deveni „un rozariu de miniaturi aparent triviale dar, paradoxal, înălțătoare” (cum zice George Astaloș).

Ieșirea din cuvinte-Coming out of words (volum bilingv român-englez, editura Domino, București, 2008) îl confirmă pe poetul **Laurian Stănescu** ca pe un individ tragic, născut, după cum însuși recunoaște, din mantaua lui Nichita Stănescu și așezat sub cîntul lui Cezar Ivănescu, prefațatorul volumului, care îl și portretizează spunînd că „scrie o poezie pură, dacă vrem să folosim vechea terminologie literară”. Laurian Stănescu ne dă motiv să credem aceasta: „gîndirea noastră/ nu este altceva/ decît un punct/ în mișcare/ plutind/ în tot/ univर्सul”. Se trage din Nichita ori don Caesar, dar este el...

Despre **Gellu Dorian**, Al. Cistelean spune, în postfață, că e un optimist tragic. Am putea să îl citim așa, în *Elegiile de la Dorweiler* (editura Paralela 45, București, 2008) dar cu răbdare. Gellu Dorian scrie poezie amplă, îi putem spune de construcție, întrucît ceva se întîmplă, ceva are sens pentru zbuciumul de a intra în lume. Optimism tragic? Depinde de ce înțelegem din spusa „N-o să mai fii trist niciodată,/ vei ieși din lume ca dintr-un abator”.

George Bădărău ține pe drumul pe care l-a ales; adică, ia istoria literară la puricat și pentru fiecare moment scrie cîte un studiu. Ca și recentul, *Suprerealismul românesc în context european* (editura Feed-back, Iași, 2008), în care, metodic, poate chiar didactic, pune pe hîrtie nu mai puțin de 20 de forme în care s-a produs, la noi, acest curent de mare efect în secolul XX. Așa cum ne-a obișnuit, George Bădărău scrie documentat, cu date clare, cu referințe la zi, cu opinii argumentate.

Vasile Arhire își subintitulează volumul *Curajul de a crede în victorie* (editura Timpul, Iași, 2007) drept *Jurnal sentimental* definind astfel o carte de tablete jurnalistice dedicate sportului. Nefiind nicidecum simple dări de seamă pentru

un meci de fotbal ori de volei, articolele lui Vasile Arhire au încărcătura literară, eseistică, pe care au cultivat-o în general scriitorii care au făcut jurnalism sportiv. Scrie la rece, dar vioi, textele reunite după ani de trudă pe arenă plac invariabil și microbistului violent și celui obiect. Nu doar pentru că și eu mîzgîlesc pagini de ziar cu astfel de texte am ținut să-l amintesc pe confratele Vasile Arhire.

Daniel CORBU

Un poet al stărilor crepusculare

În cazul poetului Dan Laurențiu critica literară a pedalat de-a lungul anilor pe orfism, pe muzicalitatea aproape clasică, pe tonul incantatoriu, pe un anume hieratism și solemnitate.

Poet metafizic, Dan Laurențiu se înfățișează cititorului în postură de apostol al stărilor crepusculare. Avem de-a face cu o voce poetică gravă, cu un orfic nemântuit care-și adâncește cu fiecare carte obsesiile. Născut la Podu Iloaiei, localitate aflată lângă Iași, absolvent de filologie ieșeană la Universitatea „Al.I. Cuza”, poetul debuta în 1967 cu volumul de versuri *Poziția astrilor*. Au urmat volumele: *Călătoria de seară* (1969); *Imnuri către amurg* (1970); *Poeme de dragoste* (1975); *Zodia leului* (1978); *Privirea lui Orfeu* (1984). Aceste volume l-au propulsat pe poetul ieșean în prima linie a liricii noastre postbelice. Mutându-se la București, unde va locui până la sfârșitul vieții, va mai publica o serie de cărți de poeme profunde, tragice, spectaculoase: *Ave Eva* (1986); *Psyche* (1989); *Călătoria mea ca martir și erou al timpului* (1991); *101 poezii* (1993); *Femeie dormind* (1993); *Mountolive* (1994), *Pătuțul metafizic* (2002).

E interesant de urmărit la acest poet al marilor simboluri alternanța sacru-profan, relația conceptualizată cu Dumnezeirea. *Mountolive* e o căutare fără sfârșit în acest sens, o carte comparabilă cu *Elegiile duineze* ale lui Rilke, în care poetul își asumă tragismul: „De ce oare obrazul meu este/ atât de întunecat/ în această noapte/ doar am văzut/ surâsul Tatălui meu/ în Paradis așteptându-mă/ cu toată grația/ nimic nu mă poate opri însă/ din plâns și rugăciune/ eu știu că viața mea/ a fost dăruită/ pentru lumea aceasta/ lumea aceasta sunteți voi/ aveți datoria să duceți/ mesajul acestei vieți/ care se stinge/ Acolo”.

Despre *acolo* și despre *dincolo* se autointeroghează poetul într-un lung și neliniștitor poem numit *Mountolive*: „Cea mai adâncă voce/ cu care Dumnezeu a creat Lumea/ este vocea ta/ ea vine din pădure// din noapte/ din haos/ ascult la telefon/ această voce// din pădure/ din noapte/ din haos// Când se va lăsa seara/ voi scrie un nou poem/ acest poem va purta numele meu/ moartea universală”. Prin cele mai bune cărți ale sale (*Poziția astrilor*, *Privirea lui Orfeu* și *Mountolive*), Dan Laurențiu s-a fixat în istoria noastră literară ca un important, original poet neoexpressionist, venind în linia marilor poeți metafizici, pe calea de aur a poeziei românești deschisă de Eminescu și continuată de Bacovia, Magda Isanos, Labiș, Cezar Ivănescu.

S U M A R

EDITORIAL

Alexandru ZUB: Unitatea românească, un proces istoric de durată 1

CLEPSIDRE

Victor DURNEA: „Universul literar“ 1919-1945 (II) 4

Mircea COLOȘENCO: Modernitatea capodoperei cantemirene - „Istoria ieroglifică“ 9

Gavril ISTRATE: Scrisori de la Magdalena Vulpe 11

JUNIMEA DE IERI, JUNIMEA DE AZI

George POPA: Eminescu și Kant 15

Constantin CUBLEȘAN: Receptarea critică a lui Eminescu (până la 1930) 18

Grațian JUȘCAN: Perpersicius - corespondență 20

Bogdan BĂDULESCU: Iancu, Mitică și amicii 22

POEZIE

Nicolae TURTUREANU: *Starea vremii, Romanț* 25

Andrei ZANCA: *Se prăbușește un fag* 26

Valeriu VALEGI: *Vremea vremii* 26

Leonard CIUREANU: *Corabia din apele cerului* 26

Cătălin Mihai ȘTEFAN: *Ca de la copil la copil, *** (În fiecare zi...), Tablou* 27

PROZĂ

Ștefan MITROI: *Vulpea (fragment de roman)* 28

Gabriel CHIRIAC: *Iarnă cu fulgi însângeați (fragment de roman)* 31

RUBRICI

Stelian DUMISTRĂCEL: Cum se numește orașul nostru 33

Cristian SANDACHE: Marin Sorescu și fascinația universului rural 34

Valentin CIUCĂ: Fereastra luminii din noi 37

Emanuela ILIE: Cartea zădărnicii 38

Grigore ILISEI: În dialog peste timp 41

Ioan HOLBAN: Proza pictorului Val Gheorghiu 43

Vasilian DOBOȘ: Zamfira Bîrzu 45

Ilie DANILOV: Dostoievski și Anna Grigorievna Snitkina 46

Constantin CIOPRAGA: Un panoramic istorico-literar 49

Ion HURJUI: TutanCuman (5) 50

Nicolae BUSUIOC: Recitirea proverbelor 51

PULS EDITORIAL

Ilie DAN: Pe „urmele“ lui Creangă 52

Constantin OSTAP: „Morții poruncesc celor vii...“ 53

Ioan RĂDUCEA: Recondiționarea cepei 54

Nicolae TOMESCU: Conversația, dialogul, convorbirea... 55

Laura SOLOMON: Mircea Cărtărescu, *Orbitor. Corpul. Fețele lecturii* 57

George BĂDĂRAU: În bucătăria Sylviei Plath 58

Octavian POPA: Un debut întârziat 60

Ionel SAVITESCU: *Iter in Indiam* 61

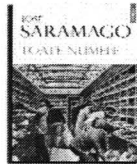
Cristina CHIPRIAN: Melancolic respiră un zeu în memorie 62

Liviu APETROAIE: Cărțile pe masă 63

Daniel CORBU: Un poet al stărilor crepusculare 63

Sumar 64

- Cecilia Ștefănescu
Intrarea Soarelui
- Cele mai frumoase basme bengaleze
- Radu Cosașu
Opere I. Maimuțele personale
Povești pentru a-mi înblînzi iubita
Alți doi ani pe un bloc de gheață
- Nicolae Breban
Orfeu în infern
- José Saramago
Toate numele
- Ernest Hemingway
Sărbătoarea continuă
- Anne Enright
Reuniunea
- E.A.Poe
Misterul lui Marie Rogêt
Schite, nuvele, povestiri
- Vladimir Nabokov
Ochiul
- Mika Waltari
Egipteanul



Comenzi la: CP 266, 700506, Iași,
Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978
Timișoara, Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

**PLIANTE
BROȘURI
CĂRȚI
AGENDE
CALENDARE**

www.kolosgroup.ro
tiparnita.iasi@yahoo.com

Iasi, Eremia Popescu 57
0232 261 555
0232 266 588

Tiparul executat la S.C. KOLOS GRUP S.R.L.

Fier Forjat

GARDURI SI PORTI
GRILAJI PENTRU USI SI FERESTRE
COPERTINE SI PERGOLE
FOISOARE
MOBILIER PENTRU GRADINI SI TERASE
DECORATIUNI
MOBILIER PENTRU INTERIOR

Fantani Arteziene

*Amenajari
interioare si exterioare*

URBIS ART

Iasi, Str. Pacurari nr. 77
Mobil: 0745 384 166

tel./fax: 0232 260 773
0721 909 095

DACIA

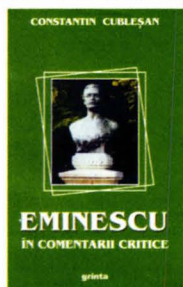


LITERARĂ

SEMNAL



Eugen Uricaru
Cât ar cântări un înger,
București,
Cartea românească, 2008



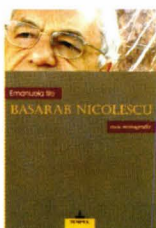
Constantin Cubleșan
Mihai Eminescu în comentarii critice,
Cluj-Napoca, Grinta, 2008



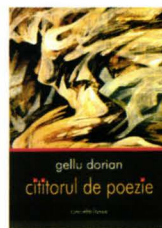
Ioan Holban
Proza română contemporană,
vol. I-II, Iași, Achi Books, 2008



Mircea Muthu
Alchimia mileniului,
Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință,
2008



Emanuela Ilie
Basarab Nicolescu, eseu monografic,
Iași, Timpul, 2008



Gellu Dorian
Cittorul de poezie, Iași,
Editura revistei „Convorbiri literare”,
2008

Revista apare bimestrial:

nr. 1 la 15 ianuarie

nr. 2 la 15 martie

nr. 3 la 15 mai

nr. 4 la 15 iulie

nr. 5 la 15 septembrie

nr. 6 la 1 decembrie



Revista poate fi procurată și de la
muzeele dedicate scriitorilor:

Dosoftei,
Vasile Alecsandri,
Constantin Negruzzi,
Mihai Eminescu,
Ion Creangă,
Vasile Pogor,
Nicolae Gane,
Mihail Sadoveanu,
Mihai Codreanu,
Otilia Cazimir,
G. Topîrceanu

ISSN (Tipărit) 1220-7322; ISSN (On-line) 1584-73



Preț: 2,5 lei



Vasilian Doboș, Mario Castro Navarrete, Liviu Apetroaie, Florin Buculeac, Dr. Constantin Teodorescu
Vernisajul expoziției de grafică „Treptele”; autor Vasilian Doboș, (la 55 de ani), noiembrie 2008, Galerile de artă „N.N. Tonitza”, Bârlad
Foto: Ștefan Andronache

Premiile Filialei Iași a U.S.R. 2008

Premiul pentru proză:

Christian Tămaș, *Liniștea albă*, Ed. Ars Longa, Iași, 2007

Premiul pentru poezie:

Nicolae Panaite, *Glorie anonimă*, Ed. Timpul, Iași, 2007

Premiul pentru teatru:

Aurel Andrei, *Teatru*, Ed. Canova-Den, Iași, 2007

Premiul pentru istorie și critică literară:

Lucia Olaru Nenati, *Arcade septentrionale*, Ed. Academiei Române, București, 2007

Premiul pentru eseu și publicistică:

Angela Baciu-Moise, *Mărturii dintre milenii*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2007

Premiul pentru debut:

Dumitru Necșanu, *Omphalos*, Ed. Axa, Botoșani, 2007 (debut poezie) Premiul „Mihai Ursachi”

Alex Marinescu, *Coșmarul*, Ed. Timpul, Iași, 2007 (debut proză) Premiul „Traian Olteanu”

Premii de Excelență:

Gellu Dorian și Florin Faifer

Premiul „Opera Omnia”

Dan Mănuță



Zilele „Mihail Sadoveanu”
Pașcani, 25 noiembrie 2008



In memoriam Cezar Ivănescu
Studioul TVR Iași, 5 decembrie 2008



Literatură și totalitarism
Galeriile „Pod Pogor-fiu”, 11 decembrie 2008, Iași



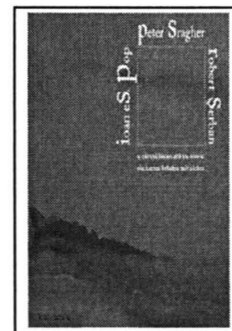
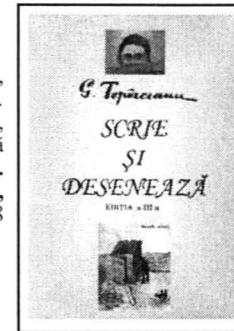
Florin Cântec, Călin Ciobotari, Olga Rusu, Valentin Ciucă
Întâlnirea Societății Culturale „Junimea '90”,
17 decembrie 2008, Galerile „Pod Pogor-fiu”, Iași

SEMNAL



Dumitru Vacariu,
Păpușa cu ochi de smaralde.
Iași, Editura Alfa, 2008

G. Topîrceanu,
Scrie și desenează.
Ediția a III-a,
îngrijită și prefăcută
de George Sanda.
București, Editura George Sanda,
2008



Peter Sragher, Ioan ES. Pop,
Robert Șerban,
O căruță încărcată cu nimic.
Timișoara, Brumar, 2008

Constantin Ostap,
Povestiri despre Iași și despre ieșeni.
Cuvânt înainte de Lucian Vasiliu.
Iași, Vasiliana'98, 2008



MUZEUL LITERATURII ROMÂNE IAȘI

Str. Vasile Pogor, nr. 4, tel.: 0232410340- secretariat; tel./fax 0232213210;
e-mail: muzeul_lit_iasi@hotmail.com, mlrpogor@yahoo.com

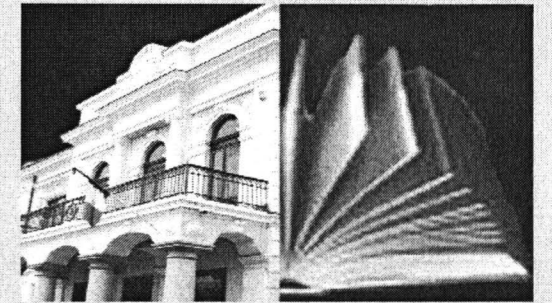
DACIA LITERARĂ

Str. Nicolae Gane, 22A, Tel.: 0332212853, 0332102852, Fax: 0232213210

E-mail: dacialiterara@yahoo.com

Adresă web: www.dacialiterara.ro

Info DACIA LITERARĂ



Fondată în 1840 de Mihail KOGĂLNICEANU

Editori: Muzeul Literaturii Române din Iași

și

Societatea Culturală "Junimea '90"

în colaborare cu

Uniunea Scriitorilor

și Consiliul Județean Iași

CĂRȚI PRIMITE RECENT

(cronologic și selectiv)

- **CEZAR IVĂNESCU** în amintirea contemporanilor. Antologie de Daniel Corbu. Iași, Princeps Edit, 2008;
- **Radu ANDRIESCU**, *The Catalan Within*. Translated by Adam J. Sorkin and Radu Andriescu. Cover design by Dan Ursachi. Fayetteville, S.U.A., Longleaf University, 2007;
- **Constantin DRAM**. *Omul miloșian. 11 metamorfoze urmate de căderea în oglindă*. Cu o notă biobibliografică de Catinca Agache. Iași, Universitas XXI, 2008;
- **Maria PAL**. *O carte răsfoită de vânt*. Poeme. Cu ilustrațiile autoarei. Cluj-Napoca, ed. Casa Cărții de Știință, 2008;
- **George ARHIP, Ivan PĂREAN**. *Colinde, colinde, e vremea colindelor...* Sibiu, Arhip Art, 2008;
- **Rodica POPEL**. *Trecere*. Versuri. Iași, Universitas XXI, 2008;
- **Elena STREDIE**. *Jurnalul unei femei*. Iași, Cronica, 2008;



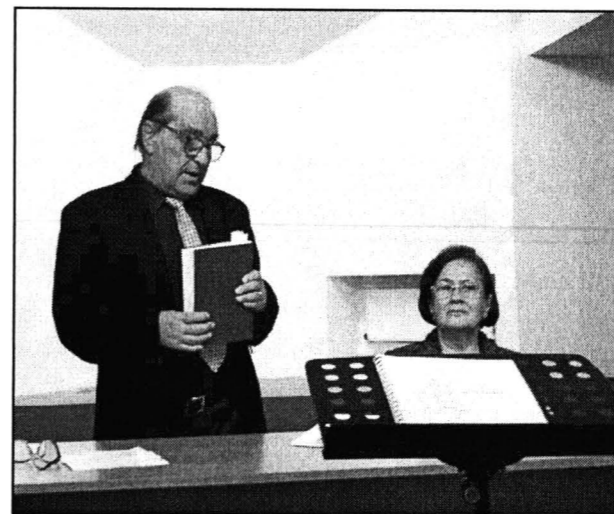
Lansare de carte: **Cristina Scarlat** - *M. Eliade - Hermeneutica spectacolului. Autoarea* împreună cu **Dumitru Irimia, Lăcrămioara Petrescu, Cassian Maria Spiridon**
Galeriile „Pod Pogor-fiu!”, 31 oct. 2008, Iași

- **George L. NIMIGEANU.** *Noblețea tăcerii.* Poeme. Cuvânt înainte de Liviu Dorin Clement. Mediaș, *Samuel*, 2008;
- **Zeno GHIȚULESCU.** *Torinaru.* Roman. Cuvânt înainte de Iulian Boldea. Tg. Mureș, *Ardealul*, 2008;
- **Ion BERGHIA.** *Soroca... dragostea mea.* Versuri. Iași, *Panfilus*, 2008;
- **Daniel SĂUCA.** *Homo Silageussis*, vol. III – pagini de jurnal, tablete, gânduri. Zalău, *Caiete Silvane*, 2008;
- **Anca MIZUMSCHI.** *Poze cu zimiți.* Poeme. Prefață de Alex. Ștefănescu. Timișoara, *Brumar*, 2008;
- **Gheorghe BOANCĂ.** *Lumea satului în tranziție.* Proză. Iași, *Timpul*, 2008;
- **Diana CORCAN.** *Corabia pisicilor galbene.* Poeme. Cu un cuvânt pe coperta a IV-a de Al. Cistelean. Timișoara, *Brumar*, 2008;
- **Adrian ALUI GHEORGHE.** *Iadul etic, iadul estetic.* Publicistică. Iași, *Timpul*, 2008;
- **George SANDA.** *Crochiuri. Umbre.* Versuri. București, ed. *George Sanda*, 2008;
- **Iordan AIOANEI.** *Un anume paradis.* Poeme. Prefață de Nicolae Mihai. Bacău, *Proplumb*, 2008;
- **Ion N. OPREA.** *Bucovina pământ românesc, II.* Presa din zona Rădăuți-Siret, 1893-2008. Cu o posfață de Petru Bejinariu. Iași, *Pim*, 2008;
- **Gheorghe SUCHOVERSCHI.** *Îngerul cuvintelor.* Versuri. Focșani, ed. *Andrew*, 2008;
- **Andrea HEDEȘ.** *Cartea cu fluturi.* Versuri. Debut. Cluj-Napoca, *Limes*, 2008;
- **Marin MOSCU.** *Strigătul tăcerii.* Versuri. Râmnicu-Sărat, *Rafet*, 2008;
- **Mircea DINUTZ.** *Tablete de duminică.* Prefață de Constantin Călin. Focșani, *Pallas*, 2008;

- **Victor MITOCARU.** *Dintr-un iad într-altul sau Statul e prostul proștilor.* Proză. Bacău, ed. *Casa Scriitorilor*, 2008;
- **Nicolae LAZĂR.** *A ruginit, Doamne, în turn, orologiul.* Versuri. Sibiu, *Imago*, 2008;
- **Alexandru UIUIU.** *Țara ascunsă.* Roman în fărâme. I. Zile pe Someș. Bistrița, *Charmides*, 2008;
- **Adrian SUCIU, Ștefan Doru DĂNCUȘ.** *Sex cu femei.* Roman. București, *Tritonic*, 2008;
- **Lucian SCURTU,** *Regnul ascuns.* Sonete. Cu un cuvânt de Ion Simuț. Oradea, *Biblioteca Revistei Familia*, 2008;
- **Dan IONESCU.** *Vis visus sau Forța Visului.* Cuvânt înainte de Dan Cristea. Craiova, *Scrisul Românesc*, 2008;
- **Cornel Mihai UNGUREANU.** *Recreații cu Babi.* Publicistică. Prefață de Nicolae Coande. Timișoara, *Brumar*, 2008;
- **Victor ȘTIR.** *Alcool și sânge.* Poezii. Bistrița, *Karuna*, 2008;
- **Gioconda BELLI.** *În culoarea dimineții.* Versuri. Traducere din germană de Elena M. Cîmpan. Bistrița, *Karuna*, 2008;
- **Elena M. CÎMPAN.** *Cabina de probă.* Proză scurtă. Bistrița, *Karuna*, 2008;
- **Boris CRĂCIUN.** *La porțile Orientului.* Proză. Iași, ed. *Porțile Orientului*, 2008;
- **LITERATURA E UN OM FĂRĂ MILĂ.** Iolanda Malamen în dialog cu Tudor Țopa. București, *Tracus Arte*, 2008;
- **COZERII ÎN LILA.** Iolanda Malamen ~ Șerban Foarță. Iași, *Eis Art*, 2008.



Lansare de carte: **Grigore Vieru** - *Taina care mă apără.*
Prezintă **Daniel Corbu**
Sala de Consiliu a Primăriei Iași, 8 decembrie 2008, Iași



Lansare de carte: **Lucia Nicoară** - *Actori poeți, poeți actori.*
Prezintă **Ștefan Oprea**
Galeriile „Pod Pogor-fiu!”, 21 nov. 2008, Iași

PUBLICAȚII PRIMITE

- *Academia bărlădeană*
- *Acolada* (Satu Mare)
- *Antares* (Galați)
- *Antract* (Focșani)
- *Apostrof* (Cluj-Napoca)
- *Ardealul literar* (Hunedoara)
- *Argeș* (Pitești)
- *Astra blăjeană*
- *Atitudini* (Ploiești)
- *Axioma* (Ploiești)
- *Axis libri* (Galați)
- *Baaadul literar* (Bârlad)
- *Banat* (Lugoj)
- *Bucovina literară* (Suceava)

- *Cafeneaua literară* (Pitești)
- *Caiete Silvane* (Zalău)
- *Caietele INMER* (București)
- *Carmina Balcanica* (Iași)
- *Citadela* (Satu Mare)
- *Contrafort* (Chișinău)
- *Contemporanul* (București)
- *Convorbiri literare* (Iași)
- *Cultura* (București)
- *Cuvântul* (București)

- *Diagonale* (Buzău)
- *Discobolul* (Alba Iulia)
- *Dunărea de Jos* (Galați)

- *Euphorion* (Sibiu)
- *Europa* (Serbia)
- *Ex Ponto* (Constanța)

Familia (Oradea)

- *Feed Back* (Iași)
- *Limba română* (Chișinău)
- *Luceafărul* (București)
- *Lumina* (Serbia)
- *Lumină lină* (New York)

- *Memoria* (București)
- *Mesagerul* (Bistrița)

- *Nord Literar* (Baia Mare)

- *Observator cultural* (București)
- *Oglinda literară* (Focșani)
- *Opinia veche* (Iași)
- *Orașul* (Cluj-Napoca)
- *Orizont* (Timișoara)
- *Orizont literar* (Vaslui)

- *Plumb* (Bacău)
- *Poesis* (Satu Mare)
- *Poezia* (Iași)
- *Porto Franco* (Galați)
- *Pro Saeculum* (Focșani)

- *Revista Nouă* (Câmpina)
- *Revista română* (Iași)
- *România literară* (București)

- *Scrisul Românesc* (Craiova)
- *Spiritul critic* (Pașcani)
- *Steaua* (Cluj-Napoca)
- *Sud* (Bolintin Vale – Giurgiu)

- *Tecuciul literar-artistic*
- *Top bussines* (București)
- *Tomis* (Constanța)
- *Tribuna* (Cluj-Napoca)

- *Vatra* (Târgu Mureș)
- *Verso* (Cluj-Napoca)
- *Viața Românească* (București)
- *Vitralii* (Râmnicu Sărat)
- *Vitraliu* (Bacău)



Lansare de carte: **Ovidiu Hurduzeu** - *A treia forță. România profundă.*
Galeriile „Pod Pogor-fiu!”, 26 nov. 2008, Iași